

DIE HEILIGE GEES EN DIE EKOLOGIESE PROBLEMATIEK

deur

STEVEN RAATH

voorgelê ter vervulling van die vereistes vir
die graad

MAGISTER THEOLOGIAE

in die vak

SISTEMATIESE TEOLOGIE

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

STUDIELEIER: PROF. E. VAN NIEKERK

NOVEMBER 2002

Verklaring deur Kandidaat:

"Ek verklaar hiermee dat "Die Heilige Gees en die Ekologiese Problematiek" my eie werk is en dat ek alle bronne wat ek gebruik of aangehaal het deur middel van volledige verwysings aangedui en erken het"

Geteken : .....

Datum : 30.11.2002 .....

231.3 RAAT

0001822940

DANKBETUIGINGS

Hiermee my opregte dank en waardering teenoor die volgendes:

Aan Prof. E. van Niekerk van Unisa wat as studieleier my gehelp het om vernuwend en bevrydend hierdie studie te onderneem. Dankie Professor vir u bekwame leiding waarsonder ek nooit my innerlike self sou kon ontgin nie.

Aan die Unise biblioteekpersoneel vir hulle hulpvaardige en vriendelike diens.

Aan my gemeente, Lewende Waters Bedieninge, vir hulle begrip, geduld en aanmoediging gedurende die tydperk van studie.

Aan my vrou, Tania, en my twee dogters, Riska en Bianca, wat met soveel opofferings moes deel ten einde my in staat te stel om my studies te kon voltooi. Dankie julle vir die verstaan, geduld en baie liefde wat gedien het as motivering om my beste te gee.

Aan my spesiale vriend, die Heilige Gees, vir sy inspraak in my gees, sy voortdurende vernuwing van my denke, en sy gawes van krag, wysheid en geloof, wat my ook bemagtig het om hierdie groot taak met sukses te kon afhandel.

OPSOMMING

Die mensdom beleef 'n grootskaalse ekologiese krisis vanweë die mens se vermoë om die skepping totaal te vernietig. Gevolglik is die ekologiese krisis ook 'n menslike krisis. Gesien vanuit 'n holistiese oogpunt, kan die oorsaak van die krisis aan die deur gelê word van die sogenaamde meganiese-wêreld-beskouing. Om dit te verander vra vir 'n radikale verandering in die evaluering van die Heilige Gees se werkinge in die skepping en herskepping. Die skepping is die werk van die Drie-eenheid: God die Vader skep deur die Seun in die krag van die Heilige Gees. Die gedagte van Geesverwaarlosing het aanleiding gegee tot die WRK se tema in Canberra: "Kom Heilige Gees – Vernuwe die Ganse Skepping!"

Verandering en vernuwing vind alleenlik plaas deur die Heilige Gees wat as agent optree in die proses van herskepping. Deur die Heilige Gees is God immanent in die kosmos. Nie alleen die mens nie, maar ook die res van die skepping word vernuwe en herskep. Dit is God se plan om Sy koninkryk tot die hele kosmos uit te brei. Die mensdom, bekragtig deur die Heilige Gees, moet hul taak as bouers en medewerkers tot opsigte van herskepping met erns opneem. Die doel van hierdie verhandeling is om die allesomvattende rol en werkinge van die Heilige Gees in beide christene sowel as nie-christene, wat in die krag van die Gees van God die skepping onderhou, te bepaal en te omskryf.

THE HOLY SPIRIT AND THE PROBLEMATIC NATURE OF THE ECOLOGY

by

STEVEN RAATH

MAGISTER THEOLOGIAE

SYSTEMATIC THEOLOGY

PROMOTER: PROF. E. VAN NIEKERK

SUMMARY

Mankind experiences an ecological crisis that is unprecedented because human beings now have it in their power to destroy the creation. Therefore the ecological crisis is also an anthropological crisis. Seen from a holistic perspective, this crisis, caused by the so-called mechanical worldview, calls for a radical change in viewing the work of the Holy Spirit in creation and re-creation. Creation must be seen as a Trinitarian process: the Father creates through the Son in the power of the Holy Spirit. It was the apparent absence of the Holy Spirit in God's creation that led to the WCC theme at Canberra: "Come Holy Spirit, - Renew the Whole Creation!"

This change and renewal is to be brought about by the Holy Spirit, who acts as the agent in creating a "new creation". The Holy Spirit represents the personal presence of God in the cosmos, and not only re-creates God's people, but nature as well. The design of our world is to be God's kingdom. Humankind, empowered by the Holy Spirit, must be builders and co-workers in a new creation. The purpose of this dissertation is to discern the workings of the Spirit in those people, Christian and non-Christian, who empowered by the Spirit, work to help sustain the creation.

KEY TERMS:

Ecology; Agent; Holistic view; Recreation; Nature theology; Co-workers; Dualism; Planet earth going green; Work of the Holy Spirit; Church and kingdom; Worldview; Responsibility.

INHOUDSOPGAWE

1. Inleiding	1.
2. God as Skepper, die Sonde en die Skepping	4.
2.1 Die Skepping 'was' goed, 'is' goed en 'sal' goed wees:	4.
2.2 Die onverklaarbaarheid van sonde en die Bose in die Skepping:	7.
2.3 Skepping uit 'niks' of 'voortgaande' skepping:	10.
2.4 Die dood as deel van God se Skepping of veroorsaak deur die sonde?	15.
2.5 Die Kruis en Opstanding van Jesus en Pinksterdag as voortgaan van die mens en die ganse Skepping in hierdie Lewe en die lewe hierna:	16.
2.5.1 Inleiding	16.
2.5.2 Die Onsterflike Siel of die Opstanding van Jesus Christus	16.
2.5.2.1 Die beskouing dat die Dood nie deel van God se Skepping is nie kom op die volgende neer:	18.
2.5.2.2 Die beskouing dat die Dood wel deel van God se Skepping was en is, werk met die volgende Gedagtes:	19.
2.5.2.3 Is Jesus direk in mens se hart of is Jesus deur die Gees in mens se lewe?	21.
2.6 Die Sonde, die Bose en die Skade aan God se Skepping	22.

3. Heilige Gees en Weergeboorte	
3.1 Weergeboorte as God se Plan	22.
3.2 Weergeboorte is Herskepping	27.
3.2.1 Die Doel van Herskepping	32.
3.2.2 Herskepping begin met Opstanding van Jesus	38.
3.2.3 Is Weergeboorte 'n Vereiste vir Herskepping	42.
3.2.4 Wat is dan Verkeerd met ons Wêreld?	48.
3.3 Weergeboorte van die Kerk	55.
4. Kerk en Koninkryk van God	61.
4.1 Kerk as Beelddraer van die Godsryk	61.
4.2 Hoe breed word die Koninkryk van God verstaan?	62.
4.3 Kerk as 'n Teken van die Koninkryk van God	65.
5. Die Heilige Gees en die Gees van die Mens	70.
6. Holistiese Perspektief	76.
6.1 Die Totale skepping het waarde	76.
6.2 Die probleem van 'n Dualistiese Wêreldsiening	80.
6.3 Holistiese Geesbegrip as teenvoeter vir Dualisme	86.
6.4 Die Immanente karakter van die Skepper-God	91.
6.5 'n Blote Natuur-verering?	94.
7. Medewerkers van God	96.
7.1 Die Werklikheid of slegs 'n Droom?	96.
7.2 Medewerkers binne God se Wil	98.
7.3 Wie en Wat is "Medewerkers"?	100.

7.4 Die Probleem van Polities en Sosio-Ekonomiese Vraagstukke	102.
7.5 Medewerkers se taak en funksie as Herskeppers	104.
8. Waar is God die Heilige Gees?	107.
8.1 Is die Skepper nog in beheer van die Skepping?	107.
8.2 Die rol van Humanisme	110.
8.3 Tekens van die Gees se Teenwoordigheid	113.
9. Die Heilige Gees as Vernuwende Agent in die Proses van Herskepping.	115.
9.1 Herskepping as 'n Voortdurende Proses	115.
9.2 Die Heilige Gees herskep in Vryheid	117.
9.3 Die Heilige Gees in diens van die Skepper-God	124.
10. Vernietiging of Vernuwring?	128.
11. Slot	134.
12. Bibliografie	137.

1. INLEIDING

Uit die Bybelse skeppingsverhale (Gen.1,2), asook die Bybelse skeppingsleer, blyk dit duidelik dat die Drie-Enige Godheid betrokke was by die totale skepping. God die Vader het alles deur Sy Seun, Christus geskape (Kol.1:15,16), en God die Heilige Gees het daaraan uitvoering gegee (Ps.33:6). As die Heilige Gees nie deel gehad het aan die skepping nie, kan die leer oor die Gees nie anders as dualisties wees nie: die Gees lei dan nie die natuurlike lewe na sy doel nie, maar voeg “geestelike” sake by die geskapene. Berkhof beskryf hierdie werk van die Gees volgens my korrek as hy sê: “The Spirit..... originates, maintains and develops the life of the natural creation” (Berkhof 1979:511). J.Moltmann haal vir Basil aan in die verband: “Behold in the creation of these beings the Father as the preceding cause, the Son as the One who createth, and the Spirit as the Perfecter, so that the ministering spirits have their beginning in the will of the Father, are brought into being through the efficacy of the Son, and are perfected through the aid of the Spirit” (Moltmann 1985:9).

As jarelange Pentekostalis wil ek met hierdie verhandeling die verskraling en begrensing van die werksaamheid, asook die rol van die Heilige Gees, binne die konteks van die Suid-Afrikaanse Pentekostalisme aanspreek. In die lig daarvan dat Suid-Afrika sedert 1994 polities die onmoontlike kon vermag, maak my positief ten opsigte van ‘n pneumatologiese ekologie as oplossing vir ‘n verkragte en vernietigende skeppings-wêreld. Vir hierdie rede het die Suid-Afrikaanse Christendom, wat met een en dieselfde Gees gedoop is, ‘n groter globalistiese verantwoordelikheid. En omdat die res van die wêreld se oë op ons gerig is, sal ons voluit moet probeer om teoretiese insigte rondom die pneumatologie binne die Suid-Afrikaanse konteks en praxis te laat realiseer.

Volgens die Christelike tradisie het God uit niks die kosmos geskape, “(Creatio ex Nihilo)”, en daarna het Hy uit die stof van die aarde die mens, as hoogste skepping, geformeer. Die meeste christene kan hulle met die voorafgaande stellings vereenselwig, maar hoeveel is bewus dat die “skepsele van God” besig is om die “skepping van God” te vernietig? Hoeveel mense sal verstaan

wat ek bedoel as ek sê dat die grootste uitdaging van die 21ste eeu, die redding van ons kosbare planeet Aarde is!

Ek wil onder meer probeer aantoon dat die huidige ekologiese krisis teruggevoer kan word na die Westerse beskouing rakende die skeppingsorde. Dit gesê, moet ons onmiddelik byvoeg dat die mens deel uitmaak van een geskape wêreld. Elke mens is onderling verbind tot die totaliteit van die skepping, wat ook die natuur insluit. Daar is dus 'n balans tussen alle geskape dinge in die heelal. Hierdie balans kan egter ook versteur of selfs gebreek word, met rampspoedige gevolge vir die ganse skepping. Die dualistiese wêreldbeskouing waarin die wêreld in óf 'n heilige óf 'n profane kompartement verdeel word, en waar redding en verlossing slegs tot "siele" beperk word, en waar daar onderskeid tussen die "hemel" en "aarde" op grond van geskapenheid gemaak word, het ontstaan by Christene en die geskiedenis van die Christendom self. Die mensdom en die natuur sal óf vernietig word deur sulke dualisme skeidings en vyandskappe, óf hulle sal oorleef as verenigde deelgenote in nuwe pneumatologiese samelewings (Moltmann 1979:98).

Die wêreld beleef herhaaldelike krisisse oor 'n wye spektrum. Die heelal met alles daarin is gewikkel in 'n stryd om oorlewing. My fokus met hierdie skrywe sal gerig wees op die ekologiese krisis. Die ekologiese krisis is ook, eintlik meer nog, 'n globale probleem. Dit is globaal omrede dit vanweë die geheel en samehang van die skepping, alle grense van menslike denke en handeling oorskry en deursny. Gesien vanuit 'n holistiese lewenswêreld en godsbeskouing is hierdie krisis te wyte aan die sogenaamde "meganiese wêreldbeskouing". Hierdie beskouing van die wêreld het die mens van die aarde vervreem en het die mens slegs 'n waarnemer in plaas van 'n deelnemende inwoner van die planeet geword. Maar hoe lyk hierdie ekologiese krisis? Moltmann sien dit onder andere in die uitwissing van plant- en dierlewe, die toename in die wêreldbevolking, verskillende vorme van besoedeling, uitwissing van natuurlike hulpbronne, ongeregtigheid en geweld (Van Aarde 1991:506). "Clearly the earthly creation is no longer in that initial state of wholeness – integrity – about which the Creator could say: 'Behold, everything is very good', but has become

threatened by the powers of destruction. Human civilization has spread till it has reached the viable limits for life in the cosmos and is beginning to create an imbalance in these, as is demonstrated by the 'greenhouse effect',....(Moltmann 1990:99).

Die krisis rondom die natuur (physis), die omgewing, die aarde, is onrusbarend aan die toeneem, eenvoudig omrede die mens al hoe meer mag verkry om die wêreld te vernietig. Die mens se vernietigingswerk is 'n geleidelike proses van uitputting van menslike hulpbronne en die versteuring van natuurlike balans. Lugbesoedeling, waterbesoedeling, die uitwissing van die seelewe, stroop van inheemse woude, suurreën, globale verwarming en smeltende yspole, is eenvoudig die gevolge van menslike handelinge. Wat ons moet besef is dat die ekologiese krisis, soos onder meer die "kweekhuis-effek" en die skade aan die osoonlaag, ken geen nasionale of internasionale grense nie – dit raak die totale skepping! Dit raak elkeen van ons, dit raak ons toekoms en ons nageslag. Dit roep uit vir redding, bevryding en vernuwing.

Dus gaan ek die plek en rol van die Heilige Gees as agent, ten opsigte van die ekologiese problematiek, probeer ontleed en vasstel. Meer nog, ek wil die mate van "Geesverwaarlosing" in die breë kerkwêreld ontbloot (Verster 1972:1) en die groter holistiese werk van die Heilige Gees voorstel. Om dit te kan doen moet ek die mens, as God se hoogste skepping, as ontvanger en "draer" van die Heilige Gees, betrek. Daar moet na antwoorde gesoek word. Ek glo die oplossings is daar, want die Gees van Wysheid is in ons. Die oningeligtes vra: "Waar is die Heilige Gees?" Wel, God die Heilige Gees is oral – nie net Sondae in die Kerk nie. Vanuit 'n holistiese perspektief tree die Heilige Gees op as agent vir die vernuwing van die ganse skepping. Ek noem dit die weergeboorte van die heelal. Ek wil vervolgens aantoon dat die mens wel iets omtrent die ekologiese krisis kan doen, maar dan ook net met die Heilige Gees as vennoot, dus die mens as medewerker van die Skeppergod.

2. GOD AS SKEPPER, DIE SONDE EN DIE SKEPPING

2.1 Die skepping 'was' goed, 'is' goed en 'sal' goed wees:

Die geskiedenis van die skepping begin reeds by Gen.1:1 wat lees: “In die begin het God die hemel en die aarde geskape”. Die woorde, “in die begin”, verwys na die moment van die werklikwording van die totale kosmos in hul tyd-ruimtelike bestaan. Dat God die Skepper is, beteken eerstens dat die sigbare universum of kosmos nie uit homself kon bestaan of iets is wat maar net nooit ‘n begin gehad het nie. Dit impliseer verder ook die verwerping van enige vorm van dualisme waarvolgens geskape dinge naas God gestel word. Omdat God die Skepper van alles is, is die skepping in werklikheid ‘n lied oor die heerlijkheid van God. Die skepping openbaar Sy majesteit, grootheid, wysheid en krag. ‘n Hoofkenmerk van die skepping is dat dit ‘n “goeie” skepping was en is. God sê by Homself rakende die skepping: “Dit (die skepping) was baie goed (Gen.1:31). Voordat ons by die skeppingsdoel kom, moet ons beseef dat God Self “goed” is. Daar is en kan geen kwaad in God wees nie. Hierdie goeie Skepper-God skep uit liefde, in liefde en deur liefde. Juis daarom is die ganse skepping volmaak en goed. Die Bybel leer dat God het die hele skepping lief en Hy koester dit soos ‘n moeder vir haar pasgebore baba (sien Ps. 65,104,145,147).

Die feit dat die skepping “goed” was en is, hang ten nouste saam met die skeppingsdoel van God. Die skeppingsdoel kan uitgedruk word as; *solī dei gloria*. God het alles geskape tot Sy eer en heerlijkheid. A. König formuleer God se skeppingsdoel as volg:

“Die doel van die geskape werklikheid, en veral die mens, is dan om deel te neem aan hierdie lewensvreugde van God, en Hom daarvoor te dank en te verheerlik” (König 1982:192). Gevolglik móét die skepping goed wees – vir die skepping om God te eer! König verwys ook na ‘n aanhaling van die eerste Vatikaanse konsilie om die skeppingsdoel uit te lig: “God het die wêreld geskape deur sy goedheid en oneindige mag, nie om sy geluk te

vermeerder of om volmaakter te word nie, maar om sy geluk en volmaaktheid te openbaar deur die goedheid wat Hy aan die skepsele meedeel” (König 1982:193).

God openbaar Homself deur Sy skepping. Dawid herinner ons in Ps.19 daaraan dat God tot ons spreek deur twee boeke. Die een boek is die geskrewe Woord van God (v.7-11). Die ander “boek” is die wonder van die skepping waardeur God daaglik aan die mens openbaar word. Alle mense is deur God geskape met hierdie bewuswording. Diegene wat nie God deur die natuurlike skepping hoor of sien nie, verloën hulself. Die apostel Paulus het dit duidelik uitgespel in sy brief aan die gelowiges in Rome. Hy sê: “....omdat wat van God geken kan word, in hulle openbaar is, want God het dit aan hulle openbaar. Want sy onsigbare dinge kan van die skepping van die wêreld af in sy werke verstaan en duidelik gesien word, naamlik sy ewige krag en goddelikheid, sodat hulle geen verontskuldiging het nie;” (Rom.1:19,20). Selfs al spreek God nie verbaal nie, is 'n studie van die skepping so 'n welsprekende boodskap dat dit die mens dwing tot stille verwondering voor die Skepper. Die afleiding wat gemaak kan word is dat die skepping goed is, omrede net die goeie van God afkomstig is (Jak.1:17). Die siening dat die skepping die ander “boek” is waardeur God Homself openbaar word ondersteun deur die klassieke teologie, wat die skepping insluit as 'n hoofkomponent van wat bekend staan as “algemene openbaring”. Dit is die openbaringe van God aan alle mense, vir alle tye en op alle plekke. Dit verwys na die natuurlike wêreld en haar prosesse, oftewel die natuurlike wette. Paulus maak daarvan melding as die “geskrewe wet in die harte” wat deur die gewete geopenbaar word (Rom.2:15).

Om enigsins die goedheid van God se skepping te bevraagteken is niks anders as om die Skepper te oneerbiedig nie. God het nie 'n “gemors” of “foute” gemaak nie. Inteendeel, God is so positief oor Sy handewerk dat selfs met die sondeval vernietig Hy nie summier Sy skeppingswerk nie, maar besluit eerder – ten koste van Sy Seun se lewe – om Sy skepping te vernuwe en weer “goed” te maak. Reeds in die vroeë kerk het die Gnostisisme die goedheid van die skepping verwerp en aan al die stoflike boosheid toegesê. Die gnostiek leer dat die geestelike wêreld

dualisties teenoor die stoflike of materiële wêreld staan. Volgens Wolters leer die gnostiek onder andere: “...that the Creator of Genesis 1 was a subordinate evil deity who had rebelled against the supreme good God, and that the world he made was an evil place, a prison from which people had to be rescued” (Wolters 1985:42). Marcion het ongeveer teen die middel van die tweede eeu die gnostiese leer verskerp en tot uiterstes ontwikkel. A. König vat Marcion se leer kortliks as volg saam: “Hy het die skeiding en opposisie tussen wet en evangelie, Ou-Testament en Nuwe Testament, so radikaal deurgevoer dat hy aanvaar het dat daar twee verskillende gode is: die God (of demiurg) van die Ou Testament, wat die onvolmaakte God van toorn is, en teenoor hom die God van die Nuwe Testament, wat die volmaakte God van liefde is” (König 1986:38). Dit is teen hierdie bedreiging wat die anti-gnostiese vaders teen die einde van die tweede eeu begin optree het. So het Irenaeus, in teenstelling met die gnostiek en Marcion, ‘n baie positiewe siening rondom die geskape wêreld gehad. Dit is God se wêreld wat wel in sonde geval het, maar wat God wil verlos en verheerlik. Volgens Irenaeus is dieselfde God wat Hom in Christus geopenbaar het as die God van genade, terselfdertyd ook die Skeppergod. Hy het uit *goedheid* die heelal geskape, alle dinge. Soos König dan ook tereg opmerk: “Hy (Skeppergod) het juis die aarde geskape om in Christus by die mense te kom woon..... Christus self, en dus ook die verlossing, word gesien as die eintlike doel van die skepping (König 1986:39).

Samevattend wil ek verklaar dat die skepping ‘n goeie werklikheid is. Dit is hierdie geloof in die goeie skepping van God wat die gelowige nie sy rug op die skepping laat draai nie. Daar moet onderskei word tussen die oorspronklike goeie skepping voor die sondeval en die skepping na die sondeval. Die teenwoordigheid van kwaad in ons wêreld moet nie gesien word as die gevolg van ‘n “onvolmaakte” skepping nie. God het gekyk na alles wat Hy gemaak het, en dit was goed! (Gen.1:31). Daarom behoort die mens se bestaan – hetsy polities, ekonomies en ekologies – rekening te hou met die goeie skepping van God as realiteit. Ons vertrou in God lê juis daarin

dat God deur Sy Gees die ganse skepping na sy eindbestemming sal lei. Daarom bid ons: “Kom, Skepper-Gees”!

2.2 Die onverklaarbaarheid van sonde en die bose in die skepping:

Die vraag van waar die sonde en die kwaad in die Skepping, is deur baie mense saamgevat in die Latynse frase: “Unde malum?” Volgens G.C. Berkouwer hang baie daarvan af wat met die term “malum”, dit wil sê sonde, kwaad of bose verstaan word.

“De vraag heeft uit de aard der zaak een geheel andere inhoud, wanneer men onder dit “malum” verstaat een algemen abnormaliteit, een onmiskenbare destructie van menselijke verhoudingen dan wel of men het woord “malum” vult met de bijbelse inhoud en er in ziet een overtreding van God’s heilig gebod, een verbreking van zijn gemeenschap, een rebellie tegen zijn heerschappij” (Berkouwer 1958:6).

Die vraag wat gevra word is die sonde ‘n gegewe in die sondeval van Adam en Eva soos deur Berkouwer beweer in die navolging van Genesis, of is die sonde iets wat in elke mens se lewe in alle tye gebeur? My vertrekpunt in die soeke na ‘n antwoord op hierdie vraag is gesetel in die feit dat die Bybel verkondig dat die sonde en die dood ‘n *historiese* saak is, iets wat begin het, by die skepping bygekom het, maar ook beëindig sal word. Daar moet eerstens gekyk word na die verhouding tussen die sonde en die oorspronklike goeie skepping. Die sentrale gedagte, vanuit ‘n Bybelse oogpunt, is dat sonde nie die skepping vernietig of daarmee vereenselwig word nie. Skepping en sonde bly twee duidelike afsonderlike identiteite, al ervaar ons as mens dit nie so nie. So byvoorbeeld, elimineer prostitusie nie die mooiheid van menslike seksualiteit nie. In kort, die boosheid beskik nie oor die mag om God se handewerk tot geen waarde te verdoem nie. Daar is geen manier waarop die sonde ‘n plek het, of “inpas” by God se skeppingswerk nie. God is nie die outeur van sonde nie. Nog minder het God behoefte gehad aan sonde om Sy heerlikheid te verklaar of te bevestig. “...Not that he is the author of evil, or

that the guilt of it can be imputed to him, as his will is the sovereign and infallible rule of all right and justice;" (Schaff 1977:364). Die problematiek rondom die bestaan van die Bose word kortliks deur John Hick (1966:3-5) saamgevat: "If God is perfectly good, He must want to abolish all evil; if He is unlimitedly powerful, He must be able to abolish all evil: but evil exists; therefore either God is not perfectly good or He is not unlimitedly powerful". Volgens my moet daar onderskei word tussen die oorspronklike goeie skepping (Gen. 1 en 2) en die skepping na die sondeval met sy gevolge (Gen. 3). Ek meen ook dit is foutief om die oorsprong van die bese en sonde by Adam en Eva te laat begin. Waar het die Versoeker dan vandaan gekom? Lucifer en sy gevalle engele het reeds voor die sondeval hulle invloed op die skepping uitgeoefen. Naas die bewerking van die tuin van Eden, moes dit ook bewaak word (Gen. 2:15). Dit veronderstel dat daar 'n bedreiging van buite die tuin moes gewees het. Dus, magte van wanorde en dood moes reeds op die aarde aanwesig gewees het. Die afleiding kan gemaak word dat daar 'n verband bestaan tussen die val van die duiwel en sy engele aan die eenkant, en die feit dat die sigbare skepping aan die nietigheid en verganklikheid onderwerp is, aan die anderkant. Die Bose het slegs beperkte ruimte om in te opereer, aangesien God steeds te alle tye in beheer van Sy skepping bly.

Die Bybel verklaar dat die sonde nie net alleen dood en oordeel vir die eerste mensepaar beteken het nie, maar ook vir die hele nageslag (Rom. 5:12). Alhoewel die versoeking van buite die mens gekom het, die sonde sy ontstaan in die eerste mensepaar gehad het. Hoe kan 'n skepsel met goeie gedagtes, wil en begeertes slegte gedagtes, wil en begeertes voortbring? Dit bly onverklaarbaar dat die mens geskape na die beeld en gelykenis van God, ongehoorsaamheid kon kies en die duiwel navolg. Soos reeds gesê is; God is nie die outeur van sonde nie. Hy verafsku en haat die sonde (Spr. 6:16-19 ; Ps. 5:7), en Hy straf die sonde (Gen. 3:16-19). Die enigste "verhouding" waarin God teenoor die sonde staan, is dat Hy die sonde beveg. Na die sondeval was niemand en niks meer volmaak soos wat God dit geskape het nie. Die omvang van

die sonde is onder meer dat gevallenheid bring gevallenheid voor. Daarom is niemand voor die aangesig van God regverdig nie (Ps.143:2). Die sonde is dus nie net 'n eenmalige gegewe soos ervaar by Adam en Eva nie. Die sondesmet is die gevolg van die sondeval. Die ganse mensdom is en word gebore uit 'n geslag wat met sonde besmet is. Dit is waarna Dawid verwys as hy sê: "Kyk, in ongeregtigheid is ek gebore, en in sonde het my moeder my ontvang" (Ps.51:7). Hierdie sondige toestand bestaan nie alleen in die gees van die mens nie, maar kring ook uit na sy siel en liggaam. Die sonde produseer uiteindelik die dood vir alle mense. Die term "erfsonde" kom hier ter sprake. Adam moet verstaan word as 'n "korporatiewe persoon". Met ander woorde, uit hom bestaan die ganse mensdom, en deur hom het die ganse mensdom tot 'n val gekom. Erfsonde impliseer dat die nageslag van Adam nie eers verderflik word vanweë die persoonlike daadsondes wat elkeen pleeg nie, maar vanweë die feit dat alle mense 'n verderflike natuur het. Hierdie verwerplike toestand geld vir almal, selfs vir die ongeboore baba. Hierdie erfsmet maak dat geen mens die vermoë het om hulself van sondige dade te vrywaar nie. Dit maak elke mens toeganklik vir bose en sondige beïnvloeding. So beland die mens nie net onder die mag van sonde nie, maar word hy ook 'n instrument van sonde. Dit is na hierdie staat en toestand waarna Paulus verwys as hy sê, ".....die sonde wat in my woon", en "die sonde wat my gevange neem" (Rom.7:17,23).

Die gevolge van sonde naamlik totale vervreemding van God en die ewige dood kan nooit as *erfskuld* beskryf word nie. Slegs waar daar aanspreeklikheid is, met ander woorde waar die wet van God deur iemand oortree word, kan daar van skuld gepraat word. Ons almal moet wel die gevolge van die sondeval dra, maar daar is geen Bybelse gronde dat 'n mens die aanspreeklikheid en skuld vir 'n voorouer se sonde erf nie. Die ontstaan van sonde kan nie in verband met God gebring word nie, en ook nie in verband met Sy skepsels gebring word nie. Ek verskil met diegene wat voorhou dat God die sonde en die kwaad toelaat. Myns insiens maak dit God 'n medewerker, 'n medepligtige aan al die chaos en ellende in die wêreld. So 'n beskouing

van God is net eenvoudig nie haalbaar nie. Wie doen dan al hierdie vreeslike dinge? Ons en die duiwel! God het die mens geskape met 'n vrye wil, en die skepsel het sy reg tot vrye wil uitgeoefen ten gunste van die kwaad. Daar is diegene wat die bestaan van die duiwel en bose geeste verwerp en reduceer tot 'n mite en bygeloof. Tog lewer die Skrifte talle bewysplase dat die sonde nie van satan en die bose geeste geskei kan word nie. Die duiwel is steeds vandag besig om mense se lewens deur die sonde te verwoes (Luk.22:31 ; 2 Tim.2:26 ; 1 Pet.5:8). Paulus gee opdrag aan die gelowiges: "...en gee aan die duiwel geen plek nie" (Efe.4:27). Jesus leer ons om te bid: "Verlos ons van die Bose" (Matt.6:13). Die Bybel leer ons ook dat; "...ons worstelstryd is nie teen vlees en bloed nie, maar teen die owerhede, teen die magte, teen die wêreldheersers van die duisternis van hierdie eeu, teen die bose geeste in die lug" (Efe.6:12). Samevattend kan ons sê dat die gevolge van die sondeval die hele skepping affekteer. Sonde kan gesien word as 'n parasiet op die skepping, en nie as 'n deel van die skepping nie. Sonde se invloed kan in die hele skepping gesien en ervaar word. Gevolglik wag die hele skepping met verlange na die verlossing en vrymaking van die slawerny en gebondenheid van die sonde en die dood (Rom.8:19-22).

2.3 Skepping uit 'niks' of 'voortgaande' skepping:

Is die skepping 'n *creatio ex nihilo* of 'n *creatio continua*, of 'n mengsel van beide? Na my mening is daar genoeg bewyse dat die oorspronklike skepping "uit niks" was, en dat ons 'n voortgaande herskepping ervaar. Dat God *ex nihilo* geskape het en steeds skep is uiters belangrik en selfs onontbeerlik in die standpunt dat God "alle dinge" geskape het. Onmiddelik betrek dit die Seun en die Heilige Gees by die skeppingswerk van God. Ten opsigte van skepping en herskepping van ons wêreld, is God die Gees – in verhouding tot God as die Vader "uit wie alles is en vir wie ons lewe", en God die Seun "deur wie alles bestaan en vir wie ons lewe" (1 Kor.8:6) – die God wat tot stand bring, wat ons werklikheid versorg en tot sy

toekomstige nuwe skepping lei, en “so sal God alles wees vir alles” (1 Kor.15:28). Ons gaan kortliks hierdie twee begrippe verduidelik.

Die spesifieke begrip wat deur *creatio ex nihilo* uitgedruk word, word nie in die kanonieke Skrif aangetref nie. *Creatio ex nihilo* impliseer dat God ons wêreld geskape het sonder om van voorafbestaande stof gebruik te maak. Om dit te verstaan moet ons die term “uit niks” eers ontleed. Dat God *alle* dinge geskape het, impliseer volgens König dat daar niks was wat alreeds bestaan het toe God geskep het nie, en dat daar niks was waaruit God die dinge kon skep nie (König1982:158). Die voorstelling van Gen.2:5; “...daar was nog nie...”, wys in dieselfde rigting. “’n Mens sou kon sê God kies uit niks (*electio ex nihilo*) en daarna (en daarom) skep Hy dit wat Hy gekies het, uit niks (*creatio ex nihilo*)”, aldus König (König 1982:159). Israel is ‘n goeie voorbeeld hiervan. God kies nie een volk uit al die volke nie. God kies ‘n volk wat nog nie bestaan nie, en dan verwek of skep Hy hierdie volk uit Abraham. König gaan voort en sê: “Daar bestaan nie so iets soos skepping uit niks nie. Dit is skepping uit God. Maar juis die leer dat alles uit God is, impliseer dat God alles uit niks anders geskep het nie” (König 1982:159). Skepping uit niks beteken in Ou-Testamentiese sin net dat God nie afhanklik was van iets en gebruik moes maak van oerstowwe om te skep nie.

König meen ook dat die Hebreeuse woord “*bara*” wat net vir God se skeppingswerk gebruik word, nie noodwendig skepping *uit niks* beteken nie (König 1982:154). F.P. Möller sluit hierby aan en verduidelik dat; “...soms word die woord *bara* gebruik in die plek van “*asah*” (maak) soos wat ons dit in Gen.1:26 het, en “*yatsar*” (formeer) soos gebruik in Gen.2:7. (Möller 1994:19). Ook D.F. Olivier stem saam dat *bara* “moontlik die idee van skepping uit niks kan beteken, maar daar kan nie bo alle twyfel beweer word dat dit die primêre betekenis is nie” (Olivier 1988:175). *Creatio ex nihilo* word algemeen gesien as die totstandkoming van iets “not by means of pre-existent matter” (Olivier 1988 ; Limouris1989). Hand aan hand rondom die

begrip *creatio ex nihilo* gaan die gedagte dat die skepping 'n begin het. "Thus creation, being a sovereign act of God, is not eternal, but had a beginning in time" (Limouris 1989:257). Die woorde "in die begin" (Gen.1:1) veronderstel 'n bepaalde moment waarna ons vanuit die hede na die verre verlede terugkyk toe die sigbare kosmos tot stand gekom het. Dit verwys na die moment van die werklikwording van alles in hul tyd-ruimtelike bestaan. Die afleiding wat ons kan maak is dat tyd daarom iets is wat self geskape moet wees. Ek wil volstaan met die feit dat God alles geskape het 'n integrale en onafskeidbare deel van die Ou sowel as die Nuwe Testament vorm. Daarom getuig ons saam met die Hebreër-skrywer: "Deur die geloof verstaan ons dat die wêreld deur die woord van God toeberei is, sodat die dinge wat gesien word, nie ontstaan het uit sienlike dinge nie" (Heb.11:3).

Daar is sterk bewyse en argumente ten gunste van 'n *creatio continua*. Tog meen König dat die Bybel in 'n sekere sin die skepping as voltooid aanvaar, en verwys dan na Gen.2:1-3 (twee keer "voltooi"). "In dié sin het die meeste teologiese tradisies dan ook altyd 'n voortgaande skepping verwerp (in dié sin dat God nog altyd besig is om te skep), en het hulle liever die voorsienigheid van God na Sy skeppingswerk beklemtoon" (König 1986:230). 'n Perspektief wat die begrip *creatio continua* sinvoller sal maak, is die feit dat dwarsdeur die Bybel word skeppingsterme vir die heilsgeskiedenis gebruik. Dit is veral König wat die verhouding tussen die skepping en heil deeglik uiteensit. König verduidelik dat, "...die meer algemene verhouding tussen God en die mens word ook 'n skeppingsterme beskryf", en dat die verskillende dade van God in skeppingsterme uitgedruk word, soos: "...die algemene sorg van God vir Sy skepping, Noag en die vloed, die volk Israel, die uittog uit Egipte, die ballingskap, die terugtog, Christus, die kerk, elke gelowige, die nuwe aarde" (König 1982:133). Paulus vergelyk Christus met Adam en wys daarop dat Christus herstel die geregtigheid wat Adam verbreek het (Rom.5); en teenoor Adam wat die dood gebring het, bring Christus die opstanding (1 Kor.15). Christus se versoeking in die woestyn aan die begin van Sy openbare optrede staan as teenpool teenoor Adam en Eva se

versoeking aan die begin van die geskiedenis met die verskil dat Christus die versoeking oorwin. König wys verder daarop dat ook Christus se optrede teenoor die bese magte word in terme van skeppingsvoorstellings uitgedruk. "Christus praat dikwels net, dan vlug die bese magte. As Jesus met 'n magswoord die storm op die see tot bedaring bring (Mark.4:39), herinner dit sterk aan die voorstelling van God se stryd en oorwinning by die skepping oor die chaosmagte" (König 1982:136). Paulus gebruik ook skeppingsterme wanneer hy na die gelowiges verwys. Hy sê: "As iemand in Christus is, is hy 'n nuwe skepsel. Die ou dinge het verbygegaan, kyk, dit het alles nuut geword" (2 Kor.5:17). Paulus wil hierdeur vir ons sê dat die *ou* lewe is soos *niks* in vergelyking met ons *nuwe* lewe in Christus nie. Laastens, ook die eindbestemming van die kosmos word in skeppingsterme uitgedruk. God skep 'n nuwe hemele, 'n nuwe aarde, en 'n nuwe Jerusalem (Open.21). Christene verwag 'n nuwe hemel en aarde (2 Pet.3:13). König sluit hierby aan en sê alhoewel die woord "skep" nie in die laaste twee hoofstukke van Openbaring voorkom nie, "vind ons in terme van Gen.2 die begrippe: hemel en aarde, see, son en maan, 'n rivier, die boom van die lewe met sy vrugte en die kinders van God wat as konings regeer" (König 1982:138). Die Bybel begin en eindig dus in skeppingsterme.

Deur die Heilige Gees beleef ons elke oomblik 'n voortgaande skepping. Elke weergeboorte wat plaasvind is 'n nuwe skepping. Elke grashalm wat opskiet, elke saad wat ontkiem en elke geboorte in die natuur is nuwe skeppinge. Wanneer navorsers 'n nuwe entstof "skep" is dit 'n nuwe skepping. "The event of new creation becomes a living and present reality through the Holy Spirit. In the power of the Holy Spirit 'new creation' enters into creation and puts it in a dynamic process of renewal. Humanity and creation re-establish their original relation with God" (Keshishian 1990:202). *Creatio continua* kan positief aanvaar word op grond daarvan dat daar 'n baie noue verband is tussen die skepping en die heil. Die boodskap van die Nuwe Testament is dat Jesus Christus die Verlosser en ook Skepper is. Alhoewel König meen dit is onmoontlik "om 'n teologie van die eerste artikel (God as Skepper) los van die tweede artikel (Christus die

verlosser) te skryf”, voeg hy by en sê dat, “...dit beteken nie skepping en verlossing is dieselfde nie” (König 1982:187). Dit is nie vir my belangrik of die terme “herskepping” of “nuwe skepping” gebruik word nie. Feit bly staan God herstel Sy skepping deur die werking van die Heilige Gees wat inwerk op die totale kosmos. Verlossing en bevryding van die skeppingswerk van God, moet dus gesien word as *creatio continua*. Deur die Heilige Gees onderhou die Skepper Sy skepping – Hy bewaar, beskerm en sorg daarvoor. God het nog nooit die werke van Sy hande laat vaar nie. Gevolglik verklaar Moltmann dat: “God sustains what He has created (*concervatio mundi*), or that He repeats an affirmation of creation every moment (*creatio continua*)” (Moltmann 1990:103). Voortgaande skepping het juis ten doel – die bewaring en onderhouding van die totale skepping. Daarom maak Moltmann die stelling: “Every act that preserves creation from annihilation is an act of hope for its future” (Moltmann 1990:103). Hoe onderhou God Sy skepping? Deur die immanente Gees wat werk in en deur die geskape kosmos. Weer Moltmann: “The God who shares in the sufferings of his creatures through the indwelling Spirit is their unshakeable hope. This hope makes it certain that the Creator has not abandoned them” (Moltmann 1990:103). Tillich haak hierby aan en sê: “Preservation is continuous creativity.....God is essentially creative, and therefore He is creative in every moment of temporal existence, giving the power of being to everything that has being out of the creative ground of the divine life” (Carmody 1983:74). Waar Barth en Tillich se fokus hoofsaaklik op die mens gerig was, gaan Carmody verder en verklaar:

“Insofar as rocks, trees, elephants, and hummingbirds also depend upon the creative ground of the divine life, their every instant of existence, too, is due only to God’s continuous creativity. In any of them, the observer ..... can catch a glimpse of the divine power and beauty, the divine mystery of the world’s origin and end” (Carmody 1983:75).

‘n Laaste gedagte rondom ‘n *creatio continua* is dat God maak gebruik van die mens as werktuie om Sy skeppingswerk op aarde te vervul. In die woorde van Luther: “Human work is God’s mask behind which he hides himself and rules everything magnificantly in the world”

(Volf 1987:178). Hierdie medewerking met God vra nie eers 'n bewuste poging van die mens se kant nie. Soos wat Christene God se opdrag en wil gehoorsaam in hulle daaglikse take, so deel hulle in God se werk in die bewaring van die skepping. Menslike werk of arbeid moet, volgens Volf, verstaan word as; "... cooperation with God in *creatio continua* and places them in the eschatological light of the promised new creation" (Volf 1987:178). Die herskepping van die kosmos is in die hande van manne en vroue. Wanneer die kerke en christene die dag verantwoordelikheid opneem vir die krisis rakende die skepping, dan sal hulle ook meer bewus raak van die feitlike realiteit van die prosesse van herskepping en transformasie binne die raamwerk van 'n *creatio continua*. Ek volstaan met 'n laaste woord van Limouris: "Therefore, our responsibility today is to overcome our sinful stage and to be builders and co-workers of a new creation, a new world, in which God's creation is revealed through his incarnate Son and is empowered by the Holy Spirit" (Limouris 1989:261).

2.4 Die dood as deel van God se skepping of veroorsaak deur die sonde?

Die dood was nooit God se plan of in Sy gedagte met die skepping nie. Dood het as vreemde en vyandige mag ontstaan toe sonde die mens en die skepping betree het. Dood is die loon van die sonde (Rom.3:23). Beide fisiese sowel as geestelike dood het die geskape wêreld betree met die sondeval van die eerste mense-paar. Rom. 5:12 stel dit só: "Daarom, soos deur een mens die sonde in die wêreld ingekom het en deur die sonde die dood, en so die dood tot alle mense deurgedring het, omdat almal gesondig het..." Alle skepsele het dus aan die dood onderworpe geraak (1 Kor.15:22,23 ; Jos.23:14 ; 1 Kon.2:2). Dit is nie net die mens nie, maar die hele natuur is deur die sonde aan die nietigheid en verganklikheid onderworpe gemaak (Rom.8:20-22). In die woorde van Bavinck: "Death is not natural but arises from the violation of the divine commandment (Gen.2:17); from the devil insofar as he by his seduction caused man to fall and die (John 8:44); from sin itself inasmuch as it has a disintegrating impact on the whole of human life ..... and in Scripture this death is never identical with annihilation, with non-

being,” (Bavinck 1996:44). Juis omdat die dood in ‘n direkte verband met die sonde staan, moet die dood as die werk van die duiwel gesien word. Die Bybel bevestig en vier God se gawe van lewe as ‘n seën; dood is die straf vir sonde.

2.5 Die kruis en opstanding van Jesus en Pinksterdag as voortgaan van die mens en die ganse Skepping in hierdie lewe en die lewe hierna:

2.5.1 Inleiding:

Die vraag wat ons kan vra is: Wat is die verhouding tussen die mens se ervaring as geskape wese deur God en die mens se ervaring as bevry en versoen deur God in die lewe? Watter impak het Christus se dood en opstanding, asook gebeure beginnende op Pinksterdag, op die mens se lewe huidiglik en hiernamaals? Lê die antwoord nie miskien opgesluit in die misterie van die goddelike Drie-eenheid nie; naamlik God die Skepper, Christus die Versoener, en die Heilige Gees as Vernuwer?

2.5.2 Die onsterflike siel of die opstanding van Jesus Christus:

Wat gee die kontinuïteit tussen die heil wat mens nou ervaar in jou lewe en die lewe hierna? Is dit die mens se onsterflike siel wat die kontinuïteit gee, of is dit die kruisiging en opstanding van Jesus Christus, of is dit die bevestiging deur die Heilige Gees? Die meeste mense binne die christelike wêreld dink dat ‘n mens ‘n onsterflike siel het wat die kontinuïteit veroorsaak. En hulle beroep hulle nogal op die Bybel om hierdie beskouing van ‘n onsterflike siel en ‘n sterflike liggaam te begrond (Pred.12:7). Möller meen egter dat indien dit die “...bedoeling is dat die siel van die mens ‘n kwaliteit in homself het, wat hom onsterflik maak, dan is dit ‘n on-Bybelse gedagte. Net God, drie-enig, is in Homself onsterflik, juis omdat Hy die Bron en Lewe van alles is [1 Tim.1:17 ; 6:16 ; Joh.5:26](Möller 1994:603). Bavinck sluit

hierby aan en sê: "There is no room for a view that permits only the body to die and comforts itself with the immortality of the soul. The whole person dies when at death the spirit or 'breath' (Ps.146:4) or the soul (Gen.35:18; 1 Kings 17:21; Jonah 4:3) departs from him. Not only his body but also his soul is in a state of death..." (Bavinck 1996:31). Na my mening offer die kruisdood en opstanding van Jesus, asook die bevestiging deur die Gees van God, die antwoord vir die kontinuïteit tussen die lewe wat mens nou ervaar en die lewe hierna. Paulus leer as Christus nie uit die dood opgestaan het nie, daar geen evangelie kan wees nie (1 Kor.15:13-19). Hy sê ook verder dat Christus die "eersteling" is wat uit die dood opgestaan het en so sal daar ook 'n opstanding vir die mens wees (1 Kor.15:12-22). Möller vestig die aandag daarop dat die Drie-eenheid by die opwekking uit die dood betrokke is. "Die opwekking kom van God, die Vader (1 Kor.6:14); dit geskied op van Christus se opstanding (2 Kor.4:14); en dit vind plaas deur die werking van die Heilige Gees (Rom.8:11) (Möller 1994:622). Die opstanding van Christus is dan ook 'n bevestiging van Sy heerskappy oor die dood en doderyk (Open.1:17,18). In dieselfde trant sê Bavinck dat; ".....Christ, by his cross, fundamentally achieved a victory over sin and death and brought life and immortality to light (Rom.5:12; Heb.2:14; Rev.20:14), so that everyone who believes in him has eternal life and will never die" (Bavinck 1996:46).

As met "sterwe" totale vernietiging en uitwissing bedoel word, dan is dit egter waar dat die siel onsterflik is. Hierdie onsterflikheid bestaan nie in hom as sodanig nie, maar sê Möller "omdat die mens na die beeld en gelykenis van God geskape is, staan hy in 'n onvernietigbare verhouding tot God" (Möller 1994:604). Die kern van die saak draai om hoe 'n mens die vraag aangaande die dood ervaar. Daar is vier aspekte wat hier 'n rol speel. Al vier aspekte het te make met die vraag of 'n mens die dood

as deel van God se skepping ervaar of dood as straf op die sonde van die mens beskou. Selfs die manier waarop mens die begin hoofstukke van Genesis in mens se lewe onderhandel vorm deel hiervan. Sommige beskou die skeppingsverhale en die sondeval as 'n historiese werklikheid, terwyl ander dit sien as mites, oftewel 'n metaforiese manier waarop dinge plaasgevind het omrede ons eenvoudig nie teenwoordig was by die skepping en die sondeval nie.

2.5.2.1 Die beskouing dat die dood nie deel van God se Skepping is nie kom op die volgende neer:

- i. Die dood is nie deel van God se skepping nie maar is ingelei en ingebring deur die afbreek van die lewe deur die mensdom se sonde en foute deur Adam en Eva, sowel as deur die bose of die duiwel wat 'n organiese eenheid van sonde bewerkstellig het. Mense was veronderstel om vir ewig te lewe volgens God se oorspronklike plan. Alle mense is gelyk skuldig in terme van die oorspronklike sonde deur Adam en Eva begaan (Gen.3). Die verhaal van die sondeval moet letterlik en histories opgeneem word. Hiervolgens is die Bese (Satan) die oerdoener van wat boos in God se skepping is.
- ii. Die dood is 'n vyand van God en mense weens die sonde en die bese wat ingelei en ingebring is deur die ongehoorsaamheid van die eerste mense-paar en die verleiding van Satan. Dit het hulle in vyandskap met God gebring. God word hiervolgens in 'n een tot een verhouding in 'n stryd met die Bese of Satan gestel.
- iii. Die dood het nie 'n effek op die voortbestaan van die onsterflike siel wat gereken word as 'n onsterflike substansie in mense op hulle weg na die lewe hierna nie. Die lewe en die bestaan van die mens op hierdie aarde dien alleen as 'n beoordelingsruimte vir God om te bepaal of 'n spesifieke persoon met sy onsterflike siel opweg is na die hemel of die hel in die lewe hierna.

- iv. Die goddelike oordeel tot die ewige lewe of dood hierna vind plaas deur lyding en Geesvervulde lewe in hierdie lewe, wat deur Jesus Christus se opoffering en versoening versag word deur God wat oorwinnend en genadiglik die probleem van die dood op die bes moontlike manier oplos. God laat die onsterflike siel voortleef alhoewel Jesus se dood en opstanding eintlik baie weinig bydra tot die voortgaande bestaan van 'n mens in die lewe hierna, behalwe om die beoordelingsmaatstaf te wees aan die einde van die geskiedenis. 'n Maatstaf om te bepaal waar 'n onsterflike siel dan nou tuis behoort; in die hemel of in die hel.

2.5.2.2 Die beskouing dat die dood wel deel van God se Skepping was en is, werk met die volgende gedagtes:

- i. Die dood is deel van God se skepping maar het die status verwerf as iets sondig en boos. Die dood is vervreemding van God en dus ook 'n vyand van God en die mens. Hierdie toestand is die gevolg van elke mens se sonde deur die geskiedenis, asook dié van Adam en Eva ongeag of hulle nou historiese persone was, of "opvoedingsmodelle" in die Bybel was en is. Daar bestaan 'n vae moontlikheid dat mense langer kon gelewe het as wat ons huidiglik ervaar, maar sonde en die bose het mense se lewe verkort (Kuitert 1969: 27-30). Dink maar aan die beskrywings van die lang jare van die Metusalag en andere (Gen.5:27). Ten spyte van hulle hoë ouderdom leer die Bybel ons dat hulle wel gesterf het.
- ii. Aangaande die sonde en die bose het die vraag in Latyn, "Unde Malum?", 'n baie belangrike vraag geword. Die vraag, Unde Malum?, (Vanwaar die sonde en die kwaad?) is gestel deur Hollandse teoloë soos H. Bavinck (1967:Vol.3) en G.C. Berkouwer (1958:6) wat ons reeds hierbo aangehaal het. Bavinck, alhoewel hy kant kies met die idee dat die dood nie deel van God se skepping is nie, beweer tog dat die oorsprong van die bose is na die vraag van die bestaan van die

mens, die grootste geheimenis van die lewe en die swaarste kruis van die menslike verstand (Bavinck 1967:Vol.3:29).

- iii. Die dood het 'n effek op die voortgang van die sogenaamde onsterflike siel wat eintlik 'n soort van versekerings-simbool van baie godsdienste is om hulle aanhangers te verseker dat mens nie regtig vir altyd sal dood wees nie. Maar in hierdie beskouing van christene oor die dood as 'n deel van God se skepping, is die mens dood en het hy of sy geen onsterflike siel of substansie nie. Die voortgaan van 'n mens wat sterwe is in die hande van God. Die vraag is op watter basis God so 'n beslissing tot voortgaan laat plaasvind.
- iv. Die basis waarop die voortgang of kontinuering van 'n mens wat sterf van hierdie lewe na die lewe hierna plaasvind, is deur die dood en die opstanding van Jesus Christus, en die uitstorting van die Heilige Gees op Pinksterdag. God demonstreer nie alleen nie, maar verskaf ook die krag om lewe in Sy skepping en die lewe hierna te laat voortgaan. Die sogenaamde onsterflike siel is 'n illusie omrede God se daad in die kruis (dood) en opstanding van Jesus, en God se daad van die Gees op Pinksterdag die bevestiging is dat Jesus deur die Heilige Gees uit die dood opgewek is as 'n *proleptiese* gebeurte – 'n voorafgaande gebeurte van alle mense se opstanding (Pannenberg 1968:53-106). Volgens Pannenberg word die voortgang van mense na hulle dood in die lewe hierna gedra deur die idee van die toekomstige opstanding van alle mense, sowel as die gebeurte van Jesus se opstanding wat as die voorafgaande opstanding as 'n "absolute metafoor" beskou word wat nie gerasionaliseer of redelik verduidelik kan word nie (Pannenberg 1968:187). Die een aspek wat wel ontbreek in Pannenberg se siening is die kragtige werk van die Gees van God in die voortgang van mense se lewens in die lewe hierna.

2.5.2.3 Is Jesus direk in mens se hart of is Jesus deur die Gees in mens se lewe?

Het jy Jesus in jou hart of in jou lewe? Het jy die goddelike Jesus wat aan die regterhand van die Vader sit in jou hart of het jy die lewe, kruis en die opstanding van Jesus as die opgestane mens en Heer in jou lewe deur die Gees van God? Mens mag miskien dink hierdie is 'n dom of liberale vraag. Ek dink egter nie so nie. Baie van ons stel die vraag aan ons kinders en aan mekaar of ons 'n persoonlike verhouding met Jesus het. En in baie opsigte weet ons nie wat ons vra nie. As ons vra of ons 'n persoonlike verhouding met die goddelike Jesus aan die regterhand van die Vader het, neem ons deel aan 'n beskouing waarvolgens duisende goddelike "Jesussies" direk in ons lewens is sonder die bemiddeling van die Heilige Gees. Hoe vreemd ookal dit mag klink, Jesus is in ons lewens deur die inwonende Gees van God (Joh.14:17,23). Die Heilige Gees is ons Trooster en die een wat ons begelei in ons belewing van God se koninkryk as die mees intieme vriend van ons gesonde verstand. In ons opweg wees deur en in God se koninkryk onder leiding van die Heilige Gees, is Jesus deur Sy werke maar 'n gas wat in ons lewens binne genooi is deur die Gees van God.

Met hierdie vraag kom ons terug by die eerste vrae van hierdie hoofstuk oor wie God vir die mens ook in die ekologiese werklikheid is. Is God in Jesus 'n persoonlike ervaring op 'n goddelike, bonatuurlike en bo-skeppings manier wat net *met* die mens se geestelike lewe te make het, of werk God deur Sy Gees op 'n persoonlike en natuurlike skeppingsmatige manier wat in al die mens se verhoudinge en ervarings met *alles* in mens se lewe te make het? Die antwoord op hierdie vraag is bepalend oor hoe 'n mens oor God, Jesus, die Heilige Gees, en die ekologiese en omgewingsvrae dink, voel en glo.

2.6 Die sonde, die Bose en die skade aan God se Skepping:

Kom ons keer terug na die vraag: Vanwaar die sonde, die kwaad en die bose in die skepping? Is die mens alleen deur die sondige natuur verantwoordelik vir die ekologiese krisis? Of speel die bose ook 'n rol? Ons kan vra hoe is die mens se verantwoordelikheid as rentmeesters van die Skepping ter sprake in al die skade en vernietiging wat aan die omgewing en die natuur aangerig word? Om hierdie vrae te kan beantwoord moet ons in diepte na die rol van die Heilige Gees in die skepping van God bestudeer.

3. HEILIGE GEES EN WEERGEBOORTE

3.1 Weergeboorte as God se Plan:

Ons lees in die Bybel van Nikodémus wat by Jesus wou weet hoe word 'n mens "weer gebore" (Joh.3:4). Ek wil egter stilstaan by die vraag, "Waarom moet 'n mens weer gebore word?". Die antwoord lê daarin dat die mens na die sondeval 'n gevalle wese is, afgesny van die heerlikheid van God (Rom.3:23). Die sonde het die hele aarde aangetas. Daar is 'n besliste verband tussen sonde en ekologiese vernietiging, wat vanaf Genesis 6:6 dwarsdeur die Bybel loop. Sonde het 'n ekologiese boemerang-effek. Die woorde in Deuteronomium 29:22-25 vind 'n vreemde weerklank in ons industriële , tegniese eeu: "Wanneer die nageslag, julle kinders wat na julle kom, en vreemdes wat van ver kom, die plaë in hierdie land sien en ook die siektes wat deur die Here daarin gebring word, sal hulle sê: Die hele land is verbrand, dis swaël en sout. Niemand saai daar nie, daar groei niks, daar kom nie eers 'n groenigheid op nie. Dit is verwoes soos Sodom en Gemorra.... Dan sal die nasies vra: Waarom het die Here dit met hierdie land gedoen? Waarom het hierdie groot toorn ontvlam? Dan sal die antwoord wees: Omdat die mense van hierdie land die verbond verbreek het wat die Here die God van hulle voorvaders met hulle gesluit het toe Hy hulle uit Egipteland laat wegtrek het". Sien ook Jesaja 24: 1-7,13 ; Genesis 6: 11-13. Wat het dit met die ekologiese krisis te make? Alles! Kom ons kyk kortliks na die impak wat die sondeval op die wêreld gehad het.

- Vervreemding tussen die mens en sy/haar liggaam: Naaktheid maak ons nou ongemaklik (Gen.3:10).
- Vervreemding tussen mens en dier: Voortaan lewe ons in vyandskap en agterdog; om te kan eet, moet mense diere doodmaak (Gen.3:14).
- Vervreemding tussen mens en plante: Dorings en distels neem nou die aarde in (Gen.3:18).
- Vervreemding tussen mens, arbeid en grond: Die mens kan alleen deur harde arbeid iets uit die aarde put (Gen.3:19).
- Vervreemding tussen mens en die natuur: Die rus en ongerepte natuurskoon is verlore; die mens word uit Eden verdryf (Gen.3:24).
- Aantasting van die grond se vrugbaarheid: Die bloed van Abel drup op die grond en maak dit onvrugbaar. (Gen.4:10-12).
- Die hele aarde is korrup: Die hele aarde ly saam onder die optrede van die mens (Gen.6:11-13).

Ek glo dit is belangrik om te weet wat God oorspronklik vir Sy skepping en vir ons as mens in gedagte gehad het. Die skepping van die mens was nie 'n noodoplossing vir 'n probleem wat in die proses van die skepping ondervind is nie, ook nie 'n nágedagte nadat alle ander gedagtes alreeds konkrete gestaltes ontvang het nie. Alles wat van die eerste dag geskape is, is aangelê op en wys heen na en dien as tuiste en materiaal vir mense. Hoewel die aarde wel geskape was, was dit nog onbewerk. Mense moes dit bewerk. Diere was wel geskape, maar nog sonder name. Mense moes hulle name gee. Die eerste twee mense was wel geskape, maar die aarde was nog onbevolk. Ook die bevolking van die aarde sou die taak van mense wees. Die Bybelse mense is God se mense. Dis hierdie Godsrykmense met wie God in en deur Sy Gees besig was, besig is en besig sal wees. Hierdie Godsmense word in realistiese sin besing as *die kroon van God se skepping* met die ewigheid in hulle lewens. J.A.Heyns sê onder meer dat, “....die skepping is deur die Skepper vir die skepsel bedoel.....die skepping is 'n tuiste vir almal” (Olivier 1988: 112). Hierdie kennis kan ons help om terug te keer na die plan van die Skeppergod. Eerstens sien ek dat God het die mens in

‘n eenvoudige en ongekompliseerde omgewing geplaas – ‘n tuin! (Gen.2:8-15). Die mens word van alles voorsien en daar is selfs geen sprake van enige gevare of “natuurlike” vyande nie. Daar is ook geen opdrag om enige lewe dood te maak om te kan eet nie! Dit was ‘n paradys! Maar die mens oefen sy eie wilsbesluit uit en sondig teenoor die Skepper. Die geestelike dood tree in, en Romeine 7:14-25 bied aan ons ‘n beskrywing van die bestaan van die mens onder sonde. Die mens is verkoop as ‘n slaaf van die sonde (Rom.7:14), is nie-geestelik en vleeslik (Rom.7:14), doen wat haatlik is (Rom.7:15-16) en niks goeds woon in so ‘n persoon nie (Rom.7:18). Paulus se verwysing na die “ellendige mens”, benadruk net die feit dat dit moreel onmoontlik vir die mens is om God te behaag. As deel van die skepping is die mens nie meer in staat om na die skepping om te sien en daaroor te heers soos God dit oorspronklik bedoel het nie. Die mens se vrye wil lei tot verkeerde besluitneming wat die harmonie van die skepping versteur. God red die situasie deur Sy Seun vir ons te gee (Joh.3:16). Sodra geloof in Jesus plaasvind, geskied weergeboorte in die gees van die mens. Die nuwe skepsel in Christus is volgens Jesus die werk van die Heilige Gees (Joh.3:6,8). By weergeboorte kommunikeer die Heilige Gees Goddelike lewe (Zoe:Grieks) na die mens se gees. “Ons lewe deur die Gees”(Gal.5:25). Eintlik beteken “in Christus” ook “in die Gees”. Dit is deur die Heilige Gees dat die gelowige se Goddelike kindskap gerealiseer word (Rom.8:14-17). Daarom kan G.D. Kruger dan tereg ook sê: “Die Gees is reeds aan die mensdom in die sondige bedeling gegee, en gee ons in hierdie bedeling ‘n voorsmaak van die nuwe lewe op die nuwe aarde wanneer ons heeltemal volmaak sal wees. Daarom werk die Gees in die totale mens vernuwring” (Kruger 1983:40). Gevolglik is die mens deelnemers in beide die “geestelike”, sowel as die “natuurlike” realms van die skepping.

Die mens is beelddraer van die hele skepping (imago mundi). Hierdie “nuwe mens” wat lewend gemaak is uit die geestelike dood (Ef.2:1) bevind homself te midde van ‘n gebroke wêreld, ‘n versteurde kosmos. Dit laat die herstelde mens meteens vol hartseer, teleurstelling en soms selfs met aggressie teenoor die wyse waarop die skepping misbruik, uitgebuit en vernietig word. Die

mishandeling van diere of die sinlose vernietiging van plantlewe behoort dieselfde pyn in die hart vir 'n weergebore christen te bring soos wat die voorstelling van 'n gekruisigde Christus sal bring. Om terug te keer tot die vraag, "Waarom moet 'n mens weer gebore word?", kan saamgevat word in die woorde van Miles Munroe: "The transformation that the Holy Spirit is executing in our lives includes the unveiling of the character of God within us....for the purpose of displaying His glory and His true nature" (Munroe 1992:120).

Die groot fout wat baie Christene maak is om dink dat die enigste ervaring met die Heilige Gees die oomblik van weergeboorte is. Nee, by wedergeboorte ontvang ons nie net 'n nuwe gees nie, maar die volle Godheid kom woon binne in ons deur die Heilige Gees! (Joh.14:17). Die Heilige Gees as "Lewendmakende Gees", is voortdurend besig om die skepping te onderhou, te dra, te beskerm, te versorg, te volmaak en te bevry. In die woorde van G.Limouris: "In biblical understanding creation is not a one-time performance; but an ongoing action of God's initiative to which human creatures respond" (Limouris 1989:257). Die klem is op die "ongoing action"! Ons sal terugkeer na die werksaamheid van die Heilige Gees as "creatio continua".

Vanuit 'n breë eskatologiese perspektief, is die Kerk as liggaam van Christus nie 'n geslote groep spesiale mense nie, maar is hulle die deur na die "vast living body of God's creation as a whole, altogether destined for liberation and rebirth.." (Limouris 1989:259). Die vooroordeel wat by baie Pentekostalistiese asook Charismatiese christene heers, dat naamlik die "inwoning van die Heilige Gees net vir die geestelikes is" veroorsaak dat geestelike groei by mense nie kan plaasvind nie. So 'n gedagte kokoniseer slegs die mens en is strydig met die bevrydingswerk van die Heilige Gees. Alle mense is ontvanklik vir die inwerking van die Heilige Gees. Die Heilige Gees as God beskik oor 'n soewereine wil (1 Kor.12:11). Dit is ook wat Johannes by implikasie sê wanneer hy na die Heilige Gees verwys as die "wind wat waai waar hy wil, en jy hoor sy geluid, maar jy weet nie vanwaar hy kom en waarheen hy gaan nie" (Joh.3:8). Dus vanaf ons weergeboorte is die Heilige

Gees reeds in ons. Weergeboorte kom daarop neer dat God ons in Christus skep (Grieks: *ktizo*) tot 'n lewe wat Hom welbehaaglik is. Dieselfde Gees wat in Christus was met sy dood en opstanding en vir altyd in Hom is, is ook die Gees wat in ons woon (Rom.8:11). Die vraag is nou, "Is ons gewillig dat die Gees van binne ons werk?" Anders gestel, beskik ons oor die nodige geloof om tot aksie oor te gaan, en daadwerklike transformasies binne ons samelewing teweeg te bring? Is ons bereid om uit die beperkinge van tradisie te breek, en die Gees van waarheid te gehoorsaam – om selfs radikaal te raak? Eenvoudiger gestel, "Wil ons as skepsels van die Skepper waarlik vry wees?" Want dit is wat die Gees kom doen, dit bevry! Ekologiese teologie is as ware bevrydingsteologie!

Dogmatiese leerstellinge wat in strukture en tradisies vas gesement is, benodig 'n krag om uit te breek tot vryheid. Die Gees van God kan en mag nooit ingeperk word nie. God se Gees is vry, en waar die Gees van God is, daar is vryheid (2 Kor. 3:17). Hierdie vryheid wat die Gees bring is allermens vanselfsprekend. Dit vra vir verantwoordelikheid. 'n Trein is vry om te gaan waar dit wil, solank dit net op die spoor bly. Adam en Eva het al die vryheid in die tuin van Eden gehad, vryheid jeens die natuur, die diere, hul leefwyse en hul dieet. Maar hul vryheid was tot verantwoordelikheid geroep met die verbod op die vrug van die boom van kennis en kwaad in die middel van die tuin. Ons as mense is vry in en deur die Gees, maar is tot verantwoordelikheid geroep deur die Woord van God. Vryheid sonder verantwoordelikheid lei tot anargie. Anargie is nie meer vryheid nie, want dit weerstaan die werk van die Gees. Dit weerstaan die liefde en die gemeenskap van die Gees. Die totale werksaamhede van die Heilige Gees geskied binne die raamwerk van liefde. Dit kan ook nie anders nie, want God is Liefde! Geen wonder dat die Gees vroeg in die Nuwe Testament aan ons voorgestel word in die simbolieke voorstelling van 'n duif nie (Matt.3:16). Let op 'n duif se instinkmatige ingebore liefde vir haar eiers tydens die broeiproses. Probeer tog net om 'n broeis duifie op haar nes te pla of om later haar kleintjies te bedreig en kyk hoe fanaties liefdevol sy veg om dit alles te verdedig, te beskerm en in stand te hou. Hoeveel meer liefde het die Heilige Gees as liefdes-duif nie vir haar omvangryke en diverse skepping nie?

3.2 Weergeboorte is Herskepping:

Jesus se verwysing in Matt.19:28 na die “weergeboorte” is niks anders as ‘n herskepping van die hele kosmos nie. Die omvang van hierdie weergeboorte deur die Heilige Gees word deur Moltmann bespreek in sy artikel; “The Scope of Renewal in the Spirit”. Volgens hom was die tema tydens die sewende vergadering van die WCC, ‘n gebed – “Come Holy Spirit, Renew the Whole Creation”. Dit is nie net mense wat uitroep na God om lewe en verlossing nie, maar die ganse natuur tesame. “The whole creation must be reborn out of the power of time and the dominion of death into eternal life” (Moltmann 1990:100). Die oorspronklike skepping was ‘n harmonieuse lied, ‘n samevloeiende melodie. Maar sonde, met sy gevolge vir die hele skepping, het die lied laat ontaard in ‘n warboel van valse klanke, met so af en toe die desperate noot wat poog om die wysie te behou. Vandat sonde in die wêreld gekom het, het God se oordeel ookal begin werk. Sonde het nie net veroorsaak dat die natuur in opsig self ‘n probleem en gevaar vir die mens geword het nie, maar dit het ook veroorsaak dat die mensdom op ‘n selfsugtige en eie-geregtige manier met die natuur omgaan. Wat die mens egter nie in berekening bring nie, is dat die oortreding van die natuurwette straf meebring, hetsy direk of indirek. So kan talle ongelukke, misoeste, siektes, rampe, skade en ander ellendes wat oor die mens kom, onder meer daaraan toegeskryf word. Die Bybelse beginsel wat hier ter sprake is, vind ons in Gal.6:7: “Wat die mens saai, sal hy maai”. As voorbeeld dink ‘n mens dadelik aan die kernramp te Chernobil in die eertydse Sowjet-Rusland. Omgewingsrampe duur voort. Die volgende feite kom uit die “Racing Toward 2001”;

Ongeveer 20 miljard ton afval beland jaarliks in die see.

Aantal jare tot een derde van die spesies verlore is: 10.

Aantal jare tot die hoeveelheid koolstofdiksied verdubbel: 61.

Onthou, ons haal hier nie die Bybel aan nie, maar moderne wetenskaplikes!

Die vraag nou egter is, "Hoe breed moet ons hierdie 'Nuwe Skepping' verstaan? Ek dink Moltmann omskryf dit goed as hy sê: "God's efficacy can then only be conceived of within the world; the world cannot be thought of as within the efficacy of God. But if there is no creation in the beginning, there cannot be a new creation either. The new creation has to be reinterpreted as the moral creation of a new humanity. And if there is no new creation of all things, there is nothing that can withstand the Nothingness that annihilates the world" (Moltmann 1985:79). Volgens Paulus in Rom.8:19-22 is dit duidelik dat die vernuwing of herskepping die hele geskape wêreld insluit. "Want ons weet dat die *hele skepping* tesame sug en tesame in barensnood is tot nou toe". Vir my behels weergeboorte die vernuwing van die aarde, mens, dier en die hele eko-sisteem. Westerse teologie grotendeels interpreteer redding as slegs van toepassing op die mens. "The scope of Christ's redemption is cosmic. Redemption addresses itself not only to man's sence of guilt, but it addresses itself to man's fractured relationship to the material world..." (Moltmann 1985:98). Kom ons staan net vir 'n oomblik stil by die welbekende teks van Joh.3:16. "Want so lief het God die [wêreld] gehad...", met ons Westerse interpretasie dat die term "wêreld" verwys na "mense". En verder dat die redding van mense bedoel hulle word gered van die wêreld. Ons denke rondom redding draai rondom die beeld van 'n helikopter van mense vanaf 'n sinkende skip oppik. Maar dis nie wat Johannes vir ons wil sê nie. Inteendeel, redding impliseer die behoud van die hele skip! 'n Opmerking van Granberg-Michaelson lewer die antwoord vir dié lyn van denke. "By thinking of humanity as separate from the rest of creation, we then assume that we can be saved while creation is destroyed. Further, we think of salvation as a spiritual reality divorced from physical reality; our souls are saved though our bodies are destroyed" (Granberg-Michaelson 1984:99). Die Oosterse Ortodokse tradisie beskik oor 'n ryker en breër verstaan van God se redding van die skepping. In die woorde van Joseph Kitagawa, "Unlike Western man, who believed himself to be situated somewhere between God and the world of nature, Eastern man has always accepted the humble role of being a part of nature.... Man has value, but in himself he has no separate destiny apart from nature" (Hendry 1980:198). "With equal emphasis Van Ruler refuses every interpretation of the

world which would limit it to individuals, as if individuals were some kind of discrete entities existing in isolation" (Fries 1973:124).

Menslike redding is onlosmaaklik van tyd, ruimte en die res van die geskape kosmos. Berkhof glo nes Augustinus dat die wêreld geskep is met tyd en nie binne tyd nie. Dus, tyd en ruimte is saam met die skepping tot stand gebring, en gevolglik is die grootste betekenis van Gen.1:1 vir Berkhof die stelling dat die wêreld 'n begin gehad het (König 1986:46-50). Daarteenoor glo ek egter dat die skepping in reeds bestaande tyd en ruimte geskape is, want beide tyd en ruimte bestaan van ewigheid af in God wat Gees is. God is nie in tyd of ruimte nie, en ook nie van tyd en ruimte afhanklik nie. Maar tyd en ruimte is in Gees én ook van die Gees afhanklik. Ewigheid is bloot maar net ewigduurende tyd sonder begin en sonder einde. Daarom is die Gees 'n ewige immerteenwoordige nou. Die ewigheid is soos 'n oneindige ring van eindlose lig.

Hierdie transformasie van die "ou mens"(vlees) na die "nuwe skepping" (Gees) is alleenlik moontlik in en deur die Heilige Gees (Joh.3:3,5). Outler (1989:333) gaan dan verder en sê: "...Christians, who are in the Spirit, are the new creation", en, "There is a Christian imperative to act out of a compassion that will not abide human indignity". Dit is die taak van die Heilige Gees om ons te leer dat God se liefde en geregtigheid steeds geëer moet word ten opsigte van elke lewenssituasie. As 'vlees en bloed' is ons 'n deel van hierdie planeet, en gevolglik is die ekologiese krisis ook ons krisis. In die Rapport van 22 Oktober 2000 onder die opskrif, "Gevaarligte oor aarde flikker", is die volgende berig: "Volgens die Wêreldnatuurstigting se 'living planet'- verslag vir die jaar 2000 het die aarde se natuurlike rykdom aan woude, vars water en mariene-ekosisteme met een derde verminder sedert 1970. Luidens die verslag het die area wat benodig word vir die gebruik van natuurlike hulpbronne en die absorpsie van koolstofdioksied sedert 1961 verdubbel". Die mens se "kapitaal-voorraad is dus besig om ernstig af te neem! Ons dra 'n verantwoordelikheid teenoor die skepping, synde dat dit God se skepping is, en daarvan sal ons moet rekenskap gee. Die mens se

rol as medewerkers van God word later breedvoerig bespreek. Maklike oplossings is daar nie. Die ekologiese krisis is 'n omvangryke probleem omdat dit deur elke moontlike faset van menswees beïnvloed word. Baie mense is geneig om te dink dat ekologiese probleme net met natuurbewaring te make het, en nie hulle alledaagse bestaan raak nie. Dit is 'n wanopvatting. Die belangrikste ekologiese probleme lê veel nader aan ons eie huis, soos byvoorbeeld gronderosie, water- en lugbesoedeling en die berging van afval. Dit raak alle vorms van energieverkryging, produksie en verpakking. Ons eie agterplase skep dikwels 'n ekologiese krisis in die klein. Dink aan die vullis in die vuilgoedsak, die steenkool in ons stowe en kaggels, die chemiese gifstowwe in ons tuine, die skoonmaakmiddels in ons kaste en die liters ou motorolie wat in ons afvoerpyppie beland! Boonop is ekologiese probleme tipiese langtermyn-vraagstukke. Dit lyk vir baie mense belangriker om op die kort termyn groter winste te behaal, eerder as om die langtermyn ekologiese gevolge te bereken van byvoorbeeld oorbeweiding, ontbossing en lugbesoedeling.

Vervolgens net 'n paar gedagtes rondom die begrip "vernuwing". Brunton (1979:38) maak die stelling: "Nothing exists by itself and all things exist today as an indirect consequence of innumerable causes stretching like an endless chain through the beginningless past". Daar kan slegs vernuwing wees van iets wat reeds bestaan. Die Heilige Gees het geskep (Gen. 1,2), en is dieselfde Gees wat nou wéér skep – of vernuwe. Vernuwing is van weinig waarde as dit net abstrakte teorie bly. Daarom wil ek verskil met Verster (1972:56,62) wat weergeboorte beskou as 'n onmiddellike *nie-ervaringsmatige* daad. In die eerste plek kan 'n mens vra; Hoe sal weergebore mense sonder ervaringsmatige bewyse weet dat hulle weergebore is? Volgens die Bybel weet weergeborenes beslis vanweë hulle eie ervaring en praktiese belewings dat hulle weergebore is. Dink maar net aan die skouspelagtige bekering van Paulus (Hand.9). Anders as wat Verster glo, het Paulus sy hele bekering baie duidelik letterlik én tasbaar ervaringsmatig beleef. Dit is veral die Bevrydingsteologieë wat vernuwing binne 'n historiese praxis laat neerslag vind. Sien *Theology In A New Key* (Brown 1978: 19,50 e.v.) vir meer in hierdie verband. Dit is een ding om die teorie van

liefde te ken, en iets totaal anders om liefde in die praktyk uit te leef. Is dit egter altyd haalbaar om vanuit die praktyk te vertrek? Daar moet gewaak word teen 'n oordrewe praxis-gerigte spiritualiteit deur die konteks in berekening te bring. Die Geesdope en Geesteswerke is nie abstrak of onpersoonlik nie, maar dit behels ongetwyfeld ervaringsvlakke. Elke Gees-ervaring word gevolg deur refleksie op daardie ervaring. Elke Gees-ervaring is 'n vertrekpunt, meer nog, dit is 'n geestelike fontein waaruit gedrink moet word. En hierdie fontein is vars, lewende waters van die Gees. Daar is vandag 'n onversadigbare universele dors na ware geestelike ervarings – soos die vrou by die put wie se groot dors deur Jesus geles is (Joh.4). Daar is nie iets soos historiese praktyk nie – dit klink te veel na tradisies! Die Heilige Gees werk nie met uitgediende geskiedenis nie, maar met huidige geskiedenis, met ander woorde, met vandag – nou! Wat belangrik is om te onthou, is dat beide die ervaring van mense én die aanrakings van mense deur die Gees, kan as wederkerige vertrekpunte vir Geesontmoetings dien. Alhoewel ek kan aanvaar dat die teologie eerste kan wees, is ek 'n voorstander van die idee dat die teologiese teorie volg op die praxis. By konkrete geestelike ervarings beleef ons eers die praxis gevolg deur refleksie of nadenke wat dan aanleiding gee tot nuwe perspektiewe en temas (Gutierrez 1987:35-36). Kerke het tog nie eers teologies besin oor Jesus Christus en eers duidelikheid gekry oor wie Hy is en wat Sy betekenis is, en daarna begin om in Hom te glo en Hom te verkondig nie. Nee, eers lewe en belewing, en daarna teologiese besinning. Daar is nou nog nie heeltemal duidelikheid oor al die vrae en probleme in verband met weergeboorte en heiligmaking nie, maar dit is geen rede waarom dit nie verkondig en beleef moet word nie! Clark et al (1989:35,36) sê ook: eers ervaring dan doktrine en hermeneutiek. Gutierrez stem saam as hy daarop wys dat ervaring altyd eerste kom en daarom die bron van teologiesering is. In lyn met hierdie gedagte is die klassieke uitspraak van Anselmus; “Ek probeer nie verstaan om te glo nie, maar ek glo om te kan verstaan”.

Selfs die Bybel is vol voorbeelde waar die oue plek maak vir die nuwe. Jesus se eie woorde was dat 'n mens sit tog nie 'n nuwe lap op 'n ou kleed nie, en 'n mens gooi nie nuwe wyn in ou leersakke

nie (Matt. 9:16-17). Dié nuwe Gees van Jahwe (Eseg. 36:26-27) wek 'n nuwe Jesus op met 'n nuwe leer (Mark.1:27) waarvolgens die ou mens as nuwe skepsel (2 Kor.5:17) 'n nuwe lewe ontvang en met nuwe tale spreek en in 'n nuwe Jerusalem (Open.21:1-5) op 'n nuwe aarde kan leef. Sonder die kragtige vernuwingswerk van God se Gees in die skepping, kan daar nie saamgestem word met die Bybelse uitroep, "Ky, Ek maak alles nuut!" nie (Open.21:5).

3.2.1 Die Doel van Herskepping

Indien enige mens nog twyfel aan die feit dat ons 'n ekologiese krisis in die gesig staar, dan behoort die volgende uittreksel uit die Time-tydskrif van November 1997 ten minste 'n liggie laat opgaan.

"The young boy awoke on a hot, oppressive morning. It wasn't a school day, so he could afford to lie back for a while with his favorite storybook. That was the one with drawings of the great forests – the woodlands filled with tall trees, wild animals and clear-running streams. The scenes seemed so magical that the boy could hardly believe in them, though his parents assured him that such wonders once existed. Closing his book, he saw no joy in the day ahead. He wished the air conditioner weren't broken. He wished there were more food in the refrigerator. He wished he could see the great forests. But there was no use in thinking about that now. It was enough of a struggle just to be alive, especially for a child".

Sedert die Amerikaanse wetenskaplike, Benjamin Sunter, in 1995 die bom laat bars het rondom die kweekhuis-gasse en die daarmee gepaardgaande "global warming", het die temperature wêreldwyd stadig toegeneem soos wat die ekonomiese ontwikkeling groei. Die smelt van die ys-pole is maar net een aspek wat groot implikasies vir die mensdom inhou. Dan is daar ook die vernietiging van

die osoonlaag wat ons huidiglik beskerm teen die gevaarlike en skadelike sonstrale. Herskepping is nie net nodig nie, dit is 'n prioriteit! Soos die raakwoorde van Abraham van de Beek: "We hebben eindelijk ontdekt dat de natuur niet maar een supermarkt van wegwerp-artikelen voor de mens is en evenmin een vuilnisvat om datgene waarvoor wij geen belangstelling meer hebben te verwerken. De natuur is een levend organisme en de levende mens maakt daarvan deel uit. Door de natuur te doden, doodt hij zichzelf" (Van de Beek 1989: 215).

Daar moet egter gewaak word teen 'n humanistiese "Red die Wêreld!", waar die Skepper-God geen aandeel het nie. Enige werksaamheid rakende transformasie, vernuwing of bewaring, sonder die Heilige Gees, is net tydelik van aard. Dit is nie iets blywends nie en as sulks is dit steeds blootgestel aan 'n bose element inherent aan 'n gevalle mensdom. "Hence, the Spirit not only brings .... an inner harmony, all resulting in our transformation into the risen life; but also the harmony that should exist between us and our environment, resulting in the latter's transformation too. The Spirit's presence therefore is meant to result in the transformation of the environment. By sanctifying humanity the Spirit sanctifies humanity's world" (Gaybba 1987:261). Ons vind oral organisasies, forums en aksie-groepe wat soos paddastoele wêreldwyd opspring. Die Suid-Afrikaanse regering het 'n witskrif onlangs ter tafel gelê oor 'n geïntegreerde besoedeling- en afvalbestuurstelsel vir die land. Die nuwe bestuurstelsel wat in 2003 in werking sal tree, voldoen aan internasionale standarde en behels onder meer beginsels soos "omgewingsgeregtigheid", waar die besoedelaar moet betaal vir die skoonmaak van sy gemors, opvoedkundige programme asook die ontwikkeling van teen-besoedelingstechnologie. Nog 'n maatskappy wat die verantwoordelikheid vir omgewingsbewaring op die voorgrond geplaas het, is Collect-a-Can. Dié maatskappy het in 1997 die Dept. van Omgewingsake se toekenning vir bewaring, asook die Wild Life Society se toekenning ontvang. In 1998 is Collect-a-Can met die WWF se Green Trust-toekenning bekroon. Alhoewel baie christene die hydraes van sekulêre instansies as dienaars van God sal bevraagteken, is ek van mening dat die Heilige Gees as geestelike werklikheid ook bemoeienis maak met sosio-

politieke sake. Dit is verkeerd om die veelvuldige rolle wat die Gees speel in mense se eenheid met God, te sien as die enigste primêre rol, en die eenheid met ander mense en sosiale strukture wat die uitdrukking daarvan is, tot 'n sekondêre posisie te verskuif. Dit was die presiese rede waarom die Joodse leiers Jesus veroordeel het, naamlik omrede Hy die liefde tot ander mense net so belangrik gemaak het as die liefde tot God (Gaybba 1987:152). Of soos 1 Johannes 4:20 dit stel, is dit vir mense onmoontlik om God lief te hê as hulle mekaar nie kan liefhê nie. Die term holisties word hier van toepassing op die Heilige Gees se invloed gemaak. Werke binne die raamwerk van regverdige sosiale strukture gee sigbare uitdrukking aan die Gees van liefde (Gaybba 1987:265).

Die vraag kan gevra word, watter mense word deur die Heilige Gees geheilig en deur hulle die wêreld as 'n geheel? Slegs christene of ook nie-christene? Daar is twee standpunte. Eerstens glo sommige dat die Gees slegs diegene wat in Christus glo, asook diegene wat gedoop is, heilig. Die rede hiervoor is dat die Nuwe Testament neig om geloof in Christus en die waterdoop as noodsaaklike voorwaardes vir saligheid te eien (Hand.2:37-39 ; 4:12). Baie mense wat hierdie perspektief handhaaf sal saamstem dat die Gees voortdurend oral aktief is, en daarom ook binne nie-gelowiges. Maar die aksie van die Gees word gesien as slegs 'n potensiële heiligmakende aksie, selfs al word die sosiale, kulturele en politieke doelwitte wat onder nie-christene sigbaar is beskou as gawes van die Gees. Die tweede standpunt huldig die gedagte dat God se Gees teenwoordig is by en selfs in diegene wat nie gehoor het nie, of nog nie deur die evangelie oortuig is nie, om hulle ook te heilig. Gaybba sien dit as 'n soort van *gratia gratis data*, die resultaat van die sinvolle geestelike én sosiale aksies van die Gees van liefde. Verder sê Gaybba dat wanneer sodanige aksies vanuit God se liefde deur die Gees vloei, dan is daar ook *gratia gratum faciens* – die genade wat heilig maak – teenwoordig (Gaybba 1987:265). Ek ondersteun so 'n holistiese allesinsluitende heilsgeskiedenis waarbinne alle mense, groepe, gemeenskappe en samelewings sinvol God se koninkryk deur die Gees sigbaar beliggaam.

Dat daar goeie werk deur nie-christene vanuit sekulêre strukture gedoen word is nie te betwyfel nie, maar dikwels word daar selfsugtig net na eie belange omgesien, of verskuilde agendas word voorgelê. Daarom as ek bid, “Kom Heilige Gees – vernuwe die hele skepping”, dan bid ek in die eerste plek dat die Heilige Gees my sal vernuwe. Bittlinger (1990:108) verduidelik dat hierdie persoonlike vernuwing beteken; “Discovering myself and letting myself be set free to be my original self means finding my place in this world and discovering the task to which God calls me and for which God has equipped me. Here there is cooperation between the Holy Spirit and myself”. Wat ons moet besef en aanvaar is dat alles onder die son met ‘n bepaalde doel geskape is. Sonder ‘n doel het die lewe geen betekenis nie. God die Skepper het niks sonder ‘n doel geskep nie! Die plant-en dierlewe met hul onderskeie diversiteit is daar met ‘n doel. En alvorens ons as mens nie ons eie doel vir bestaan verstaan nie, kan ons nie verantwoordelik met die res van die skepping omgaan nie. Die doel van alle geskape dinge kan nie in isolasie vervul word nie. Niks of niemand bestaan op sigself nie, maar alle bestaan is deel van ‘n groter geheel en plan. So byvoorbeeld, kan die maan nie sonder die son lig gee nie, aangesien die maan die son se strale weerkaats. Dus, vir die maan om haar spesifieke doel te verrig, vra dat die aarde en die son in hulle posisies moet bly. Daarom is die doel van herskepping om die mens en die res van die skepping om in ‘n interafhanklike verhouding herstel te word. Wanneer die natuurlawe verhinder word om die doel van hul bestaan uit te leef, dan tree die dood in. ‘n Goeie voorbeeld hiervan is die Dooie See in Israel. As ‘n liggaam van water beskik dit oor ‘n invloei, maar die vloei word gekeer omrede daar geen uitvloei is nie. Die doel van die See het nie verander nie, maar die vermoë om te doen wat die Skepper verwag, is vervang met die dood. Daar is geen lewe moontlik nie. Die oorgrote meerderheid van die mensdom het hul bestaansdoel verloor. Die doel van herskepping is ‘n herontdekking van die waarheid dat God wil hê die hele skepping – die mens ingesluit – moet Hom eer en Sy heerlikheid besing. Meer nog, herskepping is daad van God wat die hele skepping insluit. J.J. Kritzingers in sy dialoog met M.L. Daneel onderskryf die gedagte en sê; “We as humans should be renewed towards responsible living in our environment, i.e. with our fellow creatures, the earth

on which we live, and our common atmosphere. We should really covenant with God and his creation" (Kritzinger 1992:110). Die totale skepping moet dus in een verbond met mekaar leef, inmekaar geweef, dele van dieselfde groot tapisserie.

Waarom is dit nodig om die doel van alles te weet? Die antwoord is bondig opgesluit in die woorde van Myles Munroe: "Wherever purpose is not known, abuse is inevitable. Abuse occurs whenever we don't use something according to its creator's intentions" (Munroe 1992:32). Ek betwyfel sterk of God bome gemaak het met die oog op brandhout. Het God bedoel dat die mens vleiseters moet wees? Waarom het Hy dan nie diere vir Adam aangebied om te slag en te eet nie? Hy het wel gesê die mens mag van die bome af eet! Waarom is diere daar? Net as 'n spens? "To abuse or misuse something means that you miss the intended use". So lei die misbruik van die vrug van die wingerdstok tot vele ellendes, en tog, die korrekte verbruik dien tot voordeel. Net so gee die misbruik van die goddelike gawe van seks ook aanleiding tot baie ellendes, bloot omdat mense die doel wat God ingedagte gehad het, nie verstaan nie. Ek wil hierdie gedagte afsluit met nog 'n aanhaling van Myles Munroe. "God is the source of purpose. Nature is filled with evidence that He determines the purpose for a thing before He creates it. In other words, God never made anything for the fun of it. Before the creative act ever takes place, God has in His mind the why and the how of what He decides to make. Long before God became the Creator, He was planning and designing the many things He would speak into existence" (Munroe 1992:28).

Een ding is verseker, nêrens lees ons in die Bybel dat die skepping onderwerp is aan die mens om daarmee te maak soos hulle wil nie. Die populêre gedagte dat die mens die kroon van die skepping is, het die idee laat ontstaan dat die aarde en alles daarop net bedoel is om die behoeftes van die mens te bevredig. Só 'n oorskatting van menslike behoeftes in teenstelling met die bewaring van die natuur, het vernietigende ekologiese gevolge. Die Tuin van Eden is aan die mens gegee om te bewerk en te bewaak (Gen.2:15). Die opdrag van God aan Adam om die tuin van Eden te "bewerk"

en “op te pas / bewaak” (*shamar*) stel voor dat ‘n mens die beheersing van die natuur eerder moet verstaan as die liefdevolle versorging, bewerking en beskerming van ‘n tuin deur ‘n tuinier – en nie as ‘n soort militêre oorwinning oor en uitbuiting van die natuur nie. Die probleem is dat die Hebreeuse woord *kabash* (onderwerp) wat in die oorspronklike gebruik word, inderdaad die gedagte insluit van “trap op” en “oorwin”. Tim Cooper is na my mening op die regte spoor as hy sê: “For a people at the dawn of creation, subject to the forces of nature and facing the task of establishing agriculture, instructions to take the ground under control in order to produce food would make sense. Even in the current age the state of land in the poorest regions makes food difficult to grow and often the land needs treatment before it can be fertile; in these circumstances the strong language of Genesis seems fitting. In the struggle for mere survival, human force against the elements is often necessary. The problems arise when the force used is unwarranted or undisciplined and applied with little foresight” (Schmidt 1991:306). Ek verwerp dus ‘n antroposentriese wêreldsiening wat voorstel dat die hemel en aarde vir die mens se onthafwe geskape is, en dat die mens as die kroon van God se skepping daarmee kan maak na wille keur. Hierdie tradisionele siening is ‘n hoofrede dat die moderne beskawing gekenmerk word deur magsbeheptheid, en ‘n ongesonde najaag na ontwikkeling en uitbreiding. As die wêreld God se skepping is, dan bly dit Sy eiendom. Geen mens kan dit kom opeis of daarop onvoorwaardelik aanspraak maak nie.

Die doel van herskepping is dus eintlik ‘n terugkeer na God se doel en wil vir die mens. En die proses waardeur dit geskied, noem ons “weergeboorte”. Dit is hier waar daar ‘n interaksie tussen die mens en die Heilige Gees plaasvind. Dit is die werk van die Heilige Gees om die skepping te lei na God die skepper deur Jesus die middelaar. Dit is presies wat Paulus ook aan die gemeente van Korinthiërs oorgedra het. “En wanneer *alles* aan Hom onderwerp is, dan sal ook die Seun self Hom onderwerp aan die Een wat alles aan Hom onderwerp het, sodat God alles in *almal* kan wees” (1 Kor.15:28). Dit is ook die mening van Moltmann; “Human beings stand together with all other

earthly and heavenly beings in the same hymn of praise of God's glory, and in the enjoyment of God's sabbath pleasure over creation, as he saw that it was good. Even without human beings, the heavens declare the glory of God. This theocentric biblical world picture gives the human being, with his special position in the cosmos, the chance to understand himself as a member of the community of creation" (Moltmann 1985:30). Herskepping is dus 'n aaneenlopende proses, wat ten doel het om die hele skepping weer tot die eer van God te herstel. Dit is waarom Mary Tanner die rol van die Heilige Gees sien as "the go-between" tussen die mens en die res van die skepping. In haar woorde: "When we see, ... a person or a landscape in a new way then they come to life, they become a presence towards which we surrender ourselves" (Tanner 1991:167). Dit ondersteun net weer die gedagte dat herskepping gerig is op die herstel van die harmonie en eenheid van die totale skepping van God.

3.2.2 Herskepping begin met die Opstanding van Jesus

Herskepping kan slegs 'n realiteit word wanneer ons die term "kosmiese Christus" verstaan. Die kosmiese Christus word deur Moltmann soos volg verduidelik: "If Christ is the ground of salvation for the whole creation, for sinful men and women, and for enslaved non-human creatures, He is then also the ground for the existence of the whole creation, human beings and nature alike" (Moltmann 1985:94). Wanneer die skepping uitroep, "Kom O Skepper-Gees!", word die mens gekonfronteer met drie uitdagings, naamlik; geloof, hoop en liefde (1 Kor.13:13). Eerstens geloof in Christus wat die herskepping van die hele skepping verkondig het met Sy woorde: "Die Gees van die Here, Here is op My omdat Hy My gesalf het om die evangelie aan die armes te verkondig. Hy het My gestuur om die wat verbryseld van hart is, te genees; om aan gevangenes vrylating te verkondig en aan blindes herstel van gesig; om die wat gebroke is, in vryheid weg te stuur; om die aangename jaar van die Here aan te kondig" (Luk.4:18). Geloof in die natuurwonders, in die Jesus wat vir die storm op die see sê; "Wind gaan lè!"(Mark.4:35).

Tweedens, wat die hoop aanbetref, vir die weergeborene begin dit by die opstanding van Jesus Christus. "The transformation of Christ's dead body was the beginning of the transformation of the dead world of which his body was, is, and always will be a part. This is one of the reasons why the risen life inaugurated by the Spirit is truly the beginning of the 'last times'" (Gaybba 1987:262). Die opstanding van Christus is die eerste dag van die herskepping van die heelal. "With the raising of Christ from the dead and the elimination of death which took place in Him the eschatological process begins of renewing the creation of all things transient and mortal. With the rebirth of Christ from the dead into eternal life we also look for the rebirth of the whole cosmos" (Moltmann 1990:105). Stephen Neill is van dieselfde mening as hy sê; "...that every man in the world today has been born into a world which has been redeemed by Christ" en "...since the resurrection of Christ, the new creation is already here" (Neill 1971:310). Die hoop vestig ons op die positiewe van die lewe ten spyte van die gebrokenheid van die lewe. Die koninkrykshoop is gebaseer op die dood en opstanding van Jesus Christus en is vir God se kinders alreeds 'n voorsmaak op iets wat nog nie daar is nie, maar wat koninkryksmense op oortuigende wyse weet, nog beslis vorentoe sal plaasvind. Koninkryksmense weet dat hulle pogings om God se skeppings-wêreld te verbeter nie vrugtelos is nie. Want die Gees wat in daardie pogings werk is die waarborg van hulle sukses. Hierdie hoop is nie 'n gryp na strooihalms nie. Inteendeel, in die woorde van Gaybba: "...Christian hope is the firm anticipation of something we are convinced will happen. Our conviction rests on the guarantee we already have: the resurrection of Christ and the pouring out of his Spirit upon us" (Gaybba 1987:262). McDonagh sê tereg: "His death, and especially his resurrection, is the basis of our hope that we can turn back the tide of planetary death" (McDonagh 1990:162). Deur die opstanding is Jesus Christus die "eersgeborene" uit die dood (Kol.1:18) en daarom ook die Eersgeborene van die hele (nuwe) skepping (Kol.1:15). Deur die kruis van Jesus Christus het God die vrede herstel deur die hele wêreld met Homself te versoen (2 Kor.5:19). Efesiërs1:10 sê God se doel hiermee was om alles wat in die hemel en alles wat op die aarde is, onder een hoof te verenig, naamlik onder Christus. In terme van hierdie "kosmiese Christologie" het God in die begin alles wat

in die hemel en op aarde is deur Christus geskep (Kol.1:16 ; Heb.1:2). Maar Jesus Christus is nie net die Alfa nie. Hy is ook die Omega (Open. 1:10 ; 21:6). Ons kan daarom glo dat God op grond van die werk van Christus ook die nuwe hemel en nuwe aarde tot stand sal bring. Daarom is die viering van die Christelike Sondag, die opstandingsdag, so belangrik. Dit is vir ons 'n teken van God se nuwe begin met die wêreld. Elke Sondag herinner ons aan die oorwinning oor dood en verganklikheid, aan die nuwe skepping wat kom. Soos Moltmann sê: "It is not for nothing that the church looks upon the day of the Christian feast of the resurrection as 'the first day' of the week. Every week is set with the vision of the new creation, and is begun in the hope of resurrection and eternal life" (Moltmann 1985:295). Die opstanding is die geboortedag van die nuwe skepping.

Derdens, uit die hoop ontstaan die liefde vir hierdie tydelike lewe. Ons verduur lyding vanweë hierdie liefde – hierdie liefde oorwin alles, dit gee nie oor nie. Weereens Gaybba: "The presence of love should result in the creation of an environment in which people can feel loved and at peace, an environment that reflects the fact that people share in God's Spirit of love, an environment, therefore, that is holy" (Gaybba 1987:261). Liefde gebou op hoop is die sterkste teenvoeter teen 'n donker sinisme wat eenvoudig net die dood as deel van die lewe aanvaar. Omrede Christus opgestaan het uit die dood, kan ons as Christene uit liefde vir die "nuwe lewe" protesteer teen die dood. Jesus se opstanding uit die dood is die oorwinning oor die dood as laaste vyand van die skepping (1 Kor.15:26). Toe Christus gesterf en deur die krag van die Gees uit die dood opgestaan het, het die wêreld se situasie ook gesterf en in 'n nuwe lewe opgestaan. En vandag is die wêreld alreeds besig om deur die Gees se teenwoordigheid geheilig te word. Die ewige lewe is alreeds deel van God se universele Godsryk hier op aarde. Dit is een van die redes waarom die verrese lewe wat deur die Gees ingelei is, waarlik die begin van die hiernoumaals en die hiernamaals is (Gaybba 1987:13-17,262). "For the early church, the bodily resurrection was the proof not only that death was overcome, but that He has put all things in subjection under His feet. Therefore, the bodily resurrection of Christ is the down-payment on God's pledge to win back all the creation. It is a first

fruit of this new harvest of life. And it has already happened" (Granberg-Michaelson 1984:149). Die opstanding van Jesus was dus nie net 'n bevestiging van Sy lewe as oorwinnaar nie, maar is ook 'n bewys en demonstrasie van God se krag en vermoë om die ganse skepping te vernuwe. Die God wat Jesus uit die dood tot die lewe opgewek het, is die God van ons "môre". Daarom sê Paulus dat die opstanding wat met Christus Jesus begin het, sal volbring word wanneer "God alles in almal sal wees" (1 Kor.15:28). Dit is veral Moltmann en sy "Teologie van Hoop", wat talle antwoorde vir die mens kan gee rondom ons verhouding met die res van die skepping. Moltmann meen dat Jesus se opstanding hou "belofte" in wat die mens kan aanspoor tot konkrete dade om die wêreld te bewaar, en wat die verantwoordelikheid vir die verandering van die wêreld op die skouers van die mensdom laai. "Hope, Moltmann believes, alters us because it shows us new possibilities. It makes us come out of ourselves to walk in love. This is so because Christian hope is grounded in the memory of Jesus Christ and Him crucified" (Micks 1982:149). Ek stem dus saam met Mary Tanner wanneer sy sê: "We believe that the resurrection life of Christ and the resurrection life of Christians, and indeed of the universe, belong to a single process, instituted and sustained by the Holy Spirit. This .... new life..... is itself spiritual. The Spirit has begun the process already in Christ...." (Tanner 1991:170).

Vanweë hierdie hoop in Christus, kan christene nie meer tevrede wees met die huidige werklikheid waarin die wêreld verkeer nie. Christene behoort in opstand te kom, behoort tot aksie oor te gaan, wanneer hulle enige vorm van uitbuiting of misbruik van die natuur- en dierelêwe teëkom. D.F. Olivier se woorde dra gewig as hy sê: "Hierdie hoop maak van die Christelike gemeente (kerk) 'n voortdurende onrusstoker in 'n samelewing wat 'n blywende stad wil vestig...." (Olivier 1991:213). Maar die werklikheid leer ons dat dit juis sogenaamde Christelike lande en gemeenskappe is wat hulle skuldig maak aan die ergste vorme van natuurskending en ekologiese vernietiging. Hoe verklaar ons dit! Ons is nie geroep om passief te wees nie. Ons is geroep tot 'n verwagting. Dit kan vergelyk word met 'n kind wat in afwagting is op Kersdag. Daardie afwagting word weerspieël in die blink ogies op ou Kersaand, en die vermoë om wakker te bly vir so lank as moontlik. Só 'n kind

is totaal oop vir die toekoms. Die Christelike hoop dra met dit saam die lewendige verwagting dat die God wat alles nuut maak, ook die hele skepping sal transformeer – insluitend vir jou en my.

3.2.3 Is Weergeboorte 'n Vereiste vir Herskepping?

Daar moet erken kan word dat die totale kosmos is God se skeppingswerk. Hieruit vloei die gedagte dat die skepping gesien moet word as 'n geheel, as 'n organisme wat onderling inmekaar geweef is. Ons moet ook onthou dat die sonde het kosmiese implikasies. God se oordeel oor die gevalle skepping tref die hele aarde. God se verlossingswerk het ook 'n kosmiese reikwydte; dit geld naamlik vir die hele aarde. God se verlossingswerk is herskeppingswerk. God se skeppingswerk kan nie van Sy verlossingswerk losgemaak word nie. Verder moet ons nie verlossing beperk tot die mens alleen nie, maar dat die Heilige Gees reeds nou werk om die hele skepping te vernuwe en onder heerskappy van Christus te bring. Hierdie vernuwingswerk van die Heilige Gees is ongetwyfeld 'n onvoltooide proses. Die proses behels onder meer die bewerking van harmonie tussen die Skepper en die skepping; maar ook tussen die mens en sy omgewing. Die teenoorgestelde van harmonie is chaos, en chaos is die gevolg van sonde. Die skepping van innerlike harmonie deur die bad van wedergeboorte dring en inspireer ons om harmonie na buite te leef. Die Christene is as ware die “hand van God” in hierdie wêreld. Dit is ook wat John Howard Yoder sê in sy boek, “The Politics of Jesus”, en ek haal aan: “The primary social structure through which the gospel works to change other structures is that of the Christian community. The church must be a sample of the kind of humanity within which, for example, economic and racial differences are surmounted. The church task is to break free from the seduction of the powers and principalities in order to display to society the lordship of Christ” (Yoder 1972:157). Onder beheer en leiding van Heilige Gees word die “nuwe lewe” van God deur Sy kinders oorgeplaas op die wêreld waarbinne hulle leef, en so word 'n proses van heiligmaking en vernuwing ten opsigte van die hele skepping aan die gang gesit.

Onmiddelik wil ek byvoeg dat “heiligmaking” nie gesien moet word as ‘n onttrekking van die wêreld nie, maar om nee te kan sê vir enige deelname aan bedrywighede waar die omgewing en natuur moontlike skade tot gevolg kan hê. As voorbeeld kan ‘n mens weier om produkte te koop wat in die sluikhandel verkoop word, soos onwettige en ondermaat perlemoen, of te wel enige verwerkte produkte afkomstig van bedreigde spesies. Die kerk as gemeenskap van gelowiges behoort ten alle tye as profetiese getuie teenoor die wêreld op te tree. So nie, kan dit maklik tot die aanname lei dat God se reddingswerk nie relevant is rakende die hele skepping nie. Luister na wat Alexander Schmemmann hieromtrent sê: “But ecclesiology, unless it is given its true cosmic perspective (for the life of the world), unless it is understood as the Christian form of ‘cosmology’, is always ecclesiolatry, the Church considered as a ‘being in itself’ and not the new relation of God, man, and the world” (Schmemmann 1973:68). Maar die vraag is nou of dit slegs “geredde” mense se plig en verantwoordelikheid is om na die skepping om te sien. Die antwoord is ‘n besliste nee. Om die woorde van Granberg-Michaelson te gebruik, ... “the church itself is not the exclusive means nor end of God’s work”. Verder nog, is dit moontlik dat die nie-christen self, of onder invloed van die Heilige Gees, die ekologiese probleme kan aanspreek en selfs oplos? Die antwoord is ‘n omonwonde, ja! Uit die staanspoor moet ons aanvaar dat die Christendom nie die enigste godsdiens is wat betrokke is by die ekologie en die bewaring en beskerming van die skepping nie. Daar is miljoene omgewingsbewustes binne Boeddhisme, Hindoeïsme, Oosterse- en tradisionele gelowe.

Die volgende twee voorbeelde belig die saak. Ten opsigte van die bedreiging tot die Amasone skryf G.T. Prance die volgende: “The Indians{of the Amazon}, who have a strong sensitivity to the environment, behave so because of their religious beliefs. When these beliefs are destroyed they too become like us and begin to be quite as destructive to the environment....We should not be going into the interior of the Amazonian unless we have a well-developed theology of stewardship that equals that of those to whom we take the gospel” (Prance 1990:163). Hoe pragtig is die woorde van

die hoofman van 'n Indiane-stam in Noord-Amerika: "Every part of this earth is sacred to my people... We are part of the earth and it is part of us. The perfumed flowers are our sisters; the deer, the horse, the great eagle, these are our brothers. What is man without the beasts? If all the beasts were gone, man would die from a great loneliness of spirit. For whatever happens to the beasts, soon happens to man. All things are connected....(Kritzinger 1992:114). Ek wil selfs verder gaan en die stelling maak dat die Heilige Gees ook buite die grense van die Christelike kerk teenwoordig en werkzaam is. Tekens van die Heilige Gees werkinge is sigbaar in die sosiale, kulturele en politieke arenas. Waar die vrug van die Gees manifesteer daar is die Gees teenwoordig. Die Heilige Gees is besig om in die gees en harte van alle mense 'n gees van omgewingsbewustheid aan te wakker. So het ons in Suid-Afrika ons eie Meneer Bewaar, naamlik Dr. Anton Rupert. In 'n onderhoud wat verskyn het in Rapport, 2 Januarie 2000, sê dr. Rupert onder meer dat sy groot voorliefde die laaste jare is natuurbewaring. Sy droom is die daarstelling van natuurparke, genoem "vredesparke". In sy gesprek het hy die volgende te sê rondom die onderwerp, die natuur en haar plek in ons lewe. "Ek voel nie die mens sal voortbestaan as hy nie bereid is om saam met die natuur mede te bestaan nie.....ons sal eenvoudig die Bybelse gedagte van naasteliefde moet verbreed deur die natuur in te sluit" (Rapport 2/01/2000). Buite-kerklike organisasies soos, Greenpeace, New Age, World Wildlife Fund en talle meer, het reuse bydraes tot die ekologiese probleme wêreldwyd gelewer. Groot maatskappye begin ook reeds om die behoefte na 'n meer omgewings-vriendelike tegnologie aan te spreek. Een so 'n maatskappy is Toyota. Dit is wat die president van Toyota, Hiroshi Okuda, te sê het: "Consumers are smart, and they recognize the threat that pollution and global warming present to them and their children. Our job is to present customers with a broad selection of clean, green technologies that meet their needs". Die volgende advertensie het verskyn in Time tydskrif van November 1997. "What is a greener car? 'Greener' means different things to different people, even at Toyota. To some, greener means reducing output of carbon dioxide, the chief villain in global warming. That means reducing our consumption of fossil fuels in vehicles and in production processes. To others, greener means reducing pollution. That means making vehicles and plants run

cleaner on conventional power sources. To yet others, greener means making cars more recyclable. Toyota is working in lots of ways to make cars greener". Hierdie is na my mening die begin van die oplossing, 'n goeie voorbeeld vir ander maatskappye.

Ek glo die Gees van God "waai waar Hy wil" (Joh.3:8). Enige mens op aarde kan ontvanklik wees vir die stem van die Heilige Gees. Ek dink dat baie nie-christene was al meer gehoorsaam aan die Heilige Gees wanneer dit by natuurbewaring kom, as sommige christene. In Cornwall, England, vind ons Tim Smit se enorme "koepeltuin". Hierdie "Tuin van Eden" soos dit bekend staan bevat al die plantfamilies van die wêreld! Volgens die eienaars van die tuin gaan dit nie net oor die uitstalling van plante nie, maar hulle wil besoekers wys hoe afhanklik die mens van plante is vir hul eie voortbestaan. Alhoewel ek met só 'n bewaringsplan saamstem, is die beter oplossing om bewaring-bewustheid eerder wêreldwyd, dit wil sê, daar waar die oorspronklike habitat is, aan te moedig. Meer onlangs was daar die ongelooflike ervaring van Julia Hill wat twee jaar lank in 'n boom deurgebring het! In haar boek, "The Legacy of Luna: The Story of a Woman, Tree and the Struggle to Save the Redwoods", ontvou 'n verhaal van moed en geloof. Op 10 Desember 1997 het sy in 'n 54-meter hoë rooihoutboom geklim wat al meer as duisend jaar in die Humbolt County in Kalifornië staan. Sy sou drie weke lank boomsit om beswaar te maak teen Pacific Lumber se plan om die boom af te kap. Uiteindelik het Julia Hill die stryd gewen, maar sy sou twee jaar lank die stryd vanuit die boom voer! Nog so 'n bekende voorbeeld is die mense van India se Chipko-beweging, ... "those who rushed ahead of the timber companies in the early 1970's to "chipko" or hug the trees so as to prevent the loggers from indiscriminate logging. I submit that these brave villagers were feeling, in their context and their way, - the same Holy Spirit.... From the Chipko villagers we learn that the Spirit can be influential in people who are not Christian, and that we, as Christians, may ourselves discover new aspects of the Spirit through inter-religious dialogue" (McDaniel 1990:173). Ek glo daar is talle verhale van hierdie aard wat daagliks in die wêreld afspeel en nooit die nuus haal nie. Maar dit is hierdie mense wat stadig maar seker besig is om die

waarde van die skepping rondom ons te beklemtoon, en sodoende 'n bewustheid onder die oningeligtes aan te wakker.

As laaste opmerking beskou ek die begrip *sonde* as die grootste gemene deler, ongeag watter geloof, godsdiens of organisasie te sprake is. Sonde is in wese 'n sinlose daad. Sonde verblind alle mense. Sonde is ook teenwoordig in strukture en regeringe en organisasies. Sonde lei tot vervreemding tussen die Skepper en Sy skepping, asook tussen die skepsels self. Die mensdom wat soek om oor hulself te heers en sonder God te wil voortbestaan, loop gevaar om opnuut deur strukture en owerhede verslaaf te word. Enige magte wat die mens bekom kan misbruik word en selfs vergoddelik word. Dit is presies wat Norman Young meen wanneer hy verduidelik wat met sulke wêreldse magte gebeur. "They become distorted, perverted, demonic. What was good as a servant becomes evil as a master. Government, for instance, becomes tyrannical; patriotism turns into fascism; faith becomes fanaticism; mission becomes spiritual colonialism; communication turns into propaganda, education into indoctrination, technological achievement into ecological disaster" (Young 1976:185). Daarom meen ek dat in die soeke na 'n verantwoordelike ekologiese teologie, dit die erns van die kerk sal bly om te fokus op die transformasie en vernuwing van die mensdom. Deur Jesus se gehoorsaamheid tot by Sy kruisiging en Sy opwekking deur die Gees van God in die opstanding, is alle verslawing aan die magte en heersers van hierdie wêreld finaal verbreek. Die saligheidsplan van God, wat versoening tussen die mens en die res van die skepping bewerk, maak dit moontlik dat die wêreldse heerskappye en magte weer hulle oorspronklike plek van diens en onderwerping kan inneem. Deur herskepping is God besig om die sinlose en chaotiese uit die skepping te verwyder, sodat God op die nuwe aarde alles in almal kan wees.

Om terug te keer na die profetiese roeping van die kerk. Ons kan en mag nooit uit die oog verloor dat die kerk se taak onder meer behels om die ongeregtheid in die wêreld in sy geheel aan te spreek nie. Die Heilige Gees werk deur die kerk soos suurdeeg in die wêreld in. So byvoorbeeld het

daar 'n geweldige bewusmaking van die toestand van die skepping na vore gekom, tydens die Wêreldraad van Kerke se vergadering in Canberra. Die volgende punte is maar enkele onderwerpe wat na vore gekom het op die vergadering, maar wat reeds verreikende gevolge regoor die wêreld ervaar het. Hier volg 'n paar voorbeelde:

- "the effects of nuclear testing, the storing and dumping of nuclear waste, leading to pregnancies that end in hardly recognizable human life and islands declared unfit for human habitation;
- the use of the advantages of technology to get more and more out of the earth for quick and selfish ends, polluting the air, the sea, laying waste whole tracts of land, assigning the powerless to lives of sickness and death, being blind to the needs of the next generation;
- the disfiguring of the earth by a consumerist life-style that devastates the biosphere and kills the gift of life".

Maar dit moet verder gaan as net 'n bewusmaking. Daar moet daadwerklik gesoek word na tekens van die Heilige Gees in die lewe van kerke. Daar moet 'n verwagting en bereidwilligheid wees om die gawes van die Heilige Gees te ontvang, sodat getuienis gelewer kan word aan die res van die wêreld. Dit is waarom die tema van Canberra eintlik 'n gebed is – "Come, Holy Spirit – Renew the Whole Creation!". Maar dit is meer as 'n gebed, dit is 'n uitroep. "It is both a cry for personification from our inhumanity and our selfish domination of the universe and a cry for liberation from time and death. Even apart from pollution, the exploitation of nature, the creation is subject to futility and the bondage of decay; 'it groans in travail'. The first creation was *ex nihilo*, the new creation for which we pray is *ex vetero*" (Tanner 1991:169). Die hele skepping moet herskep word uit die mag van die dood tot die ewige lewe. Sonder die Heilige Gees kan ons, die 'ou skepping' dit nie vermag nie. Daarom is ons uitroep gerig tot die Heilige Gees – "Kom!".

3.2.4 Wat is dan Verkeerd met ons Wêreld?

Is daar rêrig 'n ekologiese krisis? Is dit nie maar net die opinie van sekere radikale “groen” aktiviste nie? As dit werklik 'n krisis is, waarom reageer instansies en mense so traag? Waaraan is hierdie traagheid toe te skrywe; doelbewuste ontkenning van die probleem, of blote onkunde? Praat die Skepper met Sy skepsels oor hul omgewing en mede-skepsels? Ek hoor nie dat die kerke-wêreld eintlik hul stemme rakende dié onderwerp laat opgaan nie. Diegene wat wel hulle stemme laat opgaan is tans in die minderheid. Verder wil dit vir my voorkom dat die woord “krisis” nie eers in staat is om die gewenste reaksie te ontlok nie. Ek wil nogal saamstem met Maianne Micks wanneer sy sê dat; “We react to the facts of the pollution and depletion of our natural resources with the language of ‘crisis’, thereby persuading ourselves that the situation, however painful at the moment, will soon be over. And some of us cart our empty aluminium cans off to recycle centers with some dim sense of atoning for our share in misusing the world around us” (Micks 1982:118). Die vraag is, luister ons na die aarde se noodkrete? Die antwoord is: Daar sal eerstens 'n wêreldwye bewusmaking van die ekologiese krisis moet plaasvind. Dan sal die totale mensdom moet erken en aanvaar dat die res van God se skepping universeel deel is van één skepping. Wat sal dit help? Dit sal die dualisme van “ons (mense) en “die res van die skepping” help uitskakel. Ernst Schumacher vat raak as hy sê dat; “Moderne mense sien hulself nie as deel van die natuur nie, maar as 'n eksterne mag wat die aarde moet oorheers en oorwin. Daar word selfs gepraat van ‘die stryd teen die natuur’. Maar ons vergeet as ons dié ‘stryd’ sou wen, sal óns die verloorders wees” (Schumacher 1973: 53).

In Julie 2000 was daar 'n geweldige groot debat oor die bewaringsvraagstuk. Die onderwerp was; “Hoe kies jy nou tussen 'n pikkewyn en 'n mens”? Die lot van duisende oliebesmeerde pikkewyne by Robbeneiland, en die miljoene rand wat aan hul redding bestee is, het die ou debat laat opvlam: wanneer weeg diere, of die omgewing dan, se belange swaarder as dié van die mens? Vir my is hierdie debat te wyte daaraan dat die mens die natuur en dier sien as iets minderwaardig – dis

vervangbaar. In haar roman, *Griet skryf 'n Sprokie*, skryf Mariete van der Vyver (1992: 52) raakvat woorde wat my standpunt onderskryf. Dit lui: “Dit was ‘n land waar swartrenosters en swart kindertjies by die duisende doodgegaan het. Toe skrik die mense op ‘n dag en maak miljoene bymekaar om die renosters te red. Dit is voorwaar ‘n vreemde land, het die engele vir mekaar gesê”. Voorwaar ‘n vreemde wêreld – sal hulle seker vandag sê. Dat daar nie kitsoplossings bestaan nie, is verseker. Dat daar baie faktore is wat in die weg staan van antwoorde en oplossings is ook net so waar. Die wêreld belê nie geld waar daar onsekerheid en oorlog en anargie heers nie. So sien ons dat in Zimbabwe het die politieke onstabiliteit daardie gans (eko-toerisme) se goue eiers skoon stukkend gebreek. As toerisme, veral eko-toerisme, die gans is wat die goue eiers lê, bly die vraag: As jy honger is – gaan jy die gans slag en die honger stil, of wag op die wins uit die verkoop van die eiers? In Kenia is die vraag te midde van ‘n knellende droogte beantwoord toe bestaansboere hulle vee in natuurreservate ingejaag het. Is dit moontlik om in Suid-Afrika, met sy beperkte hulpbronne, noodsaaklike omgewingsbewaring te balanseer met die worsteling van die grootste deel van die bevolking om net te oorleef? Ons beleef reeds in Suid-Afrika dat die menslike bevolking so vinnig toeneem dat nywerheidsgroei nie daarby kan kers vashou nie. Daar is net ‘n beperkte hoeveelheid water, grond en plante en die oomblik as die kompetisie daarvoor te straf raak, ontstaan konflik.

Ekonomiese ontwikkeling en die gepaardgaande werkskepping, weeg tans swaar op teenoor die ekologie en natuurbewaring. Daar is tans geen bloudrukke beskikbaar nie. Die stryd word by wyse van warm debatte gevoer. In die woorde van Clem Sunter (1993:30): “Hence, the tendency is for debates between business and green lobbies to deteriorate into slanging matches, the former caricaturing the latter as an impractical bunch of Mother Earthers dressed up in smocks and the latter likening the former to ruthless, cigar-smoking capitalists decked out in pinstripes”. Sunter verwys as voorbeeld na die aanplanting van groot plantasies in die Oos-Mpumalanga en Kwazulu-Natal, met die gevolge daarvan in sy eie woorde: “Green cancer!, exclaim the naturalists. Jobs and foreign exchange!, reply the businessmen” (Sunter 1993:30). In Suid-Afrika is daar deur die jare

duisende hektaar kosbare landbougrond vernietig deur oorbeweiding, onbeheerde grond-erosie en ander ekologiese rampe. Tans is studies aan die gang om die ekonomiese en ekologiese haalbaarheid van koolstofdioksied-verwydering te ondersoek. 'n Enorme hoeveelheid koolstofdioksied, 700 miljoen ton, kan uit die atmosfeer verwyder word teen slegs ses Amerikaanse dollar per ton deur die aanplanting van bome. Daar is reeds vasgestel dat inheemse bome soos die Soetdoring geskik is vir dié doel. Een hektaar wat met hierdie bome beplant is, kan gemiddeld een ton koolstof per jaar verwyder vir die eerste tien jaar van hul lewe. Maar daar is ook ander voordele vir die betrokke gemeenskappe soos die beskikbaarheid van brandhout, boumateriaal, en selfs medisinale plante en eetbare wurms. Die belangrikste voordeel is egter werkverskaffing vir duisende werkloses vir die aanplanting en instandhouding van die aanplantings.

Wêreldwyd blyk die stok-in-die –wiel te wees die onwilligheid onder die meeste politici om betrek te word by omgewingsbewaring en ekologies sensitiewe debatte. Ondanks die huidige pogings van vooraanstaande Suid-Afrikaanse ekoloë, ekonome en ander deskundiges, het die politici nog weinig gedoen om daadwerklik op te tree. Byna tien jaar gelede het die wêreld in 1992 in Rio de Janeiro beloftes van harmonie tussen die mens en sy omgewing gedoen. Maar in pleks daarvan is die wêreld oorheers deur die soeke na groter wins. Tog word die gaping tussen ryk en arm net groter, en armoede word geag as die grootste bedreiging vir volgehoue ontwikkeling. Een van die aardberaad in Rio se grootste prestasies was Agenda 21. Dit het ingesluit die beëindiging van omgewingsverwoesting, konvensies oor klimaatsverandering, verwoestyning en bio-diversiteit. 'n Universele aanslag teen armoede en ongelykheid is ook uitgelig. 'n Uitvloeisel van die Rio aardberaad, was die ondertekening van die Kyoto-protokol in Desember 1997 in Japan. Ingevolge die Kyoto-ooreenkoms moet ontwikkelende lande die uitlating van byvoorbeeld koolstofdioksied met gemiddeld 5% verminder teen 2010. Daar is 'n rede waarom regerings en lande verpligte ooreenkomste begin opstel – hulle sien wat besig is om te gebeur !. Wêreldwye verwarming het tot gevolg dat Afrika se Everest naamlik, Kilimanaro, die gevaar loop om teen 2015 sy ysveld te

verloor. Meer as 80% van Kilimandjaro se ysveld het reeds verdwyn sedert dit in 1912 vir die eerste keer op 'n kaart aangeteken is. Verwoestyning is nog 'n gevolg van wêreldwye verwarming. Ongeveer 3,6 miljard van die wêreld se 5,2 miljard hektaar bruikbare droë grond vir landboubedrywigheide het reeds grootskaalse erosie en verarming ondergaan. Volgens 'n verslag van die Verenigde Nasies word 30% van die aarde se droë grond deur droogte geraak. Nog so 'n voorbeeld van die vernietigende effek van globale verwarming vind ons in Antarktika. Aldus Nieu-Seelandse wetenskaplikes het die gat in die osoonlaag oor Antarktika in 2000 'n rekord van 11,6 miljoen vk kilometer bereik. Dit is drie keer so groot as Amerika. Maar dit is nie al nie. Antarktika is in 1991 met die Madrid-protokol tot natuurreservaat verklaar en alle lande is veronderstel om hul afval te verwyder wanneer hulle die kontinent verlaat. Die feit is egter dat daar 'n reuse afvalprobleem van 300 000 ton bestaan! By die Casey-basis bestaan die Thalavallei hoofsaaklik uit gedeeltelik versonke afval wat sedert 1965 daar gelaat is. Gedurende die somermaande smelt groot hoeveelhede sneeu en dié water voer dan stukkie afval na die see mee. Dit is te midde van hierdie enkele voorbeelde van die ekologiese krisis, dat daar ernstige vrae ontstaan wanneer 'n supermoondheid soos Amerika weier om die Kyoto-verdrag te onderteken. Veral as 'n mens in ag neem dat met 4% van die wêreld se bevolking is Amerika verantwoordelik vir 25% van die aarde se kweekhuis-gasuitlatings. Amerika het die ooreenkoms nie onderteken nie omdat dit volgens pres. Bush sy land se ekonomie kan knou. Alle oë is nou gerig op die volgende aardeberaad wat sal plaasvind in Suid-Afrika vanaf 2 tot 11 September 2002. Die slagspreuk vir dié beraad is "People, Planet and Prosperity". Dit gaan vraagstukke soos die uitwissing van armoede, maatskaplike ontwikkeling en omgewingsbeskerming aanspreek, asook die stelling dat armoede, ontwikkeling en die omgewing onlosmaaklik aan mekaar verbind is, opnuut gedebateer. Waarvoor christene kan bid is dat die Gees van God, in elke afgevaardigde na die beraad, die wil sal plaas om tot positiewe en konkrete oplossings in te stem. Ja, dat die Heilige Gees die gawe van Wysheid sal uitstort op alle vlees, en sodoende daadwerklike optredes tot gevolg sal hê.

Daar is twee ander onderwerpe wat tans hoog in die nuus is en beide blyk groot etiese dilemmas te wees – vir kerklikes sowel as nie-kerklikes. Dit is kloning en genetiese manipulasie van plante. Die eerste reaksie is gewoonlik – “Dit is om God te speel”, of “Die mens meng nou in met die skepping”. My uitgangspunt is eenvoudig so dat God het die mens met ‘n brein geskape (terloops die brein is volgens die geleerdes vër onderbenut). God het geen beperking op die mens se intellek geplaas nie. Inteendeel, God self sê in sy Woord dat sy Seun gekom het, “...en ons *verstand* gegee het om die Waaragtige *te ken*, ..” (1 Joh. 5:20). Ons kan God slegs ken deur die medewerking van die Heilige Gees (1 Kor. 2:11). As God ons toelaat om Hom met die verstand te kan ken, Hy wie die Ewige God en Skepper is, hoeveel te meer het ons dan nie die reg om met ons verstand die natuurlike dinge te ken en te ondersoek nie! Die Heilige Gees word ook genoem die Gees van kennis (Jes.11:2). Die Bybel spreek daarvan dat ‘n gebrek aan kennis lei tot verval (Hos. 4:6), dat kennis is ‘n gawe van die Heilige Gees (1 Kor.12:8), dat ons oorvloedig moet wees in kennis (2 Kor.8:7, Fil.1:9), en dat kennis van God self kom (Ps.94:10, Ps.119:66). Mense mag aanvoer dat kennis gebruik word om ook kwaad te doen, soos om ‘n bom te maak waarmee lewens verwoes kan word. Maar hierdie kennis is nie van God nie. Dit is nie kennis wat deur die Gees van God ingegee en geleer word nie. Ons kan kies of ons wil eet van die boom van goed of van die boom van kwaad. Goddelike kennis en wysheid bring voorspoed, oorwinning en lewe na vore. Deur God se wysheid het Noag die ark gebou, en hy en sy gesin is gered! Deur God se wysheid het eenvoudige manne die asemrowende Tabernakel met al die meubelstukke gemaak. In die woorde van God self: “Kyk, Ek het Besálel.... by sy naam geroep; en Ek het hom vervul met die Gees van God, met wysheid en verstand en kennis en bekwaamheid vir allerhande werk, om kunstige planne uit te dink...” (Ex.31:2-4). Ons leef in ‘n era waar kennis snel toeneem.

Tegnologie van welke aard en die mediese uitvindings is toelaatbaar, inteendeel dit is nodig, solank dit in harmonie met die Gees van God is. Waarom maak niemand ‘n bohaai oor ruimte-reise nie? Niemand maak ‘n ophef oor orgaan-skenking nie! Is dit nie ook maar net menslike kennis wat

vermeerder het nie? Wat is dan nou anders ten opsigte van kloning of genetiese manipulasie? Sê God nie vir ons; “Beproof alle dinge; behou die goeie” (1 Thes.5:21). Neem as voorbeeld kernkrag. Dit kan van veel nut wees as bron van energie en krag, of daar kan kernwapens gemaak word om grootskaalse verwoesting en dood te veroorsaak. So is daar baie voordele vir mens en dier in genetiese manipulasie. Een moontlikheid is om plante te verander sodat hulle op plekke sal groei wat voorheen nie geskik was nie. As die gewas omgewingsfaktore soos droogte, vloede, uiterste temperature en sout of metaal in die grond kan weerstaan, kan baie gemeenskappe selfonderhoudend raak. Nog ‘n moontlikheid is om plante te verander sodat hulle meer voedingswaarde kan hê, of selfs meer omgewings-vriendelik te kan wees. Gewasse soos soja, mielies, koring en katoen het al soveel weerstand teen onkruidodders opgebou dat hulle jaarliks behandel moet word. Deur die gewas se genetiese bloudruk net effens te verander, raak dit weer “splinternuut” en vatbaar vir kleiner dosisse chemikalieë. Is dit nie dalk die oplossing vir die wêreld se voedseltekort en gevaarvlakke van besoedeling nie? Die moontlikhede is onbeperk. Die Gees van wysheid is onbeperk. Ons hoef nie die onbekende te vrees nie. Die Gees self lei en leer ons. Die Heilige Gees gee ons die krag en die vrymoedigheid om juis in geloof te waag. Dit is een en dieselfde Gees wat die kennis gee en wat leiding bied. Deur behoorlike wetgewing kan kennis so ingespan word dat die Skepper vereer word, en die misbruik van sodanige kennis verhoed word. ‘n Pragtige voorbeeld van so ‘n onderneming is die oprig van Suid-Afrika se heel eerste windkragaanleg by Darling in die Kaap. Dié aanleg sal verskeie dorpies in die omgewing van krag voorsien. Dit sal geen bedreiging inhou vir plant-en dierelewe nie, en daar is geen vorm van besoedeling nie.

Is daar ‘n ekologiese krisis? Indien wel, dan is baie mense daarvan salig onbewus. Hoeveel mense beskou water as iets kosbaar? Ons draai maar net die kraan oop en ons het soveel water as wat ons wil hê! Die krisis is egter dat ons besig is om uit water te hardloop. Selfs ontwikkelde lande soos die VSA, Israel en Australië ervaar tekens van bruikbare watertekorte. Die beskikbare suiwer water op

ons planeet is beperk. Meer as 97% van alle water op aarde is soutdraende seewater. 'n Verdere 2% is vasgevang in yspieke en sneeu-gletsers. Dit laat 'n skamele 1% vars water as 'n bruikbare hulpbron. Nieteenstaande die klein persentasie, behoort die bestaande suiwer water in die totale wêreldbevolking se behoeftes te voorsien. Tog voorsien dit nie eers in die huidige behoeftes van 6,2 biljoen mense op aarde nie. Die rede daarvoor? Die mens se misbruik en wanbestuur van hierdie Godgegewe hulpbron. Sonder water kan lewe nie voortbestaan nie. Weereens is globale toegang tot 'n hulpbron soos water nie 'n prioriteit by wêreldse regeringe nie. In plaas van goeie bestuur van die natuurlike hulpbronne, is daar 'n selfsugtige beheer daaroor. Dit vra regstelling – voor dit te laat is!

Die vraag is terug by ons: Is daar werklik 'n ekologiese krisis? Beslis ja! Dit is waarmee hierdie verhandeling worstel – 'n bewusmaking van die ekologiese probleem, en die gepaardgaande soeke na die oplossings. Weer haal ek vir Moltmann aan:

“This creeping crisis, which is spreading imperceptibly, is called ‘environmental pollution’ or ‘ecological crisis’. People act as though only nature outside .... were effected by it. In reality this is a crisis of our whole scientific and technological civilization. The project of industrial society has run into a dead end. Unless there is a radical change in the fundamental orientations of our society; unless we succeed in finding an alternative life-style for dealing with nature and ourselves, then the crisis will end in an overwhelming catastrophe, namely in the ‘ecological death’ of the earth and its inhabitants” (Moltmann 1989:51-52).

Ek wonder soms of ons nie die vraag moet vra; “Woon ons regtig op die aarde?” Groepe wat 'n meer harmoniese verhouding tussen mens en natuur wil bevorder, maak dikwels die punt dat ons nie aan onself in verhouding met die aarde moet dink asof ons iets apart van die aarde is nie – want die mens is eintlik self 'n deel van die aarde. Die mens is 'n onderdeel van die aarde se biosfeer. Lovelock verduidelik: “We now see that the air, the ocean and the soil are much more than

a mere environment for life; they are a part of life itself...If we are 'all creatures great and small', from from bacteria to whales, part of Gaia (Earth), then we are all of us potentially important to her wellbeing....When we eliminate one of these (species) from the Earth, we may destroy part of ourselves, for we are also a part of Gaia" (Conradie 1990:42). Moltmann beklemtoon dieselfde siening: "Human beings seem to be on top and the earth underneath. But it looks quite different from outside. The pictures which rockets and satellites have taken of the earth show that humankind live *in*, not on this earth" (Moltmann 1989:79). Die belangrike punt wat hier na vore kom, is dat die natuur nie bloot deel is van die mens se geskiedenis nie. Die mens vorm eerder 'n deel van die natuur se geskiedenis. Die ekologiese krisis in die twintigste eeu dwing ons om te erken dat die mens nie die middelpunt van die aarde is nie. Die mens se arrogansie oor ons plek in die skepping moet plek maak vir nederigheid teenoor, en respek vir, die aarde. Die voortbestaan van die mens is immers afhanklik van die biosfeer, die omvattende sisteem van lewende organismes op aarde, waarvan die mens self 'n deel vorm. Alle hoër vorms van lewe is afhanklik van laer vorms. Dit sien 'n mens duidelik uit die verhouding tussen mense en plante. Plante kan heel goed – dalk beter – sonder mense klaarkom, maar sonder plante en die lewegewende suurstof wat ons van hulle kry, sal ons gou-gou omkom.

3.3 Weergeboorte van die Kerk:

As gevolg van die sondeval, lê die ganse skepping in die greep van verrotting, vir die eenvoudige rede naamlik, die "sout van die aarde" ontbreek. Saam met miljoene gelowiges wêreldwyd glo ek dat God is besig om die Kerk deur Sy Koninkryk wat deur die aarde beweeg te verander en te vernuwe. Daar is reg oor die wêreld 'n netwerk van kerklike gemeenskappe besig om kollektief bewus te word van eeu-oue openbaringe. Sommige praat selfs van 'n 3de Reformasie. My beskeie mening is dat die kerk haar doel, opdrag en visie êrens langs die pad verloor het. Die grootste rede hiervoor is die leuen van dualistiese digotomieë. Een van die kerk se grootste sondes is 'n verdeling van die wêreld in sferes van die heilige en profane. Die kerke se negatiewe houding jeens ander

alledaagse lewensterreine het verarming in die kerke meegebring (Van Niekerk 1985: 44-87). Hoe het die huidige kerksisteem ontstaan?

“In aligning itself to the religious patterns of the day, the historic Orthodox Church after Constantine in the 4th century AD adopted a religious system which was in essence Old Testament, complete with priests, altar, a Christian temple (cathedral), frankincense and a Jewish, synagoue-style worship pattern. The Roman Catholic Church went on to canonize system. Luther did reform the content of the gospel, but left the outer forms of ‘church’ remarkably untouched; the Free-Churches freed the system from the State, the Baptists then baptized it, the Quakers dry-cleaned it, the Salvation Army put it into a uniform, the Pentecostals anointed it and the Charismatics renewed it, but until today nobody has really changed the superstructure” (Simson 1998: 36). Dit is tyd vir die herskepping van die Kerk deur die Heilige Gees.

Die Kerk as voertuig van die Heilige Gees se wile het afgeval. ‘n Reformasie van kerkstrukture het ‘n dringendheid geword. Ons moet terugkeer na die Skepper se oorspronklike bloudruk vir die Kerk. Kom ons kyk kortliks na hoe so ‘n “weergeboorte” van die Kerk sal kan lyk.

- (i) Kerk is ‘n leefwyse, en nie ‘n reeks godsdienstige byeenkomste nie. Alvorens die volgelinge van Jesus Christene genoem is, het hulle bekend gestaan as “Die Weg” (Hand.24:14). Die rede was eenvoudig; hulle het die “Weg tot die Lewe” gevind. In ‘n profetiese manier het die volgelinge van Jesus hulle daaglikse bestaan binne uitgebreide geestelike families uitgeleef, as ‘n antwoord op die eise van hul samelewing.
- (ii) Van Kerkhuise tot Huiskerke. Het ons werklik al die kerkgeboue nodig? Kom ons kyk net na die volgende statistiek. “About 90 billion dollars worth of real estate is used for religious purposes in the United States. New church buildings have been going up at a cost of 1 billion dollars a year!” Granberg-Michaelson wy in sy boek, “A Worldly Spirituality, ‘n hele hoofstuk aan hierdie aspek toe. Hy maak die stelling; “It is heartening to know that the

early church, with its rapid growth and fervent life, made it through almost three centuries before building sanctuaries for worship. House churches – an ancient church tradition – might be more compatible to our membership in the global household of faith”(Granberg-Michaelson 1984:166). Kerk argitektuur fokus daarop om die verhouding tussen mens en God, of mens tot mens uit te beeld. Sommige kerkstrukture skep eerder die indruk dat dit die gemeente wil vervreem van die aarde! Kerkstrukture behoort eerder uit drukking te gee aan, ... “a redeemed relationship to creation,...they should cooperate with the earth, ...should try to express the relationship between God, humanity, and the creation” (Granberg-Michaelson 1984:166). Die Liggaam van Christus het vir die breë wêreld onsigbaar geraak, en daarmee saam wil ek byna sê, irrelevant. Nêrens in die Bybel lees ek van ‘n “Huis van God” nie. Inteendeel, God woon nie in tempels wat met hande gemaak is nie (Hand 7:28ev.). “Any church, from the New Testament’s viewpoint, is one household, rather than a collection of separate houses, families, and individuals. The economy of the church deals with the management of everything that is in this household” (Granberg-Michaelson 1984:153). Die kinders van God is die Kerk. Daarom is die Kerk waar die Christen is! En waar is dit? By hulle huise, by die werk, op die sportvelde, in die winkelsentrums, daar waar ons vakansie hou! Dit is binne hierdie huis-opset waar die gelowiges; gedeel het in die krag van die Heilige Gees, bymekaar gekom en brood gebreek (nagmaal) het, wanneer nodig selfs persoonlike besittings verkoop het en die opbrengste onder mekaar verdeel het, mekaar geleer het hoe om in werklike lewenssituasies die Woord van God te gehoorsaam – dialoog- en nie onderwyse-styl nie, tesame gebed en geprofeteer het, gedoop het en ‘n korporatiewe identiteit ontwikkel het deur die ervaring van liefde, aanvaarding en vergifnis. Hoe vër het die moderne Kerk nie hiervan verdwaal nie!

- (iii) Die “Liggaam van Christus” is verder ‘n lewende organisme, en nie ‘n organisasie nie. Daar is te veel organisasie in die Kerk as gevolg van vrees dat dinge dalk kan skeefloop. Vrees is die teenoorgestelde van geloof. Vrees wil beheer, maar geloof vertrou. Christene is die “sout

van die aarde”, maar wat help dit as die sout op hope lê binne die Kerkgebou! “A development of trust-related regional and national networks, not a new arrangement of political ecumenism is necessary for organic forms of Christianity to re-emerge”.

- (iv) Die Kerk moet verander van ‘n “Kom-struktuur” na ‘n “Gaan-struktuur”. Dit beteken ons moet ophou om mense “kerk-toe” te bring, maar eerder die kerk na die mense toe te neem. Die Kerk as voertuig vir die Heilige Gees sal nooit in sy missie slaag deur net getalle by bestaande kerke te voeg nie. Wat moet gebeur is dat daar ‘n spontane vermenigvuldiging van die kerk moet plaasvind, sodat Christus in alle vlakke van die samelewing sigbaar kan word.
- (v) Waar is die gemaklikste plek vir ‘n mens om geestelik te wees? Sekerlik binne die Kerk, tussen groepe mense wat binne jou “comfort-zone” inpas. Waar is dit die moeilikste – en gevolglik meer betekenisvolle – plek om geestelik te wees? By die huis! Tussen jou huismense, waar die werklike lewe daagliks ervaar word. Die Kerk moet weer terugkeer na die huise sodat Christus kan “huistoe” kom, sodat hele gemeenskappe vernuwe kan word en harmonie na die skepping kan terugkeer. “The early church used the word ‘oikoumene’ to describe the world as one, or as ‘the whole inhabited earth in God’ (Granberg-Michaelson 1984:166).

Soos wat die Heilige Gees onontbeerlik is vir die weergeboorte van die individu, net so ook vir die Kerk. Die Kerk is die skepping van ‘n nuwe gemeenskap, ‘n koinonia van God, deur die Heilige Gees in Christus. Onder die opskrif, “Church: The permanent epiklesis of the Holy Spirit”, sê Aram Keshishian dat; “In fact, the church is the fellowship of the Holy Spirit, the covenant of the Spirit (2 Cor.3:6), the instrument of renewal, liberation, and of the unity of humanity and the whole creation”(Keshishian 1990:203). Ek wil saamstem met Irenaeus se stelling dat, “where the church is, there the Spirit is, where the Spirit is, there also is the church”. Maar, moet ek dadelik byvoeg, dan is die kerk universeel én plaaslik. Met ander woorde die kerk is omvattend, katoliek. Koinonia

verwys na die kerk as gemeenskap met die Heilige Gees. Koinonia is meer as net sosiale gemeensaamheid en vriendelike broederlikheid, en dis meer as net 'n Christelike klub. Die gemeenskap van die Heilige Gees is ook nie die een of ander eteriese mag wat gelowiges geestelik saambind terwyl hulle fisies geskei is nie. Die koinonia van die vroeë kerk dui op 'n gemeenskaplike doel, onselfsugtige liefde en 'n gevoel van onderlinge samehorigheid. Die dissipels van Jesus het reeds hierdie koinonia gesmaak toe hulle saam met Hom gereis, geëet en geleef het. Toe die Heilige Gees op Pinksterdag uitgestort is, het die dissipels 'n beter verstaan gekry van die begrip koinonia. Koinonia moet geskied binne die vryheid van die Heilige Gees, en daar moet dus gewaak word teen tradisionele liturgieë wat kan aanleiding gee tot 'n magtelose vorm van godsaligheid. Sinnebeelde soos die wynstok en die lote (Joh.15:1-7) en van die liggaam met sy lede (1 Kor.12:12-30) benadruk die intimiteit van hierdie koinoniese gemeenskap. Die fondament van die gemeenskap van gelowiges met mekaar, is dan juis ook die gemeenskap met Christus en die Gees (Kraemer 1958:107 ; König 1980:102). En omrede dit juis die Gees is wat die kerkgemeenskap opbou, word sy gawes aan individue uitgedeel sodat hulle die gemeenskap beter kan dien. Maar Paulus wys ons tereg daarop dat die bediening van die gawes waardeloos is indien dit nie met die liefde gepaard gaan nie (1 Kor. 13). Dus as kenmerkende eienskap van die Gees, is die liefde dan ook dié teken van die Gees se teenwoordigheid binne én buite die kerk. Waar ookal hierdie liefde gevind word, daar is 'n onmiskenbare teken van die teenwoordigheid van die Gees (Gaybba 1987:161-185 ; König 1980:102).

Dit is veral die taak van die Heilige Gees om die Kerk in die wêreld in te stuur sodat God se doel en plan in die menslike geskiedenis en in die skepping bereik kan word. Hoe anders sal die ware Lig van God die duisternis kan oorwin? Die kerk is die voertuig waarmee die Heilige Gees wil beweeg om die Goeie Nuus aan die wêreld oor te dra, die boodskap van hoop! Die kerk moet die koninkryk van God demonstreer en proklameer. Kerke mag nie alternatiewe gemeenskappe vorm nie, maar behoort die voorbeeld te stel as deel van die Godsryk. Die kerk moet as deel van haar taak

kritiek lewer teenoor die samelewing waarbinne daar geleef word. Dit is wat Paulus ook vir die Romeine geskryf het, naamlik: “En hoe kan hulle in Hom glo van wie hulle nie gehoor het nie? En hoe kan hulle hoor sonder een wat preek? En hoe kan hulle preek as hulle nie gestuur word nie? Soos geskrywe is: Hoe lieflik is die voete van die wat die evangelie van vrede verkondig, van die wat die evangelie van die goeie verkondig!” (Rom.10:14,15). Eintlik is die kerk niks minder as die begin van die kosmiese transformasie nie! Die kerk is ook onderworpe aan ‘n voortdurende proses van vernuwing. Die kerk is nog glad nie afgerond en voltooi nie. Die kerk as gemeenskap van gelowiges, moet soos individue ook daaglik vernuwe word (2 Kor.4:16; Ef.4:23). Soos wat die kerk ontwikkel en groei sal die Heilige Gees haar lei in waarhede en nuwe openbarings van bestaande skriftuurlike waarhede.

Daar is ‘n dinamiese proses van kerkwording aan die gang en wel in die mate waarin alle kerke al meer en meer die koninkryk van God gaan vertoon in en deur die Heilige Gees. Vernuwing van die kerk is noodsaaklik omrede aanpasbaarheid by die mensdom in gedagte gehou moet word. Dit is volgens Oosthuizen (1963:3-8) selfmoord om nie dinamies te dink nie, en die status quo te probeer handhaaf in ‘n veranderde wêreld. ‘n Groot sonde van die moderne en postmoderns eeue is die verkragting van die menslike verstand. Daarom moet die kerk waaksaam en nugter wees, om nie ook deur breinspoelingstegnieke op sleeptou geneem te word nie. ‘n Liturgie of metodiek uit die 1940’s is nie meer relevant in ons era van die kuberruimte en rekenaar nie. Vandaar Paulus se gepaste woorde: “Vir die Jode het ek soos ‘n Jood geword om die Jode te win; vir die wat onder die wet is, soos een wat onder die wet is, om die wat onder die wet is te win.....vir almal het ek alles geword om in alle geval sommige te red” (1 Kor.9:20-22). Die kerk moet ‘n begrip hê vir die mens se behoeftes, nood en vrese. Vernuwing help om die evangelie-boodskap relevant te hou vir ons dag en geslag. Om hierdie rede is dit vir my vreemd dat die kerk so onbetrokke staan teenoor die ekologiese krisis wat die wêreld in die gesig staar. Maar die “ware kerk” sug saam met die res van die skepping, “Kom Heilige Gees – en vernuwe ons!”.

Die grootste rede waarom die institusionele kerke-wêreld vandag so gemarginaliseerd is, kan toegeskryf word aan 'n vae definiering van die begrippe “kerk” en “Koninkryk van God”. Daarom wil ek eers dié twee begrippe kortliks verduidelik.

4. KERK EN DIE KONINKRYK VAN GOD

4.1 Kerk as beelddraer van die Godsryk:

Die koninkryk van God is die sentrale tema en kernboodskap van die ganse Bybel. Ek stem met Heyns saam wat sê dat Jesus 'n godsryk verkondig het wat nie uit en van hierdie wêreld is nie. Die feit dat Jesus na hierdie wêreld moes kom, is die bewys dat hierdie Godsryk juis vir hierdie wêreld bedoel is (Heyns 1986:60). Hierdie Godsryk betree ons wêreld van honger, pyn en dood. Wat bedoel die term “Godsryk”? Wat sluit dit in óf uit? Onmiddelik kom kerke na vore. Wat is die kerk en wat is die koninkryk? Wat is die onderlinge verband tussen kerke en koninkryk? Watter een, of is dit beide, beliggaam die Heilige Gees? Eerstens, wat bedoel ons met “kerk”. Dit is ongelukkig so dat die uitsonder van een tipe kerkmodel bo 'n ander, bygedra het tot die verdeeldheid binne die koninkryk van God. Die kerk word tereg met talle beelde prakties beskryf. So vind ons byvoorbeeld: kerk as gemeenskap van die Heilige Gees, kerk as liggaam van Christus, kerk as gebou van God, kerk as sakrament, en talle meer (Keane 1983: 3-39, 117-130). In sy boek, “Images of the Church in the New Testament”, slaag Paul Minear daarin om ongeveer 100 beelde vir die kerk uit die Bybel te haal. Dit sluit onder meer verwysings na die kerk in soos; ‘gebou op die rots, die maagde, wynstok en lote, brief van Christus en die sout van die aarde’ (Minear 1960: 28-65). Wat beïndruk is dat Minear meer as die helfte van hierdie 100 Bybelbeelde van toepassing maak op die kerk én die koninkryk! Nürnberger daarenteen, lê soveel klem op die aardsheid van die kerk, dat die kerk volgens hom nie werklik as deel van die Godsryk beskou kan word nie. Nürnberger meen

dat die kerk as deel van die minderwaardige wêreld nooit deel van die koninkryk kan wees nie. Ek kan my egter nie vereenselwig met so 'n dualistiese opvatting van kerk en koninkryk nie. Binne Pinkstergeledere word ook 'n skerp skeiding tussen die kerk en die wêreld gemaak (Clark et al 1989: 148 ; Verster 1972:1).

4.2 Hoe breed word die Koninkryk van God verstaan?

Wat word bedoel met die koninkryk van God? Eerstens, dit het nie 'n begin en einde nie. Dit sluit alles in. Jesus het vir ons gestalte op die aarde kom gee van die koninkryk. Daarom meen König dat beide die verbond en die koninkryk in die persoon van Jesus Christus realiseer. Jesus is die Godsryk in lewende lywe. Met dit in gedagte ontwikkel König sy koninkryksteologie vir die koms van die koninkryk *vir mense, in mense en met mense* (König 1985). Maar waar König ongelukkig sy Godsryk beperk tot die eskatologiese geskiedenis van Jesus as mens, meen ek dat die Godsryk 'n groter geheel insluit. Die bestaan van die Triniteit het nie "ontstaan" met Jesus se geboorte op aarde nie. Nee, daar is ook 'n voorgeschiedenis. Met Sy vleeswording verkondig Hy die naderkom van die koninkryk – let wel, nie die begin nie! (Matt. 4:17 ; Mark. 1:15). En Hy is die Alfa en die Omega! Dat alles aan die koninkryk behoort, en koninkryk is en koninkryk sal wees, word ook deur Paulus voorgehou: "En wanneer alles aan Hom onderwerpe is, dan sal ook die Seun self Hom onderwerp aan die Een wat alles aan Hom onderwerp het, sodat God alles in almal kan wees" (1 Kor.15:28). Dit is ook wat E. van Niekerk in gedagte het as hy God, die mens en die wêreld as 'n holistiese geheel van die Godsryk hanteer (Van Niekerk 1985: 103-134). Die koninkryk van God is universeel, en word uitgedra deur kerke, godsdienste, die gesin, die samelewing en vele ander instansies. Ek wil met Heyns (1986: 54-55) saamstem dat toegang tot die Godsryk nie plaasvind op grond van menslike voorskrifte of reëls nie, ook nie as gevolg van die uitvoering van sekere godsdienstige handeling nie, maar dat die enigste toegang moontlik is deur die besluite van die Heilige Gees rakende die dae van weergeboorte en die gepaardgaande gawe van die geloof. Die mens se toegang tot die koms van die koninkryk is nie afhanklik van, en word ook nie gewysig of

selfs verhinder deur die feit dat daar ongeregtigheid in die wêreld is waarin hulle leef nie. Wanneer die Heilige Gees begin om te werk in die lewens van mense ooreenkomstig die wil van God (Fil. 2:13), dan begin die soeke na die koninkryk. Weergeboorte of vernuwing van mense is die erkenning dat God Koning is. Die koninkryk van God word verder gekenmerk deur 'n diversiteit ten opsigte van plek en tyd. Die koninkryk was, is en sal nog wees. Omdat die Godsryk 'n dinamies-eskatologiese gebeure is, verteenwoordig dit die werklikheid van verlede, hede en toekoms. Dit is nooit staties nie, maar is 'n proses-groeiende organisme. Dit is hierdie beeld wat Johannes op die eiland Patmos openbaar wanneer hy na die Koning van die koninkryk verwys as; .. “die Here, wat is en wat was en wat kom, die Almagtige” (Open. 1:8). Laastens, die koninkryk van God is pneumatologies. Dit impliseer dat die Godsryk as Gees veel groter as Jesus is. Daarom moes Jesus, net soos die Ou-Testamentiese konings, eers in, met en deur die Gees tot Koning gesalf word (Heb.1:9 ; Hand. 10:38). Aangesien hierdie Godsryk pneumatologies is, is dit net so oneindig alomvattend groot en omvangryk soos die Gees self. Hierdie omvangrykheid van die Gees word voorgestel as wind (Joh.3:8). Nes die natuurlike wind oorskry die Geeswind ook alle grense. Die wind vul die hele land, dit is vry en waai op misterieuse wyse oral waar dit wil. Ons sien toe die Gees op Pinksterdag uitgestort is, het 'n geweldige rukwind die hele huis gevul, sodat almal gevul is met die Heilige Gees en nie slegs enkele heiliges nie (Hand.2:4).

Hoewel Christus die hoof van beide die koninkryk van God en die kerk is, en Hy in beide werksaam is, kan die twee nie aan mekaar gelyk gestel word nie. Intendeel, die kerk is maar net één van die gestaltes van die koninkryk van God. Die koninkryk van God bestaan van ewigheid tot ewigheid. Dit sluit diegene in wat God gedien het voor die ontstaan van die kerk, meer nog, dit sluit selfs die engele in! Die koninkryk van God het te make met onder meer die koms van Christus na hierdie wêreld, die ontstaan van die kerk, die wederkoms van Christus, die eindoordeel en die ewige staat van die regverdiges en onregverdiges. Gevolglik kan ons aanneem dat die koninkryk van God altyd groter en breër is as die kerk. Daar kan dus geen sprake wees dat die kerk die koninkryk kan

vervang, of selfs kan verteenwoordig nie. Die kerk is altyd die dienaar van die koninkryk. Hieroor mag daar geen misverstand wees nie. Die *Una sancta ecclesia catholica* (die een heilige algemene kerk) is nie die einddoel nie, maar slegs middel tot die doel: die koninkryk van God op aarde (Geldenuys 1990:309). Die koninkryk is die heerskappy of regering van God, (Grieks: *basileia*) en dit beteken dat God die ewige Koning en Heerser daarvan is. Dit is nooit 'n plek of gebied nie. Verder dui talle Skrifte op die kosmiese omvang van die koninkryk. Dit is meer as net 'n "geestelike" heerskappy. Ps.24:1 verklaar; "Die aarde behoort aan die Here en die volheid daarvan". Ps.97:1 verwys na die Here as Koning van die hele aarde. In Ps.148 vind ons die gedagte dat die natuur, eintlik die ganse skepping, die Here loof. Die wese en doel van die koninkryk is om "alle dinge in Christus te verenig" (Efe.1:10). Al die verwysings in die Ou Testament na die koninkryk van God, is 'n heenwysing na Sy koninkryk wat in die persoon van Jesus Christus in hierdie wêreld openbaar sou word. 'n Mens kan daarom verstaan dat die Joodse volk Jesus wou koning maak, dat Hy die verwagte en belofte Messias sou wees. Hulle het nie verstaan dat Jesus se koninkryk "nie van hierdie wêreld" was nie (Joh.18:36-37). Sy koninkryk is God se heerskappy oor alle koninkryke – volkome onbegrens!. Daarom vind ons selfs ironie in die opskrif bokant Jesus se hoof aan die kruis. Die klag teen Jesus was die woorde: "Die Koning van die Jode", terwyl Hy eintlik die koning van die Jode én die hele wêreld is! Jesus is die koning van alle konings (Open.17:14, 19:16). Die Romeinse keiser hoef dus nie sy koningskap neer te lê as hy Jesus as koning aanvaar nie. Deur Jesus het die koninkryk van God naby gekom.

Daar moet ook verstaan word dat die "koninkryk van God" en die "koninkryk van Christus" en die "koninkryk van die hemele" verwys na net één koninkryk. Omrede Jesus die Koning van die koninkryk is, is dit 'n ewige en onverganklike koninkryk. So het die Psalmidigter ook geprofeteer: "U troon, o God, is vir ewig en altyd; die septer van u koninkryk is 'n regverdige septer" (Ps.45:7). Maar die koninkryk is terselfdertyd ook meer as net 'n geestelike koninkryk. Dit was juis Jesus se wonderwerke wat die "aardsheid" van die koninkryk sou beklemtoon. Sy wonderwerke het mens en

natuur fisies bevry, nie net “siele” nie. Dr. Möller is korrek as hy sê: “Die koninkryk van God moet egter nie tot die godsdiens beperk word nie, maar moet op alle terreine van die menslike lewe openbaar word” (Möller 1992:221). Hierdie terreine sluit onder meer in maatskaplik, polities, kultureel, ekonomies, tegnologies en sosiaal. Om die koninkryk van God te beperk tot die kerk of iets wat in die mens se innerlike lewe plaasvind, is om die minste te sê, reduksionisties! Die hele aarde behoort aan God en in Jesus word God se heerskappy oor almal en alles uitgeroep en herstel. Deur die Heilige Gees word nie net die innerlike lewe geraak en verander nie, maar ook verhoudings tussen mense word getransformeer. Deur die Gees van die Godsryk is almal één met en in Christus (Gal.3:28). In Matt.6:10 leer Jesus ons bid; “Laat U koninkryk kom, laat U wil geskied, soos in die hemel, net so ook op die aarde”. Vir hierdie rede raak Jesus by ons wêreld betrokke. Jesus bring nie net “siele-heil” nie; Hy raak letterlik gemoeid met storms op die see, en met duiwelbesetenes, en met die armes en met die politiek. Christus se oorwinning oor die satan, sonde, siekte en die dood; asook die uitstorting van die Heilige Gees; asook die geboorte van die kerk; asook die uitdrying van demone sowel as die getuienis van elke weergebore skepsel, is almal tekens van die teenwoordigheid van die koninkryk van God.

4.3 Die kerk as ‘n teken van die Koninkryk van God:

Ons gaan nou meer breedvoerig kyk na die kerk as een van die tekens van die koninkryk van God. Volgens Heyns (Heyns 1984:352e.v.) is die kerk enersyds dié teken en instrument van die koninkryk, en andersyds is die kerk ‘n teken naas ander tekens van die koninkryk van God. Daar is kerklike gestalte en nie-kerklike gestaltes van die Godsryk, en eersgenoemde is nie noodwendig heiliger as laasgenoemde nie. Hoewel die kerk in ‘n verhouding tot die Godsryk staan, moet dit nie daarmee vergelyk word nie. Die kerk is net één van die talle agente om die Godsryk op die aarde te laat realiseer. Die huisgesin, die staat, die natuurbewaring, die wetenskap en kuns, opvoedkundige inrigtings en skole is as sodanig tog nie kerk nie, maar is beslis gestaltes van die Godsryk. Daarom kan ons nie alles “kerk” maak nie, maar alles kan koninkryk wees of word. So leer Jesus dan ook Sy

dissipels bid: "Laat U koninkryk kom,..", sonder om te verwys na een spesifieke gestalte soos die kerk. Dus, kom in alle gestaltes van die Godsryk. Die woord "kerk" is 'n vertaling van die Grieks "ekklesia" wat beteken, "'n versameling van geroepenes". Dit verwys beslis nie na 'n elite uitgesoekte groepering van mense nie. Nee, in hierdie konteks meen dit almal-insluitend, of te wel, almal is geroep. Die probleem ontstaan wanneer ons redeneer dat mense geroep is vir "'n kerk", in stede van "die kerk" wat slegs deel uitmaak van die Godsryk. Die Engelse woord "church" is afgelei van die Griekse "kuriake" wat beteken "dit wat aan die Here behoort". Die hele mensdom behoort aan die Here. Jesus se versoeningsdood was vir almal en sluit reeds voor die grondlegging van die aarde af almal in. Alle mense is vooraf verordineer volgens die voorkennis van God (Rom.8:29 ; 1 Pet. 1:2). Die woord "kerk" beteken vir verskillende mense verskillende dinge. Vir sommige beteken dit hulle plaaslike gemeente of kerkverband. Ander verwys weer na 'n gebou as die kerk. Daar is diegene wat sê dat hulle "kerk toe gaan". Hierdie laaste stelling vind ek 'n probleem mee. Gelowige weergebore christene "gaan nie kerk toe" nie, hulle is die kerk! Ek glo dat waar die kerk is, daar is die Gees! En waar die Gees is, daar is die kerk. Hierdie konsep sal maklik verstaan kan word, as ons die woord "kerk" met "koninkryk" sou vervang. Christene beskou die kerk as iets heilig en sakraal, maar sodra menigte van hulle by die kerk se deur uitstap, word die oorkleed van heiligheid laat val.

Die kerk is die openbaring van die koninkryk hier op aarde vanaf die dag van Pinkster tot die wederkoms. M.Keane verwys na die kerk as die "Messiaanse gemeenskap – die volle getal van diegene wat Jesus erken as die Messias, Hom as Heer bely en sy goeie boodskap tot aan die eindes van die aarde verkondig" (Keane 1983:87). Omrede die kerk nie "iets" is waaraan lidmate behoort nie (Christene is die kerk), en die kerk dus nog vasgevang is in die tydelike en sondegebroke werklikheid van die mensdom, kan die koninkryk van God nie in sy volle krag en heerlikheid in die kerk hier op aarde openbaar word nie. Weens die magdom van uiteenlopende denominasies en gepaardgaande ekklesiologieë, is die kerkeenheid waarvoor Christus gebid het ongelukkig tans nog

nie 'n werklikheid nie. Eers wanneer christene die koninkrykbeginsels volgens die Woord van God verstaan en begin toepas en uitleef, sal die koninkryk van God hier en nou sigbaar word. Die kerk moet nie net bid, "Laat U koninkryk kom" nie, die kerk moet as agent optree sodat die koninkryk van God ge-realiseer kan word. Dit is wat M.Volf meen as hy sê: "Kingdom-participation is not contrary, rather it is complementary to Kingdom-expectation". En voeg hy by, "...mundane human work for worldly betterment becomes a contribution – human work can be seen as an aspect of active anticipation of the *transformatio mundi*" (Volf 1987:179). Die probleem is dat die kerk die koninkryk van God wil "vergeestelik". Ons moet onthou dat Jesus het vlees geword, die kerk is in die vlees en die koninkryk is in die vlees. Jesus het nie net gesê dat die "koninkryk van die hemele het naby gekom" (Matt.4:17) nie, Hy het dit bewys deur sy genesings- en natuurwonders, asook by wyse van eksorsisme. F.Schaeffer skryf: "Christians...are not simply called on to say that one day there will be healing, but that by God's grace substantially, upon the basis of the work of Christ, substantial healing can be a reality here and now" (Schaeffer 1968:66). Die kerk transendeer die wêreld, maar dit is volkome daarin en vorm deel van die geskiedenis van die wêreld.

Die enigste boodskap van die kerk, naamlik die evangelie van Jesus Christus, is nie vir die toekoms nie, maar vir hier en nou. Let op hoe eksorsisme die kosmiese heerskappy van die koninkryk in Christus tentoonstel. Eksorsisme is maar een van die dinge wat Jesus doen as teken dat die koninkryk van God in Hom gekom het. A.König gebruik die voorbeeld waar Jesus die storm op die see stilmaak (Mark.4:35-41). Ek haal aan: "Hy (Jesus) dryf die duiwel uit die natuur uit, en ook hierdeur vernietig Hy die bose magte wat die mens se lewe bedreig. Hy is besig om God se heerskappy op aarde te herstel, om werklik weer vrede aan die wêreld te bring! Dit is meer as net innerlike siele-vrede. Dit het kosmiese betekenis. Nie net mense word gered nie, ook die wêreld waarin die mense leef, word gered" (König 1980:152).

Dit was Jesus, die Messias, se taak om te herstel, herskep, en te versoen. Dit is dan nou ook die kerk, as agent van God, se taak om die werk van Christus in die wêreld voort te sit. Die kerk moet die Koninkryk-beginsels verkondig, leer en demonstreer. Keane is baie naby aan korrek as sy die taak van die kerk omskryf as om die etiek van die koninkryk op aarde te demonstreer, 'n profetiese rol te vervul, die evangelie aan die armes te verkondig, Christus se werke op aarde voort te sit, die Godsryk op aarde uit te brei en deur die Gees 'n nuwe soort gemeenskap te word wat 'n radikale nuwe soort lewe lei (Keane 1983:59-66). Die wêreld moet ook kan ervaar dat; "die Koninkryk het naby gekom". Deur die krag van die Heilige Gees moet die kerk, net soos Jesus, die magte van die bose oorwin. Die kerk as die "bedienaars van die veelvuldige genade van God"(1 Pet.4:10) het die taak om alle dinge in Christus te versoen. Hierdie boodskap en bediening van versoening is deur Jesus self aan die kerk toevertrou (2 Kor.5:17-21).

Maar is die kerk dan die enigste uitverkore voertuig waarmee die Gees die blye boodskap van versoening en genade kan uitdra? Sekerlik nie. Sakrale menslike kerkorganisasies is voorwaar nie die enigste gedifferensieerde universeel-gerigte gestaltes van die Gees nie. Ook sekulêre organisasies van taal, kultuur, skoolrade, besigheidskamers en dies meer, vorm deel van God se aardse koninkryk. Is dit dan nie wat Jesus bedoel het met – "laat U wil geskied in die hemel en op aarde" – nie? Die inkarnasie van God in en deur Christus is 'n alledaagse sekulêre gebeurtenis. Die kruis is op die aarde in die wêreld geplant, en so moet die kerk ook geheel en al in die wêreld leef. Ook E. van Niekerk (1985:45-62) spreek hom duidelik uit teen 'n dualistiese verdeling van die kerk binne die gemeenskap van gelowiges wanneer hy die dualisme van kerk en nie-kerk binne én buite die kerkgemeenskap aandurf. Ek stem saam met Van Niekerk dat daar eerder verwys moet word na *kerk in die samelewing* as na *kerk en samelewing*. Die kerk kan nooit 'n vrome gemeenskap wees waar daar net met suiwer geestelike sake bemoeienis gemaak word nie. Binne die universele Godsryk moet die kerk in dialoog verkeer met die nie-kerk, omdat beide in diens van die Godsryk staan.

‘n Laaste opmerking rondom kerk en die koninkryk van God is dat laasgenoemde is verhewe bo die kerk as gemeenskap van gelowiges op aarde. Die Godsryk is groter as die kerk, omrede die kerk as ‘n beperkte historiese grootheid eers later in die wêreld gekom het. Die kerk het nog nie arriveer nie, terwyl die Godsryk daarenteen van alle ewigheid reeds daar is. Daarom mag kerklike siening, tradisie en leerstellings nooit in botsing met die beginsels van die koninkryk van God wees nie. Geen kerk kan alleen aanspraak maak op die “volle en enigste waarheid” nie. In Keane (1983:1) se aanbieding van dertien verskillende kerkparadigmas poog sy om ‘n holistiese beeld van die kerk te teken waarin die een kerkmodel nie ten koste van die ander verabsoluteer mag word nie. Net so kan geen kerklike denominasie of groepering mense as Christene voorhou wat nie volgens die beginsel van die koninkryk van God lewe nie. Daar bestaan nie “‘n ware kerk” nie, daar is net één kerk. Daar is vandag nog nie iets soos ‘n totale kerkmodel nie. Wanneer die koninkryk van God in sy volheid gekom het, sal die kerk as instituut nie meer daar wees nie, omrede God dan self alles in almal sal wees (1 Kor.15:28). Die bedeling van die kerk loop dus ten einde wanneer die kerk sy geskiedenis deurloop het. Dit is dan dat Christus die tweede keer weer kom om die gelowiges by Hom te versamel. Daardie dag sal die kerk as die beliggaming van gelowiges oorgaan in die volmaaktheid van die koninkryk van God. Dan sal die kerk soos wat ons dit hier op aarde ken met al sy gebreke, stryd, lyding en onvolmaaktheid ophou om te bestaan. Die aardse kerk sal plek maak vir die gemeenskap van verheerlikte gelowiges wat saam met Christus as Sy bruid sal heers oor die koninkryk van God.

Samevattend kan ons sê dat die kerk is slegs ‘n teken van die koninkryk van God. En net soos alle ander tekens van die Godsryk het die kerk nie ‘n spesifieke status voor God wat eie aan haarself is nie, naamlik om die Godsryk te wees op wyses wat kerke dit alleen kan wees. Net soos wat die oog nie die werk van die voet kan oorneem nie, maar daarmee in eenheid saam behoort te werk, kan kerke ook nie die funksies van die staat, skole of hospitale oorneem nie. Daar behoort ‘n

samewerking plaas te vind op 'n basis van verskeidenheid-in-eenheid. Die kerk is maar ook net 'n menslike groepering waarin God Sy Gees geplaas het. Maar ons kan gestaltes van die Heilige Gees in baie ander groeperinge vind, soos onder meer die huwelik en die staat. Die begrip kerk is so breed soos die koninkryk van God self. Dit is dan ook wat Paulus in sy brief aan die Kolossense geskryf het. "En Hy (Christus) is die Hoof van die liggaam (ekklesia), naamlik die gemeente;... Want dit het die Vader behaag dat in Hom die ganse volheid sou woon en dat Hy deur Hom alles met Homself sou versoen....- die dinge op die aarde sowel as die dinge in die hemele" (Kol.1:18-20). Daaglik breek die koninkryk oral deur. So vind versoening en wonders daaglik rondom ons plaas. As voorbeelde dink ons aan die bevryding van die vrou, of die afskaffing van slawerny, of die bewaring van die natuur. Sou 'n geslaagde teelprogram van een of ander bedreigde spesie nie ook hiervoor in aanmerking kom nie? Alles tekens dat die koninkryk van God buite die kerk sigbaar word en gestalte kry. Die kerk dien slegs as 'n rigtingwyser na die Koning van die koninkryk – Christus Jesus!

5. DIE HEILIGE GEES EN DIE GEES VAN DIE MENS

Dit is belangrik om te weet waar in die mens woon die Heilige Gees. Paulus antwoord so: "Weet julle nie dat julle 'n tempel van God is en die Gees van God in julle woon nie? (1 Kor.3:16). Paulus maak hier van tipologie gebruik deur die menslike liggaam met die tempel van die Ou Testament te vergelyk. Alhoewel die tempel in die geheel gesien was as God se woonplek, weet ons dat dit egter in die Allerheiligste is waar God se heerlikheid teenwoordig was. Die menslike gees, as 'n tipe van die Allerheiligste, is waar die Heilige Gees in ons woon. Die Heilige Gees kan nêrens in ons vlees woon nie, intendeel, die Gees is voortdurend in stryd met die vlees (Gal.5:17). Om die gedagte te kan verstaan, moet ons kan aanvaar dat die Heilige Gees God is. D.G.Dawe verklaar omonwonde dat; "The Spirit is not simply a name for the human ability to apprehend God. The divinity of the Spirit is not a secondary conclusion to be made from religious experience, but a primary datum made known in the act of revelation itself" (Dawe 1979:24). Deur die Heilige Gees verklaar God Sy

vryheid om nie net “vir ons” te wees nie, maar ook “in ons”. Vir hierdie rede roep die geskape wesens uit na die Heilige Gees. Die menslike gees is ‘n gawe wat gebruik of misbruik kan word. Dit verleen aan die mens die mag oor homself sowel as oor die res van die skepping, wat die mens of ‘n skepper, of ‘n vernietiger kan maak. Want sê Richard Pope;

“The human spirit, like the divine Spirit is creative. It creates culture ....., and it creates forms of worship and standards of conduct. The spirit of man can of course also be destructive, and often is. It can make gardens or poison gas, symphonies or napalm, cathedrals or hydrogen bombs. It is both the glory and tragedy of humankind” (Pope 1980:90).

Hetsy die oplossing of die oorsaak van die probleem lê by die wilsbesluit van die mens. Godsdienste gaan nie net oor die emosies nie. Ware redding en saligheid gaan oor die versoening van die mens se wil met dié van God. Ons as mens beskik oor ‘n vrye wil. Hierdie soewereine wil impliseer dat ons kan kies wat ons wil. Geen mens, hetsy gered of ongered, is maar net ‘n soort van marionetpop in die Skepper se hand nie. As voorbeeld van ‘n uitoefening van ons vrye wil, kan ons maar net na Adam kyk. God het vir Adam gesê: “Van al die bome van die tuin mag jy vry eet, maar van die boom van die kennis van goed en kwaad, daarvan mag jy nie eet nie;” (Gen.2:16,17). Nêrens het God vir Adam gedwing of forseer nie. Die keuse en wilsbesluit het by Adam self gelê. Na die sondeval, het die mens se eie-wil in vyandskap verval teenoor God. “Salvation, then, is to deliver man from his created, natural, animal, fleshly, and self-emanating will. Let us make a special note of this: that aside from God giving us a new life, the turning of our will to Him is the greatest work in salvation” (Nee 1968:82). Die versoening van my wil en God se wil is die uiterlike effek van die proses van weergeboorte wat binne in die mens afspeel. Die ekologiese krisis is te wyte aan die korruptheid van die menslike wil. Die mens het die antwoord en oplossing, maar ons het nie almal die wil om ja te sê vir die regte dinge en nee te sê vir die verkeerde dinge nie. ‘n Eie-wil neem eers die self in gedagte alvorens die natuur of omgewing in ag geneem word. Gevolglik moet die

christen se gehoorsaamheid aan God absoluut onvoorwaardelik wees. Soos Jesus Christus moet ons ook bereid wees om te verklaar, “Nie my wil nie, maar u wil geskied”.

Uit dit wat nou aangaande die wil van die mens gesê is, vloei daar twee gedagtes. In die eerste plek, wanneer ons die stelling maak dat die Heilige Gees *in* die mens is, moet ons versigtig wees om nie soos Meister Eckhard te redeneer dat: “I discover that I and God are one” (Pope 1980:90). Waarna die gelowige verlang is eerder ‘n harmonie tussen die gees van die mens en dié van die Goddelike, instelle van ‘n versmelting van die twee. Tweedens moet daar gewaak word teen ‘n valse passiwiteit by die christen. Passiwiteit kan gesien word as “negatiewe sonde”. Watchman Nee verduidelik die konsep as volg: “Upon accepting the teaching of their union with God’s will, Christians often develop a wrong concept of what this union signifies. They misconstrue it to mean to obey God passively. They think their will must be cancelled out and that they must become puppets. They no longer choose, decide, or activate with their will. He exercise neither mind, nor will, nor even conscience to distinguish between good and evil, for he is a person of perfect obedience” (Nee 1968:94). Dit is hier waar so baie christene dit mis. Ons vergeet dat God die mens oorspronklik met ‘n vrye wil geskape het. Ons as mens kan dus self besluit hoe ons met die skepping van God wil omgaan. Wil ons die skepping vernietig, of wil ons dit bewaar? As ons wil, dan kan ons en dan sal ons. Maar net so ook die teenoorgestelde. Dus, wanneer ek soos Paulus sê : “Ek is met Christus gekruisig. Ek leef nie meer nie, maar Christus leef in my” (Gal.2:20), beteken dit dat slegs die natuurlike, vlees het gesterf vir die sonde – ek as persoon bestaan nog, my wil en persoonlikheid leef voort! Die verskil is net; my wil is om die wil van God te doen. Dit beteken egter nie om passief te raak en alles wat gebeur te aanvaar as die “wil van God” nie. Ons eie wil moet nou deur die Gees van God positief ingespan word om die wil van God te doen. Sê Nee : “A Christian should not act as one who is without a brain, passively driven by his environment. He actively and consciously should examine the source of every item, test its nature, understand its meaning, and decide the course to take” (Nee 1968:115). Nou sê Jakobus aan ons; “*Weerstand* die duiwel”

(Jak.4:7). Om te weerstaan is 'n wilsdaad, of 'n wilsbesluit. God wil hê dat ons eie-wil beoefen moet word. God gaan nie namens ons die duiwel weerstaan nie. Nee, ons moet dit doen! As ons alles wat rondom ons plaasvind maar net aanvaar as God se wil, dan word natuurrampe, ekologiese krisis en die mens se oorheersing oor die res van die skepping as iets onvermydelik aanvaar. Die waarheid is egter, dit kan vermy word – as ons as mens net die wil toepas. Tans het ons so 'n praktiese voorbeeld, waar President Bush weier om 'n wêreldwye verdrag namens die VSA te onderteken, wat ondermeer die effek van “global warming” kan verminder. Sy rede vir die weiering? Dit gaan die Amerikaanse vervaardigersbedryf knou! Maar wat gaan die koste daarvan wees oor tien jaar? Daar is duidelik baie faktore wat 'n invloed op die wil van 'n mens uitoefen.

Die Christendom bely dat God deur die Gees geskape het. God het alle dinge geskape in wysheid deur die krag van die Heilige Gees. In Psalm 104:30,29 lees ons dit is die Heilige Gees wat lewe gee, en sou die Gees onttrek, keer alles weer terug tot stof. Die ewige Gees van God is die gees van lewe in alle dinge. Daarom roep alle lewende dinge na die Heilige Gees, omrede in Hom alleen is lewe en hoef daar geen vrees vir die dood te wees nie. Die skepsel wat verwerp voel, of die skepping wat hulself in 'n proses van vernietiging bevind, roep uit na die Heilige Gees soos kinders na hul moeder. “Therefore the Holy Spirit is also called ‘the Lord who frees’ and ‘the mother who gives life’” (Moltmann 1990:100). Wanneer ons eers onself verstaan, eers met onself vrede gemaak het, en wanneer ons eers weet hoe die Heilige Gees in en deur ons wil werk, kan ons eers werklik probeer om die res van die skepping positief te beïnvloed en daarmee saam in eenheid te harmoniseer. Die feit is dat die Heilige Gees in al sy werk, ook in die weergeboorte, by die natuurlike aansluit. Die Gees wil in genade die natuurlike lewe in sy totaliteit herstel. Soos Walters sê: “Life lived under the canopy of the Spirit is not the negation of the present life but it’s enhancing” (Walters 1949:335). Die Heilige Gees skakel nie die “soma”, wat ons in staat stel om met die wêreld te kommunikeer, uit nie, maar neem dit in diens en plaas dit onder die heerskappy

van Christus (1 Kor.6:19). Die Gees van God werk dus in en deur die individu, met kosmologiese implikasies.

Onmiddelik kan ons die vraag afvra: Indien die Heilige Gees so intiem deel van die skepping is, waarom tree die mensdom so progressief vernielsugtig op? Wat is die mens se rol in die herskepping van die heelal? Het die mens 'n rol? Ons moet verstaan dat die Heilige Gees opereer nie buite die mens in die herskepping van die heelal nie. In sy artikel; "Giver of life – Sustain your creation", maak Lukas Vischer die volgende stelling: "The Spirit enters into us and places us before God, and makes it inescapable clear that the damaged can only be removed, if at all, by a radical change of heart and direction" (Vischer 1990:145). Die gees van 'n weergebore skepsel raak bewus van die res van die skepping rondom hom, besef die skade wat reeds gedoen is en vind die krag om die feite in die gesig te staar. Dit is die werk van die Heilige Gees waarna Paulus in Efesiërs 1:18 verwys as hy spreek van die "verligte oë van julle verstand". Al is dit die werk van die Heilige Gees om te vernuwe en die skepping te onderhou, kan daar geen harmonie en vrede tussen die mens en die res van die skepping wees alvorens harte nie verander word nie. "Ekologiese sonde" is om te ontken dat die totale skepping die werk van God is. Maar mense sien nie eens meer hul medemens as God se skeppingswerk nie. Mense vermoor mense, tree weldadig teenoor mekaar op, verkrag vroue, mishandel kinders en skend hul eie liggame. As mense se lewens geen waarde meer het nie, hoe kan ons ooit verwag dat mense iets sal voel vir 'n dier of plant, of geraak word deur een of ander ekologiese krisis? In hierdie post-Christelike wêreld waarin ons onself bevind, is dit seker een van die moeilikste take om die denke en paradigmas van mense te verander. Gevolglik maak Schaeffer die volgende opmerking,:

"Men do what they think. Whatever their world view is, this is the thing which will spill over into the external world. This is true in every area, ...in all science and technology, as well as in the area of ecology. Since the roots of our trouble are so largely religious, the

remedy must also be essentially religious, whether we call it that or not" (Schaeffer 1968:10,11).

Die gebed, "Sustain your creation", keer dus terug na onself. Bely ons nie dat wanneer 'n persoon tot bekering kom, so 'n mens herstel word tot die posisie voor die sondeval nie? Sê ons ja, dan impliseer dit ook die herinstelling van die opdrag, "Heers oor die skepping!". Die afleiding wat ek maak is dat die weergebore mens het 'n verantwoordelikheid jeens die skepping. Sou alle mense op aarde gelyktydig hierdie verantwoordelikheid besef en positief daarop reageer, wil ek sê dat die verrottingsproses en vernietiging van die eko-sisteme en natuurbronne oombliklik sal staak én sal vernuwing en herskepping plaasvind.

Daar is sekere ekoloë, soos onder andere Paul W. Taylor, wat van die standpunt uitgaan dat die natuur ook aanspraak op "regte" het. Hy baseer sy aannames op die gedagte dat die mens nie hoër status geniet as die res van die skepping nie. Aldus Taylor is die ontkenning van die mens se superioriteit "the single most important idea in establishing the justifiability of the attitude of respect for nature" (Carmody 1983:45). Dit is veral die volgende redenasie van Taylor wat deur baie omgewingsbewustes en die "greens" beaam en ondersteun word. Hier is 'n kort uittreksel van Taylor se siening:

"Taylor asks why humans should consider themselves superior to other animals. Why should we account the capacities that we have, and that they lack, things that exalt us and diminish them? After all, they have capacities that we lack. Cheetahs are speedier, eagles have keener vision, monkeys are more agile. Why do we not take these talents as signs that animals are superior to human beings?" (Carmody 1983:45).

Alhoewel ek Taylor bewonder vir sy moedige standpunt as teenvoeter vir 'n Westerse antroposentriese trots, kan ek myself nie losmaak van die Juides-Christelike siening dat die mens "na die beeld van God" geskape is nie. Om die totale skepping as 'n geheel, of as 'n eenheid te sien, beteken nie dat die hele skepping "gelyk" is nie. Die enigste ooreenkoms tussen die mens en die res

van die skepping, die enigste “gelyktheid” vind ons in die woorde van Schaeffer. “....it also follows that all things are equally created by God. All things were equally created out of nothing. All things, including man, are equal in their origin, as far as creation is concerned” (Schaeffer 1968:35). Die mens as die “kroon” van God se skepping is in bepaalde opsigte superieur bo die res van die skepping, al is dit vir die rede dat die mens sy Skepper kan aanbid. In die woorde van Moltmann: “As God’s image, human beings are God’s proxy in His creation, and represent Him. As God’s image, human beings are for God himself a counterpart, in whom he desires to see Himself as if in a mirror. As God’s image, ...human beings are created..., to reflect and praise the glory of God...” (Moltmann 1985:188). En ja, die natuur het ‘n “reg” – die reg om beskerm te word, die reg op voortbestaan. God het hierdie belangrike verantwoordelikheid aan die mens gegee, naamlik om toe te sien dat reg teenoor die hele skepping sal geskied. In die woorde van Schaeffer: “We are servants in the middle: We serve the Creator of the earth as well as His Creation” (Schaeffer 1968: 112).

6. HOLISTIESE PERSPEKTIEF

6.1 Die totale Skepping het waarde:

Die wêreld is in ‘n ekologiese krisis. Die grootste oorsaak daartoe is die mens se selfvervreemding van die res van die skepping. Dit is die mens wat die balans van die natuur versteur. Sommige mense, soos Richard Means en Lynn White, Jnr., plaas die blaam vir die ekologiese krisis op die Christendom self. White beweer in haar beroemde opstel, “The Historical Roots of our Ecological Crisis”, dat die christelike godsdiens soveel klem gelê het op begrippe soos “beeld van God”, en “heers” en “te onderwerp”, dat dit uiteindelik vir mense die verskoning gegee het om die aarde se natuurlike hulpbronne vir eie gewin uit te buit en te vernietig (White 1967: 1204). Ook Cooper meen dat die christelike kerk en teologie het deur die eeue in só ‘n mate op die heil van die mens en die individuele persoon gekonsentreer dat die indruk uiteindelik wel gelaat is dat die natuur geen ander doel dien as om die heil van die mens te bevorder nie (Cooper 1990:40). Schaeffer sluit by die gedagte aan en redeneer dat,..... “the Christian notion of a transcendent God, removed from

nature and breaking into nature only through revelation, removed spirit from nature and allows, in an ideological sense, for an easy exploitation of nature” (Schaeffer 1968:18). Soos ons reeds gesien het, deur die Heilige Gees behoort ons aan God; ons is Sy kinders (Rom.8:15). God het ons op hierdie aarde geplaas; ons is deel van die heelal. Ons staan nie net in verhouding teenoor ander mense nie, maar ook in verhouding met die natuur – die kosmos. Alhoewel, Richard Means beweer dat so ‘n verhouding met die natuur nie werklik bestaan nie, aangesien:..... “ecology is a problem of ethics, but that man’s only concept of ethics has been ‘man to man’” (Schaeffer 1968:13). Ek kan myself nie met dié opmerking vereenselwig nie. Ek skaar my eerder by Marianne Micks wat sê; “Human beings,... recognize their elementary kinship with animals and their estrangement from them” (Micks 1982:125). Nou, die vernuwingswerk van die Heilige Gees betrek nie net ‘n deel of sekere aspek van die menslike lewe nie. Die term “nuwe skepping” verwys nie net na die weergebore mens nie, maar na die kosmos in totaliteit. Dit is waarom iemand soos H. Paul Santmire bepleit dat ons ‘n teologie moet beoefen .... “that claims the whole creation, positively and fully, for God – a holistic, hopeful theology of all things....and not merely rest content with a now evidently inadequate theology of God and humanity alone, wherein the extra-human appears as a kind of divine afterthought and as a field of exploration given over to human mastery” (Santmire 1982:199). Ek vereenselwig my met Santmire wat meen dat in God se oë besit die natuur ‘n onafhanklike waarde apart van die mens. Die inherente waarde van die natuur word baie sterk beklemtoon deur Andrew Linzey, ‘n leidende figuur vanuit die Christelike tradisie in die debat oor die regte van diere, en hy sê: “Animals have a God-given right to be animals. The natural life of a Spirit-filled creature is a gift from God. When we take over the life of an animal to the extent of distorting its natural life for no other purpose than our own gain, we fall into sin. There is no clearer blasphemy before God than the perversion of His creatures” Cooper 1990:194).

Vernuwing behels nie net emosionele geestelikheid nie, maar omsluit die hele skepping. Gesien in die lig van Westerse kultuur en tradisies, waar daar ‘n onderskeid tussen die geskape mens en die

res van die natuur voorgehou word, is 'n holistiese perspektief nog ietwat vreemd onder meeste christene. In haar boek, "Beast and Man: The Roots of Human Nature", stel Mary Midgley dit so: "The regnant intellectual traditions in Western culture operate according to a series of debilitating binary oppositions separating human beings from natural beings: Humans are dynamic, ensouled, intelligence-endowed, image-bearers of God, while nature consists of soulless, nonrational, inert elements and subhuman plants and animals" (Midgley 1978:122). Die groot probleem sentreer rondom die wyse waarop mense na die skepping kyk. Volgens Van Aarde (1991:514) is die ekologiese krisis te wyte aan die "so-called mechanical or Newtonian-Cartesian" perspektief van die heelal. Hierdie siening word beskou as "spiritless materialism", en die doel was om heerskappy oor die natuur te bevestig. Een van die uitvloeisels van hierdie paradigma is dat die toepassing van die wetenskap en tegnologie vandag hoofsaaklik anti-ekologies is. G.M. Jantzen wys daarop dat teoloë soos Paul Tillich en Karl Rahner, "...have been pointing out the deficiencies in an anthropology based on Platonic-Cartesian dualism and showing that Christian theological categories rooted in a doctrine of incarnation require a more holistic approach" (Jantzen 1990:135). Gevolglik sit ons vandag met 'n ekologiese-omgewings debat in die kerk en die gemeenskap waar die "tree-killers" en "animal-killers" teenoor die "tree-huggers" en "bunny-huggers" afgespeel word. Om die mens en die natuur in twee teenoorgestelde kampe te plaas het 'n geweldige beperkende uitwerking op die taak om die skepping te vernuwe en te onderhou. Mark I. Wallace meen dat; "Historically, it helped to sacralize humankind's exploitative treatment of nature: If natural objects are dead matter and not imbued with the Spirit (or spirits) of a higher order, then such objects can be used and abused to serve human ends. What is lost.....is the recognition that all life forms are codependent....." (Wallace 1993: 14).

Die immanente Heilige Gees lei tot 'n meer holistiese perpektief. Hiervolgens word die heelal gesien as 'n onverdeelbare, dinamiese geheel, "whose parts are interrelated and can only be understood as patterns of a cosmic process. It is the whole that determines the behaviour of the parts. It applies to biological organisms (plants and animals) and to human institutions like the

state" (Capra 1983:76). Moet ons dan nie maar tog bely dat ons in die meeste gevalle die nie-menslike werklikheid wat ook deur God geskep is, uit die oog verloor nie? Lê die antwoord nie dalk in Santmire se voorstel van 'n "ekologiese" benadering ten opsigte van teologie nie? Volgens Santmire is .... "Ecological thinking...is holistic. It encourages us to see God in, with, and under the whole creation, not just within the parameters of *Heilsgeschiede* or believing subjectively; to value the history of nature as well as human history; to envision humanity as living unity with nature and working cooperatively with nature, as well as transcending nature, ...to think of Jesus Christ as the head of the whole creation..." (Santmire 1982:200). Na my mening sluit Moltmann, met sy trinitariese interpretasie van die skepping, hierby aan as hy sê: "Creation in the Spirit is the theological concept which corresponds best to the ecological doctrine of creation we are looking for and need today. Through the Spirit we are bound together with the natural environment. This association is a system comprising human beings and nature. We might describe it as a spiritual ecosystem" (Moltmann 1985:18). A. Cordier maak die stelling in sy proefskrif, *'n Radikale en Gedifferensieërde Universumgerigte Pentakostalisme*, dat: "Alles en almal is uit die Gees, deur die Gees, en tot die Gees. In die Gees bestaan, beweeg en leef alles en almal saam in vele delikate balanse" (Cordier 2000:2). Die kern gedagte hier vir my is die eenheidsbeginsel van die Gees van God. Daar is net een Gees volgens Paulus: "...dit is een liggaam en een Gees, ...een God en Vader van almal, wat oor almal en deur almal en in julle almal is" (Efe.4:4,6). Ek verstaan die woord "almal" breër as net mense, dit bedoel alles wat lewe besit, met ander woorde, die ganse skepping. Brunton sluit hierby aan: "Nothing exists by itself and all things exists today as an indirect consequence of innumerable causes stretching like an endless chain through the beginningless past. Whoever can comprehend that every event is somehow connected with innumerable other events, that a web of inter-dependence is thrown across all things without exception, can also comprehend that no single manifested thing can be self-sufficient or self-existent in full meaning of the term nor even as having a single cause or a single effect (Brunton 1979:38).

6.2 Die probleem van 'n dualistiese wêreldsiening:

Ongelukkig beskou baie christene alles buite die geredde mens as “wêrelds”. Wat beteken die term “wêrelds”? Weereens moet ons aanvaar dat die totale skepping binne die sfeer van die sondeval lê. Net soos wat modderwater 'n skoon en helder poel water besoedel, net so was en is die effek van die sondeval – dit besoedel elke aspek van die skepping. In die Bybel word die term *wêreld* in meer as een konteks gebruik. “Yet a biblical understanding of the world goes beyond the common understanding of a physical place dominated by the behaviour and values of fallen, sinful individuals”, aldus J.T.Snell (1992:45). Die begrip wêreld word omskryf deur S.C.Mott as... “the order of society and ....the Greek term, *cosmos*, ... essentially means ‘order’, that which is assembled together well” (Mott 1982:5-6). Wat presies word bedoel met *wêreld*? Herman Ridderbos meen dat Paulus se gebruik van die term “wêreld”, “.... refers to the totality of unredeemed life dominated by sin outside of Christ” (Ridderbos 1975:91). Met ander woorde, *wêreld* omskryf die totaal van sonde besmette skepping. Oral waar menslike optrede, dae en aksies God se goeie skepping verdraai of mismaak, daar vind ons die “wêreld”. Wêreld word gebruik as 'n antitesis vir die volmaakte skeppingswerk van God. Volgens die Nuwe Testament is die kenmerkendste eienskap van die begrip “wêreld” of “kosmos” 'n sisteem of stelsel van waardes in teenstelling met God (1 Joh.2:15-16). Volgens Granberg-Michaelson kan die term “wêreld” drie betekenisse bevat.

Eerstens, beteken “wêreld” die heelal, insluitende hemel en aarde – die totale kosmos. Daarom Jesus se verklaring dat Hy is die “lig van die wêreld” (Joh.8:12). Dit beteken dus ook dat Johannes se woorde in Joh.3:16, “Want so lief het God die wêreld gehad...” verwys na die hele skepping en nie net na die mens nie. Tweedens, kan “wêreld” slegs verwys na die mens op sig self. “World at times signifies simply the place where humanity lives or the earth that is inhabited and can be controlled” (Granberg-Michaelson 1984:101). So byvoorbeeld vra Jesus; “Want wat baat dit die mens as hy die hele wêreld win, maar aan sy siel skade ly?” (Matt.16:26). Derdens, sê Granberg:

“World also means the whole sphere of life lived apart from God....it also signifies the structure and organization of humanity’s life in opposition to God” (Granberg-Michaelson 1984:101).

Daarom vermaan Paulus christene om nie aan “hierdie wêreld gelykvormig” te word nie (Rom.12:2). Dieselfde betekenis word gereflekteer in die waarskuwing van Jakobus 4:14: “...weet julle nie dat vriendskap van die wêreld, vyandskap van God is nie?”. Nieteenstaande, christene word steeds geroep om midde hierdie goddelose wêreld te leef, alhoewel christene “nie van hierdie wêreld” is nie (Joh.15 :19). Dit is dan juis hierdie laaste opmerking wat onder christene vanuit alle denominasies en groeperinge, veroorsaak dat die skepping in twee aparte kompartemente ingedeel word, te wete, die heilige en die profane. Vir dié christene verwys die term “wêrelds” of “sekulêr” na die deel van die skepping wat alles insluit buite die realm van die “sakrale” of “heilige”. Die sakrale sluit in die kerk, persoonlike aanbidding en “heilige teologie”, waar sekulêr velde bevat soos die kunste, musiek, politiek, sport, joernalisme en die sakewêreld. Só ‘n aanname is totaal onaanvaarbaar binne ‘n holistiese en universele Geeswerkinge. In die eerste plek veronderstel dit dat daar geen “wêreldsheid” in die kerk bestaan of kan wees nie, wat absurd is. En verder impliseer dit dat daar niks van God se Gees in byvoorbeeld, die politiek kan wees nie. Net so absurd!. Hierdie siening, volgens Wolters, beteken dat; “...it falls prey to that deep-rooted Gnostic tendency to depreciate one realm of creation (virtually all of society and culture) with respect to another, to dismiss the former as inherently inferior to the latter” (Wolters 1996:54). Hierdie uitgangspunt is ‘n ernstige misopvatting, een met verrykende gevolge. Dit beïnvloed weliswaar ons lees van die Bybel. Wanner Jesus spreek en sê; “My koninkryk is nie van hierdie wêreld nie” (Joh.18:36) vertolk baie christene dit as ‘n argument om nie betrokke te raak by die politiek nie. Wat Jesus egter bedoel is dat Sy koninkskap nie *vanuit* (Grieks: ek) die vervalde aarde afkomstig is nie, maar vanuit die hemel. Neem as nog ‘n voorbeeld die woorde van Jakobus: “Reine en onbesmette godsdiens is dit: ....om jou vlekkeloos te bewaar van die wêreld” (Jak.1:27). Te maklik word dit gesien as ‘n vermaning teen enige “wêreldse genietinge”. Maar tereg merk Wolters op dat; “...James is warning

againts wordliness *wherever* it is found, certainly in the church, and he is emphasizing here precisely the importance of Christian involvement in social issues. Regrettably we tend to read the scriptures as though their rejection of a 'worldly' life-style entails a recommendation of an 'otherworldly' one" (Wolters 1996:54). Dit is hierdie benadering wat baie christene gelei het om die sogenaamde "sekulêre" realm te laat vir die invloedsfere en kragte van sekularisasie. Ek dink dat in 'n groot mate, juis as gevolg van so 'n twee-realm teorie, is christene self te blameer vir die snelle tempo waarteen die Westerse wêreld gesekulariseerd geraak het.

Alvorens daar werklik ingegaan kan word op die gedagte van 'n holistiese pneumatologie, moet daar eers gekyk word na wat 'n dualistiese wêreldbeskouing voorhou. 'n Dualistiese wêreldbeskouing het duidelik twee aparte en uitsluitbare wêrelde: die aardse en bo-aardse, die hemelse en helse, die goeie en die slegte. Alle teologiese uitsprake moet dan in terme van so 'n dualiteit ontwikkel word. Hierin staan die goeie hemelse skeppergod dan ook los van, en verhewe bokant die slegte aardse stoflikhede. Die dualistiese mensbeeld is 'n Grieks-filosofiese model waarvolgens die mens in homself 'n wese is wat slegs tydelik in sy aardse tronk-liggaam vertoef. Dus is die dualistiese mens nie 'n eenheid nie, maar 'n mens wat saamgestel is uit twee verskillende dele: te wete, siel en liggaam, maar wat wel in verband met mekaar staan. Vandaar die gedagte dat die onsterflike siel bevry moet word vanuit die sterflike liggaam. Alles sentreer rondom die siel-mens want die wese van menswees lê in die siel. Om die liggaam te oorwin is om die kwaad te oorwin, want die kwaad word met die bese stof en stoflike liggaam vereenselwig. Binne hierdie tydelike wêreld as 'n ingehokte gevangenis het die mens dus geen sosiale taak as roeping nie. Dié wêreld moet verag en gevrees word.

Die Christendom, veral die Charismate en Pinkstermense, is skuldig aan 'n dualistiese siening rondom die geestelike en die materiële, en daardeur word die "aardse" natuur verklein tot iets minder belangrik, selfs as iets boos. Tradisionele pentekostalistiese elitisme skei God in Woord en

Gees. Die kerk word verdeel in kerk en wêreld. Die Bybel is dualisties wet en evangelie. Mense word verdeel in twee hoofgroeperinge: gereddes en ongereddes; verlostes en onverlostes; Geesgedooptes en nie-Geesgedooptes; geestelikes en wêreldlikes. Volgens hierdie dualisme, doen die Gees wonders in die persoonlike innerlike sfeer en by spesiale geleenthede, maar vir die gewone lewe van elke dag het Hy nie soveel te sê nie. Só 'n siening is vir my totaal onaanvaarbaar en skaar ek my veel eerder by die woorde van Wolters: "The Spirit of Holiness seeks to permeate our creaturely lives, making a qualitative difference in the internal workings of family, business, art, government, and so on" (Wolters 1996:74). Ons vind byvoorbeeld in sekere Rooms Katolieke kringe dat 'n motor, huis of selfs 'n besigheid toegewy word deurdat 'n priester, as 'n verteenwoordiger van die kerk, dit met heilige water of olie besprinkel. Of dat die huwelik as instelling "geheilig" word deur dit as 'n sakrament te verklaar of dit in die kerk te voltrek. Vir hierdie christene word die sekulêre dan alleenlik aan die genade van God verbind by wyse van "sakramentele opheffing". Jammer om te sê, maar hierdie vorm van toewyding skiet ver te kort van wat God se Woord voorskryf. Daar is niks bonatuurliks in die werkinge van die Heilige Gees nie !

Waarom sê ek so? Want enige restorasie van enige area van die skepping "is a process of progressive inner renewal in every phase of human life, not just in the context of worship activities" (Wolters 1996:75). Dit is presies wat Paulus bedoel het toe hy aan Timótheus geskryf het (1 Tim.4:5) dat alles wat deur God geskape is – insluitend die huwelik – is geheilig deur die Woord van God en deur gebed. Ongelukkig speel Bybelvertalings ook 'n rol in die verstaan van sommige Skrifte, en hier vind ons so 'n voorbeeld. In die woorde van Wolters: "The Revised Standard Version and the New International Version are wrong to change *sanctified* (the word found in all major English versions since Tyndale) to *consecrated*, thereby obscuring the basic worldview instruction that Paul is giving. There is no doubt that in this passage and in the New Testament generally, Paul uses the Greek word *hagizein* (literally, 'to make holy') to refer to internal renewal and purification from the pollution of sin" (Wolters 1996:75). Ook Jesus sluit by die gedagte aan in een van Sy gelykenisse. In Matt.13:33 lees ons; "Die koninkryk van die hemele is soos suurdeeg

wat 'n vrou neem en in drie mate meel inwerk totdat dit heeltemal ingesuur is". Hieruit leer ons dat ongeag waar en hoe daar geleef word, die evangelie soos suurdeeg stadig maar verseker in die menslike lewe van binne inwerk. 'n Holistiese alles-insluitende Heilige Gees werking, wat soos suurdeeg die totale skepping beïnvloed, het tot gevolg dat dit "affects government in a specifically political manner, art in a peculiarly aesthetic manner, scholarship in a uniquely theoretical manner, and churches in a distinctly ecclesiastical manner" (Wolters 1996:76). Cordier onderstreep hierdie gedagte wanneer hy sê dat: "... weens pentekostalisme se opdeling van kerk en wêreld..., onttaard die abstrakte geesdimensie van pentekostalisme tot 'n verhewe heilige spirituele vlak terwyl die konkrete fisiese vlak tot 'n vernederde onheilige nie-spirituele dimensie verval. Die konkrete slegte onheilige fisiese wêreld is ongeestelik en behoort nie eintlik tot God se heilige geesteswêreld nie (Cordier 2000:139). Clark et al haak hierby aan:

"...Pentecost is truly an apocalyptic movement, in its selfunderstanding and its ideology. Conversion to Jesus Christ entails a break from the world and its values. The church and the world are two distinctly different entities with entirely different destinations. For pentecostals 'hope for the world' is for the redeemed to escape the coming destruction of the world and its systems. Since ... the pentecostal perception of the kingdom of God is that it is found in the world, but only among the consciously redeemed .... In other words, for many a pentecostal, active involvement in sosio-political affairs is an exercise in futility. Legitimate activity is to convert a host of sinners from an aeon which is passing away to be citizens of that which Christ will personally inaugurate at His coming, rather than to work at refurbishing and replacing contemporary structures (Clark et al 1989:90-91).

Lemmer du Plessis (in Clark et al 1989:147-149) maak die standpunt dat die kerk en wêreld volkome geskei is, en gevolglik vyandig teenoor mekaar staan. Dus glo Du Plessis dat die wêreld op 'n aggressiewe wyse geëvangelizeer moet word. Volgens Du Plessis is die logiese gevolg van hierdie dualisme die skeiding tussen kerk en staat en die lou houding teenoor politieke betrokkenheid. Die staat behoort aan die sekulêre orde, en die kerk is verantwoordelik om daarvoor

te bid. Pentekostaliste se eskatologie word ook gekleur deur hierdie dualistiese beskouing van God, van die mens en van die wêreld. 'n Sterk verwagting van die vertikaal-ingrypende wederkoms word positief versterk deur die horisontale vermyding van die wêreld met sy moeilike ekonomiese, sosiale en politieke probleme (Verster 1972:1 ; Clark et al 1989:148-149 ; Kelsey 1987 : 111,154).

Dit lyk asof Noordmans ook 'n antropologiese dualisme handhaaf, veral gesien in die gebruik van sy konsep van die menslike gees. Vir Noordmans kry die Gees só 'n onbeskryflike hoogheilige en sakrale waardering, dat die gewone natuurlike, profane, sondige en aardse aksies en bedrywe van gewone mense nie waardig is om daarmee geassosieer te word nie (Noordmans 1949:189-190). W. Granberg-Michaelson verduidelik hierdie dualisme so: "The soul is separated from its mortal and decaying body, just as heaven is divorced from an earth corrupted by sin. What is holy in life is separate from the world. The material, the earth, and the body – these pass away, and are destroyed. Only the spiritual survives, and is worthy of value. Earth is on hell's side; we must leave it behind spiritually, for its destiny is death. Why, then, care for the earth (or for the body for that matter)?" (Granberg-Michaelson 1984:32). Dit laat my dink aan 'n evangelie-lied se woorde:

This world is not my home, I'm just a passing through,

My treasures are laid up somewhere beyond the blue.

The angels beckon me from heaven's open door,

And I can't feel at home in this world anymore.

As christene nie meer tuis voel in hierdie wêreld van ons nie, dan is dit geen wonder dat daar geen motivering bestaan om na die skepping om te sien en daaroor te waak nie. Dan is die ontvlugtings-sindroom waaraan so baie christene ly, geregverdig. J.T.Snell gaan ook van die standpunt uit dat, "A faith tradition that truly celebrates sensitivity to the Spirit does not remain exclusively focused on inward experience to the neglect of the world changing effects of the Atonement. Propagating the role of the Spirit as being centered almost exclusively on the inner-person, be it in evangelism, certain gifts of the Spirit, sanctification, ect., is a type of naïve escapism at best" (Snell 1992:56).

6.3 Holistiese Geesbegrip as teenvoeter vir dualisme:

Die hedendaagse teologie beweeg natuurlik nie in die rigting van dualisme nie, maar eerder na 'n monisme waar die werk van die Gees totaal binne-wêrelds verstaan word. Daarom is die eerste taak van die kerk om 'n Bybelse visie te bekom waarbinne daar geen ruimte bestaan vir 'n tweeledige siening tussen heilig en sekulêr nie. In teenstelling met baie pinkstermense siening van 'n verabsoluteerde partikulêre Geesbegrip, waar alles net Gees is en die vlees geïgnoreer word, meen Cordier dat sy RGU-pneumatologie die Geesdoopbegrip tot die ganse universum verbreed. "Juis in die omvattende wydheid van 'n RGU-Geesbegrip, word daar meer ruimte geskep as in pentekostalisme, of in enige ander teologie, vir die akkomoderings van die materiële van alle dinge in die ganse skepping van God – maar dan in holistiese integrasie met die Gees en die spirituele (Cordier 2000:65). Deur die werking van God se Gees in ons harte, moet alle lewe as 'n eenheid beskou word. Dit is juis hierdie skeiding van die "geestelike" en die "natuurlike", tesame met die verskraling van God tot slegs 'n private kompartement van die lewe, wat direk verband hou met die ekologiese, tegnologiese en atoom bedreiging tot die wêreld! Geen wonder dat Granberg-Michaelson homself so sterk uitlaat hieromtrent nie. Hy meen dat; "Modern humanity desecrates the creation so drastically and blithely because its corporate life is spiritually impoverished. Society scoffs at any vision which binds together God, humanity, and creation. Instead, God is confined to the realm of the 'sacred' and severed from the 'profane' world of creation. The division takes many forms, both within and without the church. Theologically, the supernatural is contrasted to the natural" (Granberg-Michaelson 1984:128). 'n Ekologiese skeppingsleer moet eenvoudig glo en leer dat God immanent in hierdie wêreld is. Luther het die Christelike siening van God se immanensie goed saamgevat waar hy sê: "If He is to create or preserve it, however, He must be present and must make and preserve His creation both in its innermost and outermost aspects. Therefor, indeed, He Himself must be present in every single creature in its innermost and outermost being, on all sides, through and through, below and above, before and behind, so that nothing can be more truly present

and within all creatures than God Himself with His power” (Lehmann 1955: 58). So skep, omring en onderhou God alle skepsele sodat hulle nie gereduseer word tot die niks waaruit hulle in die lewe geroep is nie. Ek stem saam met Stoker (1967:324 ev.) in sy kombinasie van twee fundamentele Bybelse beginsels: eerstens, dat alle dinge uit, deur en tot God deur die Gees is (Rom.11:36), en tweedens, dat God absoluut soewerein is oor alle geskaphede in al Sy werke en dade. Daarom is die Bybelse perspektief die redding van die ganse wêreld, en nie net die individu se redding nie. Stoker voorsien nie die skeiding van lewensterreine en samelewingskringe nie. Cordier (2000:192) wys daarop dat vir Stoker daar nie enersyds dualistiese skeidings van kerk en volk, kerk en staat, kerk en politiek is nie, en andersyds ook nie ‘n absolute gelykmakende van verskille en die uitwissing van grense tussen kerk en staat of kerk en volk is nie. Soos Stoker erken ek ‘n konsekwente samehangende maar onherleibare en nie-gelykmaakbare verskeidenheid as ‘n eg-skriptuurlike beginsel. Cordier (2000:192) verklaar dat God se skepping bied ‘n totalitêre samehangende verskeidenheid, ‘n eenheid van veelkleurige wyskede. Met hierdie omvattende holistiese RGU-werklikheidsbeeld van Cordier stem E. van Niekerk (1985:44ev) heelhartig saam. Deur Sy kosmiese Gees, is die Skepper van hemel en aarde, teenwoordig nie alleenlik *in* elke skepsel nie, maar ook *in* die gemeenskap van die skepping wat hulle deel. Die Skeppergod is ook die Gees van die geskape heelal. Vandaar Moltmann se stelling: “God creates the world, and at the same time enters into it” (Moltmann 1985:14). Ook vir Paulus is “niks op sigself onrein” nie (Rom.14:14), bedoelende dat daar geen beperking op die heiligmakende, vernuwing en herskeppende werksaamhede van die Heilige Gees is nie. Wanneer die Heilige Gees gesien word as by uitstek ‘n eskatologiese gawe, kom die kosmologiese karakter van die Gees na vore.

Hieruit kan twee afleidings gemaak word. Een, die vernietiging van die wêreld beteken die vernietiging van die mens. En twee, die herskepping deur die Heilige Gees verkry ‘n kosmologiese perspektief. Wat bid ons wanneer ons sê, “Come Holy Spirit, and renew the whole creation”? Tot waar strek die werksaamheid van die Heilige Gees? Net tot die menslike siel of gees? Nee, baie

beslis nie. Ek wil saamstem met die standpunt van Biskop Lesslie Newbigin wanneer hy sê dat die natuur of te wel, die kosmos, is nie 'n "geslote sisteem" nie. "The fact that the Assembly theme is in the form of a prayer implies that nature is not a closed system, but open to the renewing power of the Spirit, of its Creator and Lord" (Newbigin 1990:5). Daarom moet die bevryding van die natuur of skepping en die bevryding van die mens nie apart verstaan word nie. Die mens is deel van die skepping en die skepping kan weer nie haar doel bereik sonder die mens nie. Weereens Newbigin: "We must reject a kind of dualism which ....regards the natural world as a closed system and believes that while God can be asked to change our thoughts, He cannot be asked to intervene in the world of nature" (Newbigin 1990: 6). Vernuwingsimpliseer nie slegs 'n "emotional piety" nie, maar die skep van 'n "nuwe skepping". Vernuwingsluit in 'n nuwe hemel en 'n nuwe aarde met alles wat daarop is! Dit is jammer dat die voorstelling van God as 'n monarg die antropologiese beeld skep wat na my mening verskeie negatiewe implikasies inhou. Onder meer stel dit God voor as iemand daar vêr en ontoeganklik, en dit veroorsaak die uitskakel van die groter nie-menslike kosmos. 'n Groter aksent op die Goddelike immanensie is nodig. Dit bring ons by die vraag: "Waar is God?"

Ek wil begin met 'n teksverwysing uit die Bybel wat leer dat God is in die hemel en die mens is op die aarde (Jes.55:8). So word God gestroop van enige direkte kontak met die aarde, en uiteindelik word alles wat in die wêreld gebeur, bloot verklaar in terme van "natuurlike" wetmatighede, as oorsaak en gevolg. Só 'n skeiding tussen God en die aarde lei uiteindelik tot 'n *godlose siening van die natuur* en 'n *natuurlose siening van God* (Moltmann 1985:75). Dit het ook rampspoedige ekologiese gevolge. As God ver van die aarde af bly, word die aarde al te maklik aan die lot van die mens oorgelaat. Daarom is dit so belangrik om raak te sien dat die Gees van God is in en by die kosmos teenwoordig. Die menswording van Jesus Christus en die uitstorting van die Gees op aarde maak dit eens en vir altyd duidelik dat hierdie God nie 'n "selfingeslote" God is wat iewers in 'n veraf hemel, afgeskeie van die wêreld, bestaan nie.

Stoker (1967:83-111) se antropologie hanteer die mens tereg binne 'n holistiese teologiese en filosofies-wetenskaplike opset. Omdat die mens homself verloor het en nie weet wie en wat hy is en wat sy werklike herkoms, bestemming en lewensrol is nie, en hy ook nie sonder sy Skepper kan bestaan en verstaan word nie, maak 'n holistiese-geïntegreerde antropologie dit moontlik vir die verstaan van die mensdom. Die beeld van “die wêreld as die liggaam van God” sal die mensdom inspireer tot groter respek vir beide die Skepper sowel as die skepping. Daar moet van die gedagte vertrek word dat die hele skepping van waarde is. Al sê Paulus dat daar “in die vlees niks goeds woon” nie (Rom.7:18), impliseer dit geensins dat die liggaam niks werd is nie. Jesus se vleeswording sowel as die opstanding van Sy liggaam, is duidelike bewyse dat die ‘natuurlike’ nie ondergeskik is aan die “geestelike” nie. Daar is geen plek vir enige Platoniese onderskeidings rakende die natuur nie. Die rede waarom ek die opmerking maak, word deur Schaeffer as volg saamgevat:

“Any Christianity that rests upon a dichotomy – some sort of Platonic concept – simply does not have an answer to nature, and we must say with tears that much orthodoxy, much evangelical Christianity is rooted in a Platonic concept wherein the only interest is in the ‘upper story’, in the heavenly things, in ‘saving the soul’, and only getting it to heaven. In such a Christianity there is a strong tendency to see nothing in nature beyond its use as one of the classic proofs of God’s existence” (Schaeffer 1968:30).

Die inherente waarde van die natuur kan ook gesien word in die feit dat Jesus self uit die natuur illustrasies gebruik het om mense te leer. Die inhoud van Jesus se leringe toon 'n uitnodiging vir die mens om hul verhouding met die res van die skepping opnuut in oënskou te neem. “The intrinsic value of creation, simply because of its relationship to God, is indicated not only by the reference to God’s care for the lilies and the birds in the sermon on the Mount, but also by Jesus’ statement that no sparrow falls to the ground without God’s knowledge (Matthew 10:31)” (Granberg-Michaelson 1984:94). Volgens G.M. Jantzen lê die oorsprong van so 'n teologiese dualisme by die doktriene van 'n skepping *ex nihilo*. Hiervolgens is God “the omnipotent living One; matter is lifeless and

powerless, ... God is all-knowing; matter is mindless" (Jantzen 1990:132). Die dualisme tussen God en die wêreld word weer gereflekteer deur 'n dualisme tussen die menslike liggaam en siel. Daarom het Augustinus onder meer ook gesê: "Not in the body but in the mind was man made in the image of God" (Jantzen 1990:133). Die gedagte dat die siel van die mens die 'ware mens' is, en die liggaam maar net die aardse 'huis' daarvoor is, het ontstaan by Plato en Descartes. Vandaar dat Jantzen die opmerking maak; "Hence the mind-body dualism..... generate an ecological crisis of technological proportion as the technological dominance of nature proceeds; and in the background is the theological rationalization of a cosmic dualism between a God of ultimate value and a material universe of no intrinsic worth" (Jantzen 1990:133). Volgens Micks moet die vraag gevra word: "How loudly should a christian say that human beings are unique?" (Micks 1982:121). Vir die antwoord kan ons kyk na die eskatologiese toekomsbeloftes. In die eerste plek het die profeet Jesaja in sy visie van die Messiasryk reeds gesien hoedat die oer-oue vrees vir diere oorwin sal wees, en dat die kindertjies veilig met adders speel. En nie net sal die vyandigheid tussen mens en slange iets van die verlede wees nie, maar selfs die vyandigheid tussen gewone huisdiere en wilde diere sal verwyder wees. Dit is dus nie net die mens wat deel in die voorspoedige Messiasryk en die gepaardgaande vrede nie, maar die wilde sowel as die mak diere sal ook daarin deel. Hierdie nuwe harmonie is die uitvloeisel van die kennis van die Here wat die aarde sal vul soos die waters die seebodem oordek (Jes. 11:6-9). Kyk ons tweedens na die profetiese skrifte in Openbaring aangaande die nuwe Jerusalem, dan behoort dit enige natuurliefhebber met opgewondenheid te vul. Ons lees van 'n suiwer rivier, helder soos kristal. Daar is 'n boom wat twaalf keer per jaar vrugte gee en genesende blare (Open.22:1,2). Die prentjie wat ons hier kry is die genesingskragte wat voortspruit uit 'n groen blaarryke omgewing en skoon water. Ons bly dus steeds inwoners van die natuur! Dit is hierdie natuurlike simbole wat nodig is om die profeet se geloof in die mens se toekoms te laat kristalliseer.

6.4 Die immanente karakter van die Skepper-God:

Die rol en werking van die Heilige Gees is volgens my te nou en eng gedefinieer. Deels is die tradisionele teologie te blameer, wat onder meer die standpunt huldig dat die natuur nie goddelikheid besit nie, maar alleenlik die soewereine en transendente Yahwe. So 'n onderskeid tussen God en die skepping is vanuit die Ou Testamentiese geskrifte in die Christelike teologie ingedra. In die woorde van Hans-Georg Link, "Undoubtedly the separation of the creation from the creator and the desacralization of nature through the Jewish and Christian faith in God the Creator, together with the human drive for rational comprehension and an emancipating mastery over the world, have contributed to the origin and development of the sciences and technology – and thus also to the destructive results for our environment" (Link 1988:37). Dit is juis die "verontgoddelikheid" van die heelal wat daartoe lei dat die natuur bloot gestel word aan uitbuiting en vernietiging. "The Holy Spirit is not to be seen as the transcendent One breaking in from beyond to disrupt nature but as the immanent force of natural creativity. The biblical witness to the Spirit speaks both of those moments of ecstatic entrance of the Spirit into chosen individuals and also of the indwelling of the Spirit in structures of life" (Dawe 1979:27). Die Heilige Gees het die skepping lief en wil dit onderhou. Moltmann redeneer dat alle "divine activity is pneumatic in its manifestation", en dat dit altyd die Heilige Gees se werk is – "to bring the activity of the Son to its goal" (Moltmann 1985:15). Die Heilige Gees openbaar aan die mens sy taak om dit wat God geskape het, te versorg en te bestuur. M.L. Daneel verwys na die Heilige Gees as die "earthkeeping Spirit" en voeg by dat, "Increasingly the guidance of the Spirit appears to point to the healing and restoration of nature as a vitally important part of His salvific work", en "As this conviction grows – the churches are being mobilized into ecologically liberating action" (Daneel 1992: 49). Ons moet onthou dat God se liefde jeens Sy skepping is alles- en almal insluitend. In die woorde van Jay McDaniel: "A God who loved only the whole, but not each part, would be like a human being who loves 'the family of humanity', but disdains individual humans. We are called by the Spirit to recognize the presence of the Spirit, not only in the whole of creation, but in each of its sentient

parts” (McDaniel 1990:172). Dit impliseer dat ‘n nuwe Gees-model van teologie, wat ek ten volle ondersteun, op die volle omvang fokus van alles en almal se gesamentlike verantwoordelikheid in die Gees teenoor God, medemens, natuur en die ganse skepping. En binne hierdie konteks is alles en almal deur die Gees aan mekaar verbonde. Die Gees self is die holistiese bindkrag van die een groot liefdes-verbond. Hierdie holistiese pneuma-verbond gee ruimte vir die ganse skepping. Die Gees bied dus ‘n holistiese liefdeskoninkryk waarbinne alle God-mens-wêreld-verhoudings kan en behoort te realiseer.

Nog ‘n verdere gedagte wat ontleed kan word, is dat vanweë tegnologiese vooruitgang, raak die mens al hoe meer bewus dat ons ‘n eenheid is. Terme soos, “global village” en “global civilization” is aan die orde van die dag. Wat word bedoel met ‘n globale Pinksterteologie? In die woorde van Cordier:

“Dit behels dus ‘n nuwe RGU-wêreldperspektief op God, die mens en die werklikheid, waarvolgens moderne en postmoderne pentekostaliste in vele RGU-prosesse verkeer, om nuwe RGU-bewussyn te ontwikkel, van RGU-verkonkretiserings van die Gees op alle lewensvlakke van alle samelewings, wat ten spyte van skynbare spirituele/geestelike en morele gevangenskappe, tog alle menslike rasse eventueel kan uitlig bokant alle moontlike vorme van vrese, onkunde en isolasies waarin dit vandag vasgekluster is (Cordier 2000:304).

Wat Cordier eintlik sê is dat ‘n globale visie van God, mens en die wêreld is bedoel vir alle mense wat bewus is van die waarheid dat daar anderkant alle verdeeldheid onder mense, in en deur die Gees verenigde holistiese samebinding moontlik is. Globalisme moet hier verstaan word as ‘n eenheid-in-verskeidenheid. Selfs onder Christene is daar ‘n groterwordende erkenning van ‘n “universele kerk”. Dit is asof mens en natuur uiteindelik begin besef die een het die ander nodig vir oorlewing. “Leontius of Neapolis (7th century) describes this reality: The creation does not venerate the creator through itself directly, but it is through me that the heavens declare the glory of God,

through me the moon offers him homage, through me stars ascribe glory to him, through me the waters, rain and dew, with the whole of the creation, worship and glorify Him" (Limouris 1989:262) Ek wil verder gaan deur te sê dat die koninkryk van God realiseer nie net as mense of "siele" nie, dit realiseer binne die skepping as geheel – 'n boom, of 'n meer, of 'n dier van watter aard ookal, kan ook behoort aan die koninkryk van God. In Kol.1:20 lees ons dat Christus "alles (die dinge op die aarde sowel as die dinge in die hemele) met Homself versoen. Thomas Berry kritiseer wat hy noem, "secular humanism" omrede .... "it encourages us to look at the earth and other creatures primarily as objects to be remade in light of human aims...." Berry bou voort op die gedagte van Limouris wanneer hy sê: "If we ask who we are, we need to see that we are not simply people, understood as a distinct species. We are also the air we breathe, the water we drink, the food we eat, and the gases that flow in and out of our bodies. ....we are part of the dream of the earth" (Berry 1988: 67). Die wêreld en die hele skepping is die arena vir die realisering van die koninkryk van God. Die natuur is deur Westerse tradisie beroof van haar goddelike misterie. Deur die transendensie van God oor te beklemtoon, is daar te veel gemaak van die onderskeid tussen God die Skepper en die wêreld as God se skepping. Christene moet die immanensie van God as Skepper in die skepping herontdek. In dieselfde asem wil ek byvoeg dat die christen die balans ten opsigte van die geskape wêreld moet behou. Die christen wat glo dat God alles geskape het, glo noodwendig ook dat "alle dinge" afhanklik is van God, en nie outonoom bestaan nie. Ons respekteer nie die natuur vir die "eie-waarde" wat dit besit nie, maar omrede God, ons Vader, dit gemaak het. Die natuur, hetsy bome, plante of diere, mag nie verafgod word nie. Maar dit moet gerespekteer word as die handewerk van God. Schaeffer maak gebruik van die term "romanticization" om hierdie aspek te verduidelik. Ek ondersteun sy uitgangspunt dat:

"The tree in the field....is not to be romanticised, like the old lady romanticising her cat (that is, she reads human reactions into it). This is wrong because it is not true. When you drive an axe into a tree, when you need firewood, you are not cutting down a person; you are

cutting down a tree. But while we should not romanticise the tree, we must realise God made it and it deserves respect because He made it as a tree" (Schaeffer 1968:40).

Ons moet ons nie blind staar teen die ellende waarin die skepping tans vasgevang is nie, maar ons moet terugkeer na die oorsprong van alle geskape dinge. Dan sal die mens weer moet besef dat God alles goed gemaak het. "Toe sien God alles wat Hy gemaak het, en – dit was baie goed" (Gen.1:31). Vir hierdie rede alleen is die hele skepping werd om vernuwe te word! Die werk van God se hande is nie net goed nie, dit is ook mooi. In die woorde van Krister Stendahl: "Actually, the capacity to be arrested by the beauty of God's creation guards well against that itchy pragmatism by which we manipulate nature under the arrogant misconception that the whole world exists just for us and our use" (Stendahl 1990:12). Hier vind ons dan ook die verskil in benadering tot die wêreld se ekologiese probleme. Sommige sien die ekologiese probleme net as 'n krisis, en stel net belang in die skoon lug wat ons moet inasem, en die skoon water wat ons moet drink. Stendahl meen egter, en ek stem met hom saam, dat; .... "others rather show their respect for the integrity of creation by just enjoying its beauty and tending it gently" (Stendahl 1990:13).

6.5 'n Blote natuur-verering?

Na my mening is daar baie misverstande en onkunde met betrekking tot sekere terme rakende die onderwerp van die skepping. Moltmann gee 'n helder verduideliking wat my gesigspunt illustreer. Ek haal aan:

"Human culture must be 'compatible with the environment', but the human environment must also be compatible with nature and respect the laws and rhythms of nature and the natural environments of other living creatures, of plants trees and animals. Only when nature's rights are respected can we discover that inner side of nature which is turned towards God and which we label 'creation'. 'Nature' is the present, immanent side of creation; creation is the transcendent side of nature. What I mean is that every natural

creature contains an immanent transcendence and transcendence is immanent in every natural creature" (Moltmann 1990:104).

Vir baie mense verwys die term "natuur" na daardie deel van die skepping wat nog nie deur die mens bearbei en ontgin is nie. Solank die mens nog nie die natuur aangeraak het nie, is dit nog ongerep, nog onbeskadig, nog suiwer, reg en goed. So 'n een-ogige sienswyse veroorsaak allerlei probleme. Vir baie mense dien die natuur as 'n toevlugsoord, weg van die besige en veeleisende sosiale lewe. Die natuur bied daardie stil omgewing waar ons kan "afskakel". Die see, die berge of 'n sonsondergaan bied vir baie christene daardie natuurlike stimulus om God te loof en te aanbid. Dit wek die gedagte dat 'n mens in die natuur naby aan God kom, en in elk geval veel meer van Hom in die natuur sien as elders. Hier moet gewaak word teen 'n ongebalanseerde natuurverering. A.König vestig ons aandag op die feit dat ook in die natuur dinge radikaal verkeerd is. Tereg moet ons onthou dat in Gen.3 word geïmpliseer dat die natuur ook getref is vanweë die sondeval. God vervloek die grond en die mens moet nou hard werk om 'n bestaan te maak. Verder vind ons dat die Messiaanse beloftes soos onder meer in Jes.11 is nog maar net toekomsprofesië. Huidiglik kan die wolf en die lam nie saam wei nie, tans gaan lê 'n luiperd nie rustig langs 'n bok nie, en ondervind ons tans spanning, onnatuurlikheid, wreedheid en verwoestende elemente in die natuur. Die vraag is of ons God slegs in die natuur ervaar? Volgens König is so 'n siening uiters gevaarlik, omrede dit die mens kan vervreem van sy werklike leefwêreld. Veroorsaak die moderne leefwyse nie dat ons as stedelinge al hoe meer van die natuur verwyder en vervreem word nie? Kan ons nie ook God ervaar in die beton-oerwoud en in die besige koopsentrums waar ons beweeg nie? En as God daar soek is, is dit alleen omdat ons Hom nie daar kan of wil sien nie. God is ook die God van die mensgemaakte beton-oerwoud. Cordier (2000:254) stel dit so eenvoudig as hy sê: "Net soos wat die atmosfeer mens, dier en plant onderhou in die natuurlike wêreld, so is die Gees vir die holistiese samehang van die natuurlike én die bo-natuurlike wêreld onontbeerlik. Ek wil aansluit by König in sy standpunt dat daar 'n onontbeerlike verhouding of wisselwerking tussen die natuur en die stad

bestaan, of te wel, behoort te bestaan. König maak die stelling dat die meeste mense het dadelik 'n "akute oorlewingsprobleem as hulle dit werklik sonder die stad en alles wat uit die stad kom in die natuur waag", en hy voeg dan by dat "sonder die natuur kan die stad glad nie voortbestaan nie" (König1982:203). Die stadsbeskawing se afhanklikheid van die natuur lê opgesluit in skoon water, vrugbare landbougrond, weivelde waar vleis geproduseer kan word en vars lug. Dit is hier waar die onbetwisbare waarde van die natuur na vore kom. Ook lê die waarde van die natuur opgesluit in die beperktheid van bestaande natuurlike hulpbronne. Wanneer die mensdom die natuur vernietig, is ons eintlik besig om onself te vernietig. Daarom moet enige vorm van natuurwaardering allereers gerig wees op die waarde van die natuur, om ons van omgewingsbesoedeling en natuurbewaring te leer, om nie onnodige energie te vermors nie en om plantegroei te beskerm. Laat ek volstaan met 'n aanhaling van J.Carmody: "If we develop a faith more holistic, more peace-making, more feminist, more like ancient people's sense of Mother Earth's sacrality, we might offer the twenty-first century a new rationale to ease its interrelated crisis of world hunger, nuclear arms buildup, and widespread pollution" (Carmody 1983:7).

7. MEDEWERKERS VAN GOD

7.1 Die werklikheid of slegs 'n droom?

In die Bybel vind ons die woorde: "Want ons is medewerkers van God; (1 Kor.3:9). Wat 'n geweldige stelling! Ek dink nie Paulus het die volle implikasie van daardie openbaring verreken nie. Die mens is nie alleen beelddraer van God nie, maar ook medewerker van God! Nie medewerker van 'n kerk, of 'n denominasie, of van Sol Kerzner of Bill Gates, of enige ander mens nie, maar van die ewige God wat hemel en aarde geskape het. Biskop Newbigin neem die standpunt in dat ons selfs 'n roeping het om as priesters van en vir die skepping te dien!

"In relation to the creation we human beings are part of creation, not masters standing over creation and not simply part of a closed system called nature, but standing within the created world as part of this created world, with the unique capacity to look up in love and

obedience to the Creator and to be the agents of His purpose for the whole of creation. In other words, our calling, if you like to put it so, is to be the priests of nature, priests in the double sense of priesthood – to represent God to the creation and to represent the creation to God” (Newbigin 1990: 6).

As medewerker van God kan die mens heersend en skeppend in hierdie wêreld optree. Hierdie konsep word baie mooi verduidelik deur A.M. Wolters. Hy meen dat;

“He (God) does it either directly, without mediation, or indirectly, through the involvement of human responsibility. God puts the planets in their orbits, makes the seasons come and go at the proper time, makes seeds grow and animals reproduce, but entrusts to mankind the tasks of making tools, doing justice, producing art, ... In the human realm men and women become co-workers with God; as creatures made in God’s image they too have a kind of lordship over the earth,....” (Wolters 1996:14).

Koninkryksmense het ten doel om die vermoë te ontwikkel waardeur alles op aarde aan Hom onderwerp word en in Sy diens gestel word. Die Heilige Gees help ons om produktief orde in hierdie wêreld te bewerk en om die heerlikheid van God tot elke deel van die skepping te herstel. Die mens moet besef hulle is deel van hierdie skeppingsproses. ‘n Praktiese voorbeeld van die mens as medewerker van God kan sekerlik geneem word uit die handeling van tuin te maak, plante water te gee, en onkruid (vloek) uit te roei. Dit is seker ook ‘n beginpunt vir alle mense, naamlik om te bewaar. Totdat die mens besef dat ons op die punt staan om die natuur te vernietig en derhalwe natuurbewaring met ‘n erns opneem, het ons nog nie begin om die ekologiese krisis verantwoordelik aan te spreek nie.

Vir hierdie rede word daar ‘n geweldige druk geplaas op die natuur se eie vermoë om self te herstel. Indien daar wel ‘n gesonde verhouding tussen die natuur en die mens sou bestaan, dan sal die mens as verbruiker van natuurlike hulpbronne in staat wees om dit wat verbruik word te vervang. Rondom die mens se betrokkenheid by die proses van herskepping maak J.T.Snell die volgende

uitlating: “The significance for the renewed individual, then, is to be an agent of renewal to the remainder of unregenerated creation, which includes all of the cosmos, ...not solely individuals. And this same Spirit motivates, empowers, enables, and equips the Church with gifts for service to go out into the world, engaging it with the larger purpose of the Holy Spirit in mind” (Snell 1992:56). Die kennis en tegnologiese vaardighede waaroor ons beskik, moet nie slegs tot voordeel van die menslike spesie aangewend word nie, maar ook tot voordeel en opbou van die ekologie. Byvoorbeeld, die daarstel van dieretuine waarbinne spesies wat op gevaarlyste is, by wyse van wetenskaplike en menslike hulpprogramme “gered” kan word. Maar intussen word diere as proefkonyne gebruik tot voordeel van menslike oorlewing, en word die diere as iets vervangbaars beskou. Noudat kloning ook ‘n moderne wetenskaplike werklikheid geword het, sal die vervangbaarheid van lewe in alle vorme seker nog minder inherente waarde besit. Dit is deur die werking van die Heilige Gees alleen dat ons “mede-skeppers” van God kan wees; waardeur ons vrees en selfsugtigheid oorwin kan word.

7.2 Medewerkers binne God se wil:

Baie belangrik om te onthou is dat ons medewerkers van God is, ons het nie eie skeppingsreg nie, nie ‘n ope en vrye agenda nie. M. Volf wys ons daarop dat; “No human work corresponds to divine creation *ex nihilo (bara)*” (Volf 1987: 177). Alle skeppinge deur ons uitgevoer, moet ook God as ons “vennoot” se goedkeuring en seën wegdra. God het nooit aan die mens selfonderhouding en selfondersteuning meegedeel nie, maar dit is juis die almag van God wat die mens as skepsel van dag tot dag dra. Die mens kan nie onafhanklik werk nie, maar word deur die wil van God beheer. “If we are really united with God in will, we shall cease at once every activity which emerges from ourselves. There can be no independent action” (Nee 1968: 84). ‘n Duidelike voorbeeld van hierdie vennootskap tussen die Skeppergod en die mens vind ons opgeteken in Génesis 2:5, waar ons die rede kry vir die gebrek aan plantegroei: “... want die Here het nog nie laat reën op die aarde nie, en daar was geen mens om die grond te bewerk nie”. Die groei van plantlewe vra dus medewerking

van God, wat die reën stuur, en die mens wat die grond moet bewerk. Daar is dus 'n wederkerige afhanklikheid tussen God en die mens wanneer dit kom by die taak van bewaring of skepping. Ons vind hierdie medewerking ook opgeteken in Psalm 127:1 wat sê: "As die Here nie die huis bou nie, tevergeefs werk die wat daaraan bou,". Martin Luther het gesê: "human work is God's mask behind which he hides himself and rules everything magnificantly in the world" (Volf 1987:178). Ek wonder hoeveel "mooi dinge" wat die mens doen, besorg eintlik droefheid by die Heilige Gees. Die mensdom doen baie goeie dade, maar die vraag is, doen ons die regte dinge. Die menslike aksies teen die uitbuiting en vernietiging van die omgewing en die natuur moet nie bloot gaan rondom ons oorlewing nie, maar ook omdat die mens daartoe beweeg word deur die oortuigende invloed en leiding van die Heilige Gees. Ons is egter nie net medewerkers van God nie, ons is in vennootskap met die res van die skepping. McDaniel vat raak wanneer hy sê: "Given the need for sustainability, we rightly see, that humans alone cannot 'build' a sustainable world. We can only cooperate with the rest of nature – through sustainable agriculture, forestry, energy use, ect. – in processes of joint creation. And as we do these things, we need to recognize our own dependance on, and indebtedness to, gifts made available through the rest of the creation" (McDaniel 1990:166). Hier moet ons ook kennis neem dat die Heilige Gees nie net ons inspireer ten opsigte van die natuur en lewe nie, maar dat kunstige werke, soos byvoorbeeld skilderwerk en blomme-rangskikkings, ook onder die inspirasie van die Heilige Gees staan. So het God dan vir Moses gesê dat Hy vir Besáleël geroep het, ... "en Hy het hom vervul met die Gees van God, met wysheid en verstand en kennis en bekwaamheid vir allerhande werk, om kunstige planne uit te voer...." (Ex.31:2,3). 'n Sweedse digter het eenmaal gesê: "I would like to carve a wooden spoon so plain that people see God..."

Ons bely dat God is heilig. Ons bely die Heilige Gees is God. Die vraag is nou, hoe kan die Heilige Gees werk en opereer binne sondige mense en binne 'n sondige wêreld? Aanleiding tot die vraag kom vanuit die godsdienstige Grieks-Romeinse konteks waar die Heilige Gees as 'n ondergeskikte wese tot God die Vader en God die Seun beskou is. Vroeë Arianisme het die Heilige Gees beperk

tot die wese van 'n engel. Die gedagte van ondergeskiktheid van die Heilige Gees het tot groot mistasting rondom die Drie-eenheid gelei. Volgens D.G. Dawe is, "The deity of God dependend on his being aloof from the sin and suffering of human life. God could only be God by relating to humans through a chain of semi-divine beings who but partially reflect the divine glory. God could not have a first-hand relationship to humankind" (Dave 1979:21). Met die Konsilie van Konstantinopel (381) is enige vorm van ondergeskiktheid van die Heilige Gees verwerp, en is die volle godheid van die Gees bevestig. "In the Spirit, God was revealing his supreme freedom to be with us and yet not to become unlike Himself"(Dawe 1979:21).

7.3 Wie en wat is "medewerkers"?

Ons kan nou ook vra na die identiteit van die "medewerkers" van God. Spreek dit net van mense? Is dit nie dalk moontlik dat die res van die skepping ook deur die Godheid as medewerkers gebruik kan word nie. Was die diere in Noag se ark nie ook medewerkers van God nie? Wat van die kraaie wat op God se bevel voedsel vir Elia by Krit gebring het? Wat van die verhaal van die groot vis wat vir Jona ingesluk en later weer uitgespoeg het? Kan insekte medewerkers van God wees? "En in dié dag sal die Here vir die vlieë fluit.....en die bye....en hulle sal kom en almal gaan sit...(Jes.7:18,19). Dan was daar die Bileam se pratende esel (Num.22: 21ev). Die Here het ook van perdebye gebruik gemaak om Israel se vyande voor hulle uit te dryf (Jos.24:12). Is dit slegs lewende wesens wat as medewerkers gereken kan word? Sou ons nie enigiets in die heelal wat in gehoorsaamheid aan God se wil reageer, as medewerkers identifiseer nie? Was die son nie 'n medewerker toe die skaduwee op Agas se sonnewyser met tien grade gedaal het nie? (2 Kon.20:10ev.). Jesus het by geleentheid gesê dat indien nodig sal selfs die klippe lof aan Hom bring (Luk.19:40). Sal die klippe dan nie ook medewerkers genoem kan word nie? Ongetwyfeld ja!, wat beteken dat die Heilige Gees in en deur die ganse skepping werk om te herstel en te vernuwe.

Die skepping van 'n nuwe aarde en die vernuwing van die kosmos lê in die hande van manne en vroue. Volgens Psalm 104:23 is dit deur werk dat die mens deel het aan die skepping. "They (human beings) are called to participate in the building of communities, of love and justice and co-operation, drawing carefully upon the sustenance of earth and sharing it equitably. Creation includes humanity,..." (Limouris 1989:261). A.König open 'n interessante gedagte rondom die menslike kultuur in verhouding met die natuur in sy boek, "Hy kan weer en meer". Hy meen dat die skepping soos in Gen.1 verhaal, 'n "onvoltooide" skepping is. Binne hierdie skepping ontvang die mens 'n eie plek of ruimte, waar hy met verantwoordelikheid die kosmos moet omvorm tot 'n menslike wêreld waar hy met veiligheid en vreugde kan woon. Dit noem hy kultuur. En, sê König, God skep nie kultuur op aarde nie, dit is ons taak. "Die mens het toegang tot die natuur. Hy hoef nie op 'n afstand te staan en dit te aanbid nie, hy kan en moet daar ingaan en dit verander, kultuur daarin skep" (König 1982:205). Ook sluit Wolters hier by König aan as hy sê; "Mankind, as God's representatives on earth, carry on where God left off. But this is now to be a human development of the earth. The human race will fill the earth with its own kind, and will form the earth for its own kind. From now on the development of the created earth will be *societal* and *cultural* in nature. In a single word, the task ahead is *civilization*" (Wolters 1996:36). Die groot probleem rakende kultuur is dat dit verskil radikaal van nasie tot nasie en volk tot volk. Kulture word veral beïnvloed deur ekonomiese faktore. In sommige lande bestaan die luukse om te besluit wat jy wil eet glad nie. Hulle is maar net te bly om iets te hê om te eet. Vir hulle gaan dit bloot om oorlewing. In so 'n konteks is die bewaring van diere en plante 'n luukse. "The rich see beauty in the flight of birds and grace in the movement of animals. The poor see a possible source of food" (Cock & Koch 1991:30). Gevolglik is baie mense van mening, en veral in Suid-Afrika, dat omgewingsbewaring net 'n stokperdjie en belangstelling van die ryk wit middelklas is. Dit lyk asof dit net die ryk mense is wat dit kan bekostig om hulle te bekommer oor die uitsterf van diere-spesies en die uitkap van reënwoorde. Indira Ghandi, die destydse premier van Indië, het in 1972 die probleem só verduidelik:

"Poverty is the biggest polluter. If you are interested in us not polluting, help us to get rid of our poverty." (Granberg-Michaelson 1987:17).

7.4 Die probleem van politiese en sosio-ekonomiese vraagstukke:

Ekologiese probleme het egter ook 'n politieke speelbal geword. Die heersende konflik tussen geïndustrialiseerde en ontwikkelende lande lei dikwels tot oor-en-weer-beskuldigings oor wie nou eintlik vir die ekologiese krisis verantwoordelik is. Aan die een kant hou sommige mense bevolkingsgroei, ontbossing en gronderosie voor as die ernstigste ekologiese probleme. Daarmee word die vinger dan na Derde-wêreld lande gewys. Aan die ander kant word gewys op die welvaart en luukse lewenstyl van Eerstewêreld lande wat volgehoue natuurlike hulpbronne opgebruik sonder om aan die gevolge te dink. En die volgende is gesê in 'n Suid-Afrikaanse konteks: "It is important to emphasise that the urban environment crisis in this country is related to an absence of basic resources for decent human life – land, housing and services. Unless and until these are solved, it will be hard not to see the environmental concerns of the garden villagers – or the northern hemisphere environmentalists – as something of a luxury" (Cock & Koch 1991:63). Na my mening word vrae na die ekologiese impak van talle HOP-programme gerieflik ter syde gestel. Alhoewel die HOP-program in Suid-Afrika 'n poging is om mense se dringende bestaansbehoefes rondom kos, behuising, klere, mediese versorging en opvoeding te hanteer, is daar egter grense aan die beskikbaarheid van grondstowwe en daarom kan ontwikkeling kwalik 'n doel op sigself wees. Daar bestaan inderdaad "limits to growth". As almal die lewenstandaard van die Eerste Wêreld wil geniet, sal dit katastrofiese ekologiese gevolge hê. Dink net aan die omgewingsbesoedeling as daar net soveel motors per persoon in China sou wees as in die VSA! Daar is grense aan die beskikbaarheid van grondstowwe wat vir produksie benut kan word. Daar is grense aan die vermoë van die aarde se atmosfeer om besoedeling en koolsuurgas te kan absorbeer. Volgehoue materiële groei binne 'n begrensde sisteem is net nie moontlik nie. Dubbele standaarde heers by die toepassing van byvoorbeeld, munisipale ordonansies, waar bouregulasies op een persoon afgedwing

word, en by 'n volgende een word die koppe maar net weggedraai. Die slotsom is dat daar spanning is tussen armoede en die ekologie. Armoede en ekonomiese verontregting lei aan die een kant tot nog groter ekologiese probleme soos byvoorbeeld oorbevolking en ontbossing. Aan die ander kant veroorsaak ekologiese probleme groter armoede en menslike lyding. Baie van die probleme wat armes ervaar, gaan juis oor skaars en besoedelde hulpbronne en is dus in werklikheid ekologiese probleme. Conradie verduidelik dit as volg; "Daar is inderdaad 'n baie noue verband tussen ekonomie (die 'nomoi' van die 'oikos' , oftewel die reëls vir die bestuur van die huishouding van die aarde) en ekologie (die 'logos' van die 'oikos' , oftewel die verstaan en bestudering van dié huishouding). Daarom is die verhouding tussen ekonomie en ekologie vandag een van die belangrikste sake op die agenda van die wêreld" (Conradie 1996:117). Pasklaar antwoorde is daar seker nie. Maar dit beteken nie dat ons as christene moet agteroor sit nie. In die tussentyd mag dit wel van waarde wees om in ons soeke na wysheid en antwoorde, opnuut te kyk na die "vrug van die Gees". Tim Cooper, die "groen" Christen-ekonoom stel dit mooi: "There is wisdom in thinking of the fruits of the Spirit as we seek the benefit of the fruits of the soil" (Cooper1990:53). Cooper se eie ekologiese parafrase van Gal.5:22 klink só:

"Love God's creation, have joy in it, pursue peace with it, have patience with natural processes, be kind and good towards it, be faithful in our stewardship of it, be gentle with it, and exercise self control in our demands on it" (Cooper 1990:54).

Dit is nie net die Heilige Gees wat in die heelal alomteenwoordig is nie, maar die wêreld is ook in God teenwoordig! Alhoewel ons moet waak teen die gevaar van panteïsme (die idee dat die kosmos self goddelik is), lees ons immers in Hand.17:28; In God "leef ons, beweeg ons en bestaan ons". Panteïsme erken nie die onderskeid tussen God en die wêreld nie. Panteïsme glo álles is God, en God is álles. Panteïsme het wortels gehad in die laat Griekse neoplatonisme van Plotinus (3e eeu A.D.) en die moderne rasionalisme van Spinoza (17e eeu). Panteïsme word sterk verteenwoordig deur sekere vorme van Hindoeïsme, Zen Boedhisme, Christian Science en vele New Age religieë. In 'n toespraak voor die Wêreldraad van Kerke het Leonardo Boff die teenwoordigheid van God se

Gees in die wêreld só verduidelik: “The Spirit sleeps in the stone, dreams in the flower, and becomes awake in humanity....the Spirit inhabits the cosmos. Thus we announces nature as creation, a cosmic dance of the elements, a new re-enchantment of creation” (Granberg-Michaelson 1992:54).

7.5 Medewerkers se taak en funksie as herskeppers:

Christene moet nie hul rol as medewerkers van God gering skat nie. Barbaarse vernielsugtigheid is niks anders as sonde nie – ‘n skending van God se tempel. Ja, dit is nie net die kerk wat tempel van die Heilige Gees is nie, maar die hele skepping (kosmos) is die tempel waarin die Gees lewe gee. Dit is ook wat Paulus in Romeine 1 aan ons wil sê; naamlik dat die ganse skepping openbaar aan ons die bestaan van ‘n Skepper-God. Gevolglik is die vernietiging van die skepping in enige vorm, niks minder as om God te ignoreer nie. Dit is om die bestaan van ‘n Skepper-God te ontken. “Creational law speaks so loudly, impresses itself so forcefully on human beings, ...that we cannot fail to take note of the Creator’s claims on our obedience” (Wolters 1996:25). Christelike gemeenskappe en gemeentes moet begin betrokke raak by ‘n evangelie met ‘n “groen” perspektief. Is dit nie tyd vir so ‘n bietjie “ekologiese selfondersoek” nie? Ons kan dit doen deur net ‘n paar eenvoudige vrae aan onself te stel, soos:

- Wonder ek ooit wat gebeur met al die goed wat ek weggooi? Onthou ek nog: “What you throw away has not gone away”?
- Gebruik ek produkte wat osoon-vriendelik is?
- Is die chemiese gifstowwe wat ek in die huis of tuin gebruik dalk skadelik vir die omgewing wat mense insluit?
- Doen ek genoeg moeite om afvalmateriaal te herwin?

En as die skepping opsig self nie tot ons kan deurdring nie, dan moet die Woord van God ons “bloudruk” word. Net soos wat ‘n lamp in die donker die omgewing verlig, net so verlig die Bybel

ons gedagtes om te kan “sien” waar ons is. Die Psalmis sê : “U Woord is ‘n lamp vir my voet, en ‘n lig op my pad” (Ps.119:105). “Mankind has in large lost the capacity to interpret what the heavens are saying in their wordless message. The Scriptures, on the other hand, are couched in the words of ordinary human discourse. In traditional terminology, they are *revelatio verbalis*, word revelation, as opposed to *revelatio naturalis*, revelatio of nature” (Wolters 1996:32). Onkunde rondom die gedagte van medewerkers van God, toon ‘n hartseer prentjie. Kom ek gee ‘n paar voorbeelde: Ons bewaar die natuur, maar vermoor ongebore babas. Ons beskerm die dolfyne, maar mishandel en molesteer ons kinders. Ons bid vir reën, en terselfdertyd oorbeweï en ontbos ons die grond. Myles Munroe het die volgende te sê in sy skitterende boek, “In Pursuit of Purpose”: Where there is no purpose, there is no self-control, no moral conviction and no ethical boundaries. A lack of purpose and the impending tragedy that results from its absence is found not only in people but in all things. When elements of nature lose their purpose, chaos and destruction are the results. Purpose gives birth to hope and instills the passion to act. It is the common denominator that gives every creature an element of distinction” (Munroe 1992:5). God het die mens uitverkies om medewerkers van Hom te word, om aktief by die proses van vernuwing en herskepping betrokke te raak. “The diligent work of Christians – so diligent ‘as though God was not there’ to provide – is a mask of God, our Lord, under which he hides himself working and accomplishing what we would like to accomplish” (Volf 1987:180). Dit is myns insiens die doel waarvoor Jesus die Seun, en die Heilige Gees na die aarde gekom het, naamlik om ons medewerkers te maak en ons daarvoor toe te rus. Enige werk wat ons verrig is slegs moontlik deur die krag en die leiding van die Heilige Gees. So beskou Moltmann ook medewerking met God as “cooperation in the Kingdom of God that completes creation and renews heaven and earth” (Moltmann 1984:43).

Die probleem is egter dat die mense in ons post-christelike samelewing hul eie skeppingswaarde misken. Omdat mense vervreem is van die Bybelse skeppingsparadigma en onkundig is rakende hul plek en status in die skepping, is dit moeilik om die belangrikheid van ‘n “gesonde wêreld” tuis te

bring. Miljoene mense leef doelloos en sonder hoop, vasgevang en verblind deur tradisies en misleidende leerstellings. Eers wanneer mense uit die duisternis na die Lig van Christus kom, vind daar 'n verandering van denke plaas. Soos wat Dawid uitroep in Ps.36:10; "in U lig sien ons die Lig". Wat is die mens? Ons het hierdie vraag al dikwels gevra, en seker baie antwoorde geformuleer. Maar wat is die mens in die oë van sy Skepper? In Gen.2:19 staan geskrywe: "En die Here God het uit die aarde geformeer al die diere van die veld en al die voëls van die hemel en hulle na die mens gebring om te sien hoe *hy hulle sou noem. En net soos die mens al die lewende wesens genoem het, so moes hulle naam wees*". Let op, die Skepper gee Sy skepsel, die mens, die belangrike taak om die diere en voëls name te gee. En, die Skepper aanvaar die mens se keuse, geen inmenging of verandering nie! Medewerking op die hoogste vlak! Dieselfde God wil nog steeds met Sy skepsele saamwerk om die universum na die finale bestemming te neem. Dit is die mens wat hierdie vennootskap verbreek en daarmee saam die skepping in 'n krisis dompel. Ek ondersteun Wolters as hy sê:

"Creation is not something that, once made, remains a static quantity. There is, as it were, a growing up, an unfolding of creation. This takes place through the task that people have been given of bringing to fruition the possibilities of development implicit in the work of God's hands. We are called to participate in the ongoing creational work of God, to be God's helper in executing to the end the blueprint for His masterpiece" (Wolters 1996:38).

As 'n laaste opmerking moet daar in ag geneem word dat ons as mense nie net na buite 'n verhouding met die natuur het nie, maar ook na binne, met die natuur in ons eie liggame. Moltmann sluit by hierdie gedagte aan as hy sê: "Each of us also carries around the ecological crisis in our own bodies" (Moltmann 1989:75). Die simptome van hierdie interne ekologiese krisis sien ons in die sogenaamde "siektes van ons tyd" wat dikwels psigosomaties is. Dink maar aan die tipiese simptome wat deur 'n welvaartkultuur veroorsaak word: oormatige spanning en stres weens baie van ons se oorvol programme en die oorbeklemtoning van prestasie en wins; depressie en

minderwaardigheidsgevoelens wanneer eise en doelwitte nie bereik kan word nie: 'n oorbewustheid van fisieke voorkoms (wat kan lei tot bulimie en anorexia nervosa); die oorbeklemtoning van sport (wat die gebruik van gevaarlike stimulant kan aanmoedig), ensovoorts. Volgens Moltmann is daar 'n verband tussen rus vir die liggaam, sabbat en ekologie (Moltmann 1989:72). Daardie balans is versteur. Baie mense het verloor om in harmonie met die natuur en die ritmes van die natuur te leef. Hierdie natuurlike ritmes is vervang met 'n lineêre opvatting van tyd: horlosietyd. Moltmann vervolg: “..... the old notions of the cycles of the regeneration of life and the rhythms of the times, day and night, summer and winter, childhood and old age, were lost. The linear time-line on which everything can be recorded and measured took its place. The clock became the omnipresent and almighty timekeeper of the modern world” (Moltmann 1989: 72). Die Christelike evangelie is dat ons deur die heilswerk van Jesus Christus weer rus in die sabbat mag vind – saam met die hele aarde. Volkome rus is slegs moontlik wanneer 'n mens die rus sáám met elke ander kreatuur, sáám met die hele heelal, deel. Tereg sê Moltmann: “The Sabbath is celebrated together or not at all” (Moltmann 1989: 82). Dit is 'n rus wat bedoel is vir ons liggame, vir ons en ons medemense, vir die diere én vir die grond (Eks. 23:10-12).

8. WAAR IS GOD DIE HEILIGE GEES?

8.1 Is die Skepper nog in beheer van die Skepping?

Die Bybel leer dat God nie net Skepper is nie, maar ook die onderhouer van Sy skeppingswerk. Ons lees: “...- alle dinge is deur Hom en tot Hom geskape....., en in Hom hou alle dinge stand” (Kol. 1:16,17). Dit bring ons by die vraag, “Waar is God?” Want kyk ons na die vernietiging van die skepping, die ekologiese krisis en die skynbare sinloosheid van die menslike lewe, wil 'n mens worstel met bogenoemde skriftuur. Die Heilige Gees is egter die agent vir vernuwing. Dié vernuwing moet gesien word in 'n breë konteks – dit behels die hele skepping. Van Aarde maak 'n opmerking wat eers ons aandag verg, naamlik dat daar 'n wesenlike verskil bestaan in die vernuwing van die skepping en in die vernuwing van die mens as gelowige. Die verskil volgens

hom lê in die Gees se betrokkenheid. "The whole created order is still to be renewed, believers have already been renewed" (Van Aarde 1991:514). Ek ondervind nie 'n probleem met hierdie stelling nie, maar wel met wat hy daartoe byvoeg, te wete dat; "The creation has not yet received the Spirit..." (Van Aarde 1991:514). Hoe is dit moontlik vir die skepping om "te wag met reikhalssende verlange" (Rom.8:19), en om "te hoop op verlossing" (Rom.8:21), en om tesame te sug (Rom.8:22), sonder die inwerking en betrokkenheid van die Heilige Gees? Dit is weereens 'n verwydering van die Gees van die res van die skepping (wêreld). Daar is baie maniere waarop ons eenheid met die res van die skepping kan beleef. Dink maar net aan die tafelgebed, wat uitgedien geraak het vanweë die feit dat dit maar net 'n gewoonte geword het, sonder 'n gees van gebed. Maar,... "as we invoke the Holy Spirit to renew the whole creation it may well be that the practice of giving thanks to God and asking God's blessing at meals will take on a new meaning and urgency. For food links us substantially with the whole creation" (Stendahl 1990:16). Deur 'n opregte tafelgebed kan ons reeds in eenheid kom met die natuur en ander mense rondom ons!

Kom ons keer terug na die vraag, "Waar is God die Heilige Gees in hierdie wêreld?". Eintlik is die vraag, "Waar of wat is die tekens van die teenwoordigheid van die Heilige Gees?" Dadelik kan 'n mens sê dat alle kerke is bedoel om tekens te wees van die Heilige Gees se teenwoordigheid. Gaybba gaan verder en verklaar dat enigiets wat Christengemeenskappe opbou as sodanig ook beskou kan word as tekens van Geesteenwoordigheid (Gaybba 1987:271-272). Die feit dat die Heilige Gees nie uitdruklik in die Nuwe Testament in verband met die skepping genoem word nie, beteken egter nie dat die Gees van geen belang in die skepping is nie. Die handeling van die Gees is kosmies van aard, en om dit enigszins te vereng tot slegs die religieuse of 'n geestelike wêreld sou foutief wees. Volgens die Bybel is God die Heilige Gees oral teenwoordig. In die woorde van Dawid, "Waar sou ek heengaan van U Gees en waarheen vlug van U aangesig? Klim ek op na die hemel, U is daar; en maak ek die doderyk my bed, kyk, U is daar! (Ps.139:7,8). As ons sê die Heilige Gees tree op as agent vir die vernuwing en herskepping van die heelal, waarom vind sigbare

tekens daarvan nie plaas nie? Waarom lyk dit asof die ekologiese krisis eerder toeneem as wat dit verbeter? Hoe kan dieselfde Gees wat wêreldwyd 'n boomplant-dag inspireer, toelaat dat mense twee maande later letterlik duidende jong denneboompies afskap vir 'n kortstondige gebruik as kersbome? Is die Heilige Gees regtig nog hier op aarde besig? Of is dit maar net humanisme? "Humanism considers law to be the contradiction of freedom; the Bible considers law to be condition of freedom" (Wolters 1996:43). McDaniel praat van die "arrogance of humanism". Volgens hom het die mens geleer van die natuur- en sosiale wetenskappe om die wêreld te verstaan sonder 'n verwysing na 'n immanente Heilige Gees. "The secular humanist way of thinking so stresses the centrality of human history, human social arrangement, and human agency that it neglects our non-human neighbours. Indeed secular humanism forgets 'the integrity of creation' (McDaniel 1990:165).

'n Mens is geneig om te vra, Waar is die Heilige Gees?, wanneer tonne ru-olie op strande uitspoel, of sianied as gevolg van 'n myn se nalatigheid in 'n rivier beland, of wanneer 'n hele kuslyn van ondermaat skulpvis gestroop word. Is die tipe van daade nie ook maar net sonde nie? Waarom tree die Heilige Gees nie op nie? Die antwoorde op dié tipe vrae kan gevind word in talle moderne vertolkings van die Christelike geloof. Die feit dat die Heilige Gees nie daadwerklik ingryp in hierdie "sondes" nie, impliseer nie dat die Gees van God in die wêreld afwesig is nie. Inteendeel, wat dit wel sê is: ..... "that the divine Spirit does not, and cannot, work through dominating control. If we think of the Holy Spirit in our lives as the kind of reality who can unilaterally effect divinely desired ends without our cooperation, we are working with the wrong images" (McDaniel 1990:168). Dit is ook die siening van Van Ruler. "The activity of God's Spirit is not to be seen as a *deus ex machina* for the Spirit enters into human existences, even mixing with creation to fill the earth with the Christic configuration – with salvation" (Fries 1973:125). Is dit slegs blote toeval dat die Bybel aan die Heilige Gees simbole toedig soos water, olie, vuur, wind en 'n duif? Ek glo nie so nie. Ek stem saam met J.Carmody wanneer hy sê: "When Christians celebrate their faith with such

natural elements as fire and water, oil and wax, they take a creation in labor for redemption into Christ's story of salvation. When they transform the grain of the fields and the fruit of the vine into the body and blood of Christ, they divinize creation" (Carmody 1983:61). Die Heilige Gees as die een wat leiding gee, begeleier en leermeester is, is die antwoord op die ekologiese probleme. Ons oë moet net 'oopgaan' sodat ons die wonderlike werksaamhede van die Heilige Gees kan raaksien. Ons denke word verblind deur die talle wêreldsienings en tradisies waarmee ons gekonfronteer word. "When the spirituality of our own time seeks a living God at work in the world, it is through God as Spirit" (Chapman 1994:328).

8.2 Die rol van humanisme:

Een só 'n denkgting wat aandag verdien, is "sekulêre humanisme". Die hoofgedagte wat hieruit vloeï is die aanname dat, "...this world is the only reality truly deserving of serious human attention. This world means the physical world as disclosed through the senses, ...the assumption that anything worth knowing must be subject to controlled experiment or human management, ..." (McDaniel 1990:164). 'n Tweede probleem gedagte vanuit sekulêre humanisme is die beskouing dat uit die totale skepping dit slegs die mens is wat werklike waarde in en vir sigself het. Die res van die skepping ontbreek sodanige waarde, "they are good inasmuch as they are useful to human beings". Vanuit hierdie perspektief van sekulêre humanisme is die lot van die wêreld slegs in die hande van die mens. Wat onrusbarend is, is dat die invloed van sekulêre humanisme reeds omvangryk in sommige kerkkringe voorkom. Sommige christene neem die oproep na "justice, peace and integrity of creation" so ernstig op, dat hulle na die wêreld kyk asof God en veral Sy Heilige Gees, nie daarin voorkom nie. In hierdie opsig wil ek saamstem met McDaniel se gewaagde stelling: "If atheism means looking at creation as if it were godless, then we are atheists" (McDaniel 1990:165). Ek kan my nie vereenselwig met 'n gedagte soos dié van sekulêre humanisme dat die Heilige Gees alleen in die mens teenwoordig is nie. Dit is 'n onbybelse standpunt sowel as 'n gebrek aan kennis rakende die werksaamheid van die Heilige Gees as skepper

en onderhouer van alle dinge. "The fullness of life towards which we are beckoned by the Spirit is not for us alone. It is for us in relation to other people, plants and animals, indeed the earth itself" (McDaniel 1990:170). Ons moet besef dat die Skepper se voorskrifte en heerskappy is oor die ganse skepping. Dit sluit die huwelik in; dit is deur God ingestel. Dit sluit die owerheid en regering as gesagsstruktuur in; dit is deur God ingestel. Deur God ingestel impliseer deur God geskep! Ek vereenselwig my met Wolters as hy sê; "...that the Creator is sovereign over the state as much as He is over the animal kingdom, that He is Lord over agriculture as much as He is over energy exchanges. God's statutes and ordinances are over everything, certainly not excluding the wide domain of human affairs" (Wolters 1996:15).

Die antwoord lê in 'n "herontdekking" van die Heilige Gees. Daarmee bedoel ek 'n "raaksien" van die Gees se betrokkenheid by ons alledaagse lewe. Meer nog, om ruimte te maak vir die Heilige Gees om Sy werksaamheid in en deur ons voort te sit. Nie dat dit iets nuuts is nie. *Geistesvergeessenheit* – of die verwaarlosing van die Gees is 'n deurtrapte onderwerp. Reeds in 1895 het Albrecht Ritschl gesê dat die Heilige Gees die mees verwaarloosde onderwerp in die teologie is (Lederle 1987:10). Die dogmageskiedenis toon aan dat die vroeë kerk hoofsaaklik gekonsentreer het op die Christologiese dimensie in die Drie-eenheidsleer. Bruner en Hordern beskou in hulle boek: *The Holy Spirit – Shy Member of the Trinity* (1979), die Gees selfs as 'n skaam lid van die triniteit (Lederle 1987:10-13). Alhoewel Lederle aanvanklik nie saamstem met die verwyt dat die Gees verwaarloos is nie, gee hy later toe dat daar tog 'n mate van waarheid in steek (1987:10,11). Lederle wys heel korrek daarop dat die werk van die Heilige Gees later baie meer prominensie in die lewe van die kerk begin kry het (1987:13). Dit kan toegeskryf word aan die opkoms van eers die Pinksterbeweging aan die begin van die 20ste eeu, daarna die denominasionele charismatiese herlewing van die vroeë sestigerjare en daarna die onafhanklike nie-denominasionele charismatiese kerke in die tagtigerjare (Lederle 1987:13). Etlike teoloë is dit egter eens oor die verwaarlosing van die Gees in die kerk – veral in Pinksterkerke. Verster (1972:1) sien hierdie verwaarlosing van die

Gees as die oorsaak van 'n verlamming wat die Pinksterkerke getref het. Ook Möller (1975:323ev.) lewer 'n lywige bespreking oor die insinking en stagnasie wat betref die charismata, wat die Pinksterkerk tot stilstand gedwing het. Maynard James (1969:13-18) wy op sy beurt 'n hele hoofstuk oor die verwaarloosing van die Gees, onder die titel: "The Sin of Neglect". Hy noem die verwaarloosing van die Gees prontuit sonde: "*The sin of neglect.....That this terrible sin has been committed is beyond dispute*" Die rede: Die ewige Gees het nie volle heerskappy in mense se lewens nie, omdat hulle nie ten volle aan die Gees oorgegee is nie en nie volkome deur die Gees in besit geneem is nie. Daarom moet mense kan sê: "I've abandoned myself to the Holy Ghost, and His fulness abides within" (James 1969:15). Vir James impliseer dit 'n terugkeer tot 'n ander en daarom nuwe pinkster met tekens en wonders. Vervulling met die Heilige Gees is nie wat ek meer van die Gees moet kry nie, méér die Gees wat meer van my moet kry in algehele oorgawe.

Aan die anderkant van die skaal vind ons 'n beweging wat G.Clarke Chapman noem, "popular apocalypticism". Die God van hierdie denkrigting is 'n God van absolute outokratiese mag. "This deity's immanence is nontrinitarian, coming not through incarnation or the Spirit, but instead through divine law" (Chapman 1994:321). Die enigste verbintenis wat hierdie "male autocrat, the pater familias of the ancient Romans" met die Christelike tradisie het, is 'n gebrekkige siening van God as Vader. Eksponente van hierdie denkrigting is onder andere Hal Lindsey en Pat Robertson, skrywers van onderskeidelik, "The Late Great Planet Earth" en "The New World Order". Hulle voorstelling van God as 'n absolute despoot versterk net die vervreemding van die wêreld. Dit verwyder die Goddelike teenwoordigheid vanuit hierdie wêreld. En in die woorde van Chapman: "When deferred until the eschaton, divine power becomes depicted as all the more exceptional and extravagant" (Chapman 1994:321). Die antwoord lê in die konsep van God, as die drie-eenheid. God is nou hier teenwoordig deur Sy Gees. Weer Chapman: "Naming God as Spirit, invisible and ever-active, best communicates, however, the divine wordly presence to our mortal minds" (Chapman 1994:328). Deur die Heilige Gees kan ons tot die besef kom dat ons verbond met Hom

deur genade is, en nie uit prestasie-lewering nie. Deur die Heilige Gees kan ons leer dat God se vaderskap berus op ondersteuning eerder as op 'n grondslag van veroordeelde beskuldigings. Die Skepper-God het nooit Sy handewerk laat vaar nie, of die skepping "gelos" om dit eendag in die toekoms met vuur te kom verbrand nie. Nee, God as Skepper en as liefdevolle Vader koester Sy ganse skeppingswerk, gee daarvoor om, is intens betrokke daarby, en beheer dit ooreenkomstig Sy wil en voorsiëning. Daar is absoluut geen beperking op die werking van die Heilige Gees rakende tyd of ruimte nie. A.H. Strong konstateer dat God bokant tyd of ruimte is (Strong 1974:276-277). Net so is die Gees nie in die tyd nie, maar die tyd is in die Gees. Daarom is alles en almal, tyd en ruimte, in die Gees. Die ewigheidsdimensies van die Gees word so deur Strong gestel: "he the Holy Spirit is recognized as God, God is Spirit, Infinite and Perfect, the Souch, Support, and End of all things" (Strong 1974: 315-317). Die *EK IS* van Eks.3:14 is ook die Jahwe wat Gees is (Joh.4:24). Die ewige, oneindige en grenslose Gees is reeds voor die grondlegging van die skepping – intendeel die Gees is Skepper!

8.3 Tekens van die Gees se teenwoordigheid:

Seker een van die vele tekens, maar terselfdertyd ook een van die belangrikste tekens van die Gees se teenwoordigheid, lê opgesluit in die liefde (1 Kor. 13:1-13). Al die ander wonders soos profesieë, talespraak en geloof wat wonderwerke verrig, is nutteloos sonder liefde. Die Gees is dus ook teenwoordig in die liefde – én in vrede én in geregtigheid. Waar daar ookal liefde is, is die Gees van liefde self daar om alle mense en alle samelewingstrukture te transformeer, te heilig, hoop te gee, soos dié liefde dit alleen kan doen. Hierdie volhardende liefde te midde van so baie sonde, is 'n teken van die Gees se teenwoordigheid. God is teenwoordig in en by die wêreld deur die wêreld op te neem in 'n verhouding van liefde wat die hele kosmos omspan, insluit, bewaar, koester en in vreugde geniet! Die wêreld word toegevoeg in die liefde van God. Liefde is die sleutel om die geheim van die kosmos te ontsluit, aangesien die kosmos se voortbestaan van oomblik tot oomblik opgevang is in God se liefde. Ek stem saam met Cordier en ander wat meen die Gees is inderdaad

‘n liefdesbrug (Cordier 2000:267 ; Taylor 1972). Die Heilige Gees is al dikwels as ‘n brug of ‘n verbinding voorgestel, of as ‘n liefdesband tussen die Vader en die Seun (Augustinus 1971), of ook as Tussenganger-God (The Go-between God) wat die gedagte na vore bring dat die Gees die skakel tussen God en die mense is. Wanneer ons vra, Waar is die teenwoordigheid van die Gees? – moet ons nie uit die oog verloor dat die Heilige Gees soewerein is nie. Die Gees kan nooit vasgepen word nie. Die wind is vry en soewerein en waai waar dit wil. So is die Gees. Niemand weet vanwaar die Gees kom en waarheen die Gees gaan nie (Joh.3:8). Gaan die die Gees net na die heilige uitverkore gelowiges, of gaan die Gees ook na die heidene? Dat ons nie die Gees kan beheer of vir die Gees kan dikteer nie, word treffend daarin uitgebeeld dat die Gees op beide gelowiges (pinksterdagdissipels) én ongelowiges (die Cornelius-huishouding) uitgestort is! Mens moet ook verder kennis neem dat terwyl die gelowiges geduldig gewag het vir die uitstorting van die Gees oor hulle, het die ongelowige heidene nie so ‘n wagperiode nodig gehad nie. Terwyl Paulus nog spreek, val die Gees reeds op Cornelius en sy huismense (Hand.8:15). Ek wil dus met Marsh (1971:149-150) saamstem wanneer hy sê dat as die Gees sêlf bepalings maak oor die terme van sy besoek aan mense – soos die Gees wil, waar die Gees wil, en vir wie die Gees wil. Dit is goed vir ons dat ons geen terme het om te dikteer, soos wat dit dikwels in pentekostalisme die geval is nie.

Myns insiens mis baie pinkstermense dikwels die teenwoordigheid van die Gees in hulle voortdurende soeke na groot en dramatiese wonderwerkende gebeure, stemme, droomgesigte, beswymings, onbeheerde lagbuie en vele meer. Die Gees is buite én binne alles en almal in die kleinste konkrete gestaltes daarvan. Haught (1986) sluit hierby aan en sê dat die Gees is te sien in diepte, toekoms, vryheid, skoonheid, waarheid en misterie. Elke bemoedigende woord, handdruk, telefoonoproep, bedankingsbriefie vir ander se hulp, bystand en liefde, is klein maar sigbare tekens van die Gees se teenwoordigheid in die alledaagse lewe van God se koninkryksmense. Cordier (2000:303) neem sy radikaal en gedifferensieerde universum pneumatologie rondom die omvattende werking van die Gees nog veel verder en hy beskou die werking van die Gees as

betrokke in die mees eenvoudige gebeure in mense se lewe en in die natuur gebeure. In 'n toespraak voor die Wêreldraad van Kerke het Leonardo Boff die teenwoordigheid van God se Gees in die wêreld só verduidelik: "The Spirit sleeps in the stone, dreams in the flower, and becomes awake in humanity ..... the Spirit inhabits the cosmos. Thus we announce nature as creation, a cosmic dance of the elements, a new re-enchantment of creation" (Granberg-Michaelson 1992:54). Sallie McFague kom met 'n ietwat meer uitdagende voorstel. Sy meen dat ons die aarde, trouens aan die hele kosmos, kan dink as "die liggaam van God". En God is die Gees wat hierdie liggaam aan die een kant transendeer, maar aan die ander kant tog ook omsluit. In die vleeswording van Jesus Christus het dit immers duidelik geword dat God geen "liggaamlose" God is nie. McFague vra:

"What if we dare to think of our planet and indeed the entire universe as the body of God? ... Is it an impossible, abhorrent, or obscene thought? .... Perhaps this model could also be a lens or glass through which we might see all of us 'live and move and have our being' in God (Acts 17:28); in the body of creation, in the universe. As the embodied spirit of all that is, God would be closer to us than we are ourselves, for God would be the very breath of our breath" (McFague 1993:19-20).

9. DIE HEILIGE GEES AS VERNUWENDE AGENT IN DIE PROSES VAN HERSKEPPING.

9.1 Herskepping as 'n voortdurende proses:

Die Bybel stel ons byna onmiddelik voor aan die Gees van God wanneer ons die skeppingsverhaal lees (Gen.1:1-2). Die Bybelse voorstelling van die skepping leer dat die Heilige Gees deel gehad het aan God se skeppingswerk. Die oorspronklike skepping was egter nie 'n "voltooide werk" nie, gevolglik kry ons die bewarings-gedagte (*conservatio mundi*) sowel as die herskeppings-gedagte (*creatio continua*). In kort beteken dit dat die skepping nie iets staties is nie. Die teologiese-filosofiese nadenke oor die "alreeds" en "nog nie" fasette van die koninkryk van God deur die

Heilige Gees se werking is hier van groot belang. Voller, ryker en heerliker realiserings van individuele sowel as kosmiese transformasies sal eers in die toekoms plaasvind. Die transformasies wat reeds in Gen.1 deur die Heilige Gees begin is, is nog steeds aan die gang. God se koninkryksmanse ervaar steeds voller en ryker transformasies, en in volle samehang met die Gees se werkinge sal die Godsryk sy volle glorie bereik. Daar is 'n ontwikkeling of te wel 'n groei van die skepping, alhoewel nie biologies van aard nie. Daarom het God ook ooreenkomstig Gen.1:28 die geskape werklikheid tot die mens se beskikking gestel om dit te "onderwerp" en daaroor te "heers". "God preserves and sustains his creatures for their perfection. When we say 'God's mercies...are new every morning' (Lam.3:22f) we are acknowledging in every sunrise a prelude to the renewal of creation: 'Behold, I make all things new'" (Rev.21:5) (Moltmann 1990:103). Die fisiese skepping se verval en herstel kom van ver af. Herstel en vernuwing is nie iets wat eers in die allerlaaste eindpunt van tyd sal plaasvind nie. Die toenmalige pre-adamitiese skepping was reeds in die verre verlede onder Lucifer se regeringstyd in chaotiese wanorde gedompel, voordat die Gees weer oor daardie eerste woeste wêreldvloede gesweef het om dit te herskep (Gen.1:1,2 ; Jes.14:11-19). En as 'n herskepte paradys is dit weer onder Adam se bestuur geplaas. In die dae van Noag word chaos in die vorm van 'n vloed ervaar, maar weereens word die aarde herstel. So sal die teenswoordige aarde en hemel in die toekoms ook nuut herstel word (2 Pet.3:6,7,13). Want uit Hom en deur Hom en tot Hom is alle dinge (Rom.11:36). In Hom en deur Sy Pneuma lewe alles, beweeg alles, en hou alles stand (Hand.17:28).

Herskepping is die werk van die Gees. Al sien ons nou net die harde werklikheid van die verslawing van die aarde aan verganklikheid en ekologiese vernietiging weet ons dat die Gees ook 'n waarborg of paalement is wat aan ons gegee word as 'n teken van hoop. Die uitstorting van God se Gees (die "eerste gawe" , Rom.8:23) is die eerste teken van God se herskeppingswerk. Conradie (1996:132) gaan verder en sê dat die Gees nie net 'n "eerste teken" is nie, dit is tegelyk ook 'n teken van die "laaste dae" wanneer God volgens die profesie van Joël die verwoesting sal ophef. In Joël 1 word

die oordeel van God voorgestel met die beeld van 'n sprinkaanplaag waaronder die plante, die diere, die mens, die hele land ly. Onder hierdie totale (ekologiese?!) verwoesting word die aarde wat “soos die tuin van Eden” was, 'n onbewoonbare woestyn (Joël 2:3). Maar as die Gees van die Here oor alles wat lewe uitgestort word – selfs oor dié wat nie in aansien is nie (Joël 2: 28-29) – dan kom daar 'n oorvloed van melk, wyn en water vir die hele land (Joël 3:18). Deur God se Gees is skepping en herskepping dus moontlik. Is dit dan nie vandag ook moontlik dat die Gees van God lewe uit die ekologiese vernietiging wat ons rondom ons sien, tot stand kan bring nie?

9.2 Die Heilige Gees herskep in vryheid:

Die vraag is nou; Hoe word die skepping onderhou? Deur die immanente Gees van God! Die Heilige Gees se rol en werksaamhede word egter beperk tot die menslike individu, en dan boonop net sover dit die weergehoorte van die “siel” betref. Só 'n verskraling van die Heilige Gees se aktiwiteite word baie duidelik uitgelig deur Lukas Vischer. Vischer stel dit duidelik: “Please, God, make the hole in the ozone layer close up again! A child recently said this prayer spontaneously. But adult people cannot. For we cannot think of the Holy Spirit as a *deus ex machina* who can put right the damage caused by us human beings” (Vischer 1990:144). Die probleem onder baie christene, en veral diegene in die Pinkstertradisie, is die gedagte dat die Heilige Gees eers met die uitstorting op Pinksterdag aarde toe gekom het. Hulle koppel die teenwoordigheid van die Heilige Gees eers aan die realisering van die belofte van die “koms van die ander Trooster”. Die Gees van God is van die begin af egter die agent betrokke by die verandering van die mens se gemoed, en by die skep van 'n “nuwe hemel en aarde”. Ons sien die Gees in hierdie wêreld in aksie. Schweizer meen dat die Nuwe Testament ons nie 'n doktrine gee rondom die Heilige Gees nie, maar, “that the Spirit is narrated as an event – as happening” (Schweizer 1989:408). Die Heilige Gees is die agent vir vernuwning. Die Gees omvat die hele skepping en herskepping. Want die Gees is reg van die begin alreeds daar nog voordat die Woord uitgespreek was (Gen.1:2). Deur die krag van die Heilige Gees word die totale skepping beweeg na 'n “nuwe lewe”. Deur die Gees is alle dinge

moontlik want dit is die krag van God self wat werkzaam is. Van Aarde meen dat, “everything from justification to the final manifestation of the children of God, from faith to prayer, from ethical behaviour to calling God, Abba! Father!, is enabled by the Spirit” (Van Aarde 1991:510). Die punt hier is dat vryheid van sonde, impliseer vryheid vir die Heilige Gees. Vryheid vir die Heilige Gees behels ‘n “wandel in die Gees”, wat lei na ‘n leefwyse onder beheer van die Heilige Gees. Bevryding is alleenlik moontlik in die werkkring van die Heilige Gees. Die Gees is die groot bevryder. “In the reality of the incarnation event God proves that He is free to be our God ..... In the reality of the event of the outpouring of the Holy Spirit consists our freedom to be children of God and to know and love and praise Him in His revelation” (Barth 1980:1,203). König sluit hierby aan wanneer hy sê dat in en deur die Gees kry mense liefdevolle vryheid om teenoor God se liefdevolle vryheid te reageer (König et al 1975:34-43). Wanneer ons egter praat van bevryding, is die eerste gedagte wat by baie Christene na vore kom, een van duiwels en demone. Hierdie sug na bevryding is egter nie net geestelik nie. Mense ly as gevolg van ekonomiese uitbuiting van mense deur mense. Mense ly deur ander mense se politieke voorkeure en die gepaardgaande miskenning van menslike waardigheid en regte. Mense ly as gevolg van kulturele vervreemding weens rassisme en geslagtelike diskriminasie. Maar die oproep om vryheid is nie net ‘n kreet van die misbruiktes, onderdruktes, vervreemdes en bevreesde mensdom nie. Dit is ook die uitroep van die hele natuurlike skepping wat deur mense vernietig word. Volgens Moltmann (1979:98) het Marx opgemerk dat die natuur wagtende is op ‘n ware bevrydende opstanding van die mense in die Godsryk. Ek glo dat Paulus ‘n alles-insluitende kosmos bedoel wanneer hy die stelling maak dat die “skepping sug in barensnood” en hoop om self ook vrygemaak te word (Rom.8:19-22). Die oproep om bevryding verenig die mens en die natuur in die hoop om bevryding. Dit is wat die Bybel ons leer van die Heilige Gees. “Die Trooster, die Heilige Gees, wat die Vader in My Naam sal stuur, Hy sal julle alles leer...” (Joh.14:26), asook; “....almal wat deur die Gees van God gelei word,...” (Rom.8:14), wys hoe intens en persoonlik die Heilige Gees by ons lewens betrokke is.

Die probleem by baie Christene is onkunde. Daar word te maklik deur baie Pinkstermense aanvaar dat alle mense veronderstel is om te weet waarom dit gaan. Dit lei dikwels tot vooroordeel en selfs veroordeling teenoor oningeligtes. Geen wonder dat Paulus soveel klem lê op die “groeï in die kennis van God” nie (Kol.1:10 ; 1 Kor.1:5 ; Rom.15:14 ; 2 Pet.3:18). Paulus vereenselwig hom met diegene wat in onkunde staan, want hyself was op ‘n tyd onkundig. Vroeër was hy ‘n lasteraar en ‘n vervolger van die navolgers van Jesus Christus. Maar aan hom is barmhartigheid bewys, omdat hy dit in onkunde gedoen het (1 Tim.1:13). Koninkryksmense is nie meer onkundiges nie. Hulle het die Gees van wysheid en kennis ontvang (1 Kor.12). Hulle het ‘n leermeester, die Gees wat alles leer (1 Joh.2:20,27). Daarom rus die onus en verantwoordelikheid op koninkryksmense om die onkundiges in te lig. Maar waarvan moet alle mense dan kennis dra? Wat is die onkunde waarvan ons bevry moet word? Die evangelie gaan nie net oor siele-heil nie en dat die evangelie nie net vir Christene bedoel is nie (Matt.9:12,13 ; Mark.2:17 ; Luk.5:31,32). Meer nog, die evangelie gaan nie net oor die hele mens is nie, maar oor die hele skepping van God (Rom.8:19-23). Onkunde rakende die toestand van ons planeet aarde, onkunde oor die gevolge van oorbevolking, besoedeling, kernafval, en die voortgesette uitwissing van ons natuurlike hulpbronne, moet deel word van ons evangelie-boodskap aan die gereddes sowel as aan die verlore nes en oningeligtes. Jakobus verkondig dat daar nie seën en vervloeking uit dieselfde mond mag kom nie (Jak.3:10). Tog verkondig Christene die boodskap van vernuwing, maar terselfdertyd word lustig meegedoen aan die vernietiging van plant en dierlewe. Dit is ‘n bewys dat die res van die skepping as minderwaardig beskou word. So ‘n gedagte pas nie in by die evangelie van die koninkryk van God nie.

Die vraag is nou net, hoe wyd strek die Heilige Gees se werksaamheid as agent? Van Ruler is van mening dat: “Not only kerygma, sacrament, and office are seen as instruments of the Spirit, but also tradition and history, civil law and state, individual and community, ect., are taken up in the currents of the pneumatic expansion of the messianic salvation - in living earthly expression to the

eschatological kingdom” (Fries 1973:125). Aangesien Christus se sondelose lewe, versoenende dood en glorieryke opstanding tot voordeel van die hele skepping dien, kan ‘n mens afvra waarom die Heilige Gees nie ‘n verlossingswerk verder as net vir die mens kan doen nie. Myns insiens, is die vernuwing van individue maar slegs ‘n deel van die groter werksaamhede van die Heilige Gees. Dit is ook wat Granberg-Michaelson bedoel as hy sê dat, “The Spirit was given foremost not to single believers, but to the life of the Body of Christ. The work of the Holy Spirit is to create and enliven the common life of the church, and to empower that community in its renewing mission to the whole creation” (Granberg-Michaelson 1984:138). Abraham Kuyper maak ‘n soortgelyke verklaring in sy, “The Work of the Holy Spirit”, en sê: “Thus to lead the creature to its destiny, to cause it to develop according to it’s nature, to make it perfect, is the proper work of the Holy Spirit.....the work of the Holy Spirit consists in leading all creation to its destiny, the final purpose of which is the glory of God” (Kuyper 1900:22). Vervolgens maak Kuyper die interessante stelling dat die skriftuur opgeteken in Markus 16:9-20, nie net aandui op die voortsetting van die Heilige Gees gawes nie, maar dat die gawes dien as ‘n uitdrukking van die Gees se werksaamheid in die vernuwing en herstel van die hele skepping. Volgens hom impliseer die tekens waarna in verse 17 en 18 verwys word “the reversal of effects of the fall described in Gen.1-11”. Ek haal kortliks twee voorbeelde aan om die herskeppende werk van die Heilige Gees te illustreer. “Drinking deadly poison (Mark:18) without harm shows that the plants of the earth are once again only benign, as they were before the earth brought forth thorns and thistles (Gen.3:18). Picking up snakes (Mark.16:18) shows that the consequences of the enmity established in Gen.3:15 are included in the regenerative work of the Spirit in creation” (Snell 1992:50). Om Markus 16:9-20 as kanoniek te aanvaar, dwing ‘n mens om ook die werk van die Heilige Gees, naamlik die herskepping van die wêreld, binne hierdie verse raak te sien. Ongelukkig word hierdie gedeelte van Skrif deur veral die Pentakostaliste slegs gebruik om die geldigheid van onder meer talespraak te regverdig. ‘n Holistiese perspektief rondom ‘n vernuwing van die totale skepping ontbreek.

Nog 'n rol van die Heilige Gees is die verheerliking van God die Vader. Selfs vanuit 'n ortodokse perspektief, vind ons konsensus rondom die taak van die Heilige Gees. Aram Keshishian, 'n aartsbiskop van Lebanon, maak die stelling: "Thus, the Holy Spirit gathers together and unites humanity and the whole creation with God and in God. The glorification of God is only completed when the creation is renewed, redeemed and perfected. God is glorified through the healing and liberation of the creation. The Holy Spirit is both glorifying and unifying God" (Keshishian 1990:200). God praat deur twee boeke tot die mens. Die een boek is die Bybel. Die ander "boek" is die skepping. Dawid vermeld daarvan onder meer in Ps.19:1-4 waar hy sê: "Die hemele vertel die eer van God, en die uitspannel verkondig die werk van Sy hande. Die een dag stort vir die ander 'n boodskap uit, en die een nag kondig vir die ander kennis aan; daar is geen spraak en daar is geen woorde nie – onhoorbaar is hulle stem". Alle mense is geskape met hierdie bewustelikheid. Diegene wat God nie hoor spreek deur Sy skepping nie, het hulself mislei. Apostel Paulus het dit duidelik uitgespel in sy brief aan die christene in Rome: "Want die toorn van God word van die hemel af geopenbaar oor al die goddeloosheid en ongeregtigheid van die mense wat in ongeregtigheid die waarheid onderdruk, omdat wat van God geken kan word, in hulle openbaar is, want God het dit aan hulle openbaar. Want Sy onsigbare dinge kan van die skepping van die wêreld af in sy werke verstaan en duidelik gesien word, naamlik sy ewige krag en goddelikheid, sodat hulle geen verontskuldiging het nie;" (Rom. 1:18-20). Seker die mees erkende werk van die Heilige Gees is om te verenig, te versoen en eenheid te bevorder. In Efesiërs 4:3 word ons aangesê ... "om ernstig te strewe om die eenheid van die Gees te bewaar deur die band van die vrede", en nie om die "Heilige Gees te bedroef" nie. Kan 'n mens dan aanvaar dat die Heilige Gees in die taak van vereniging, die tradisionele grense tussen die mens en die res van die skepping tot niet wil maak? O ja, beslis. In die woorde van Wallace: "The Spirit upsets conventional mores and replaces them with the new fellowship of the pneumatic community. The Spirit's work threatens to tear apart the nature-indifferent *imago Dei* self-concept many persons prize as their birthright.....the Spirit reminds us that, as God's images, we are earth creatures fashioned from the muck and mire of the soil"

(Wallace 1993:19). Mary Douglas ondersteun ook dieselfde mening en ek haal aan, “the Spirit is an agent of creative formlessness who dangerously foments boundary transgression and the dissolution of order into formlessness” (Douglas 1966:161).

Ons het reg aan die begin redelik uitgebrei oor die rol en taak van die Heilige Gees by die proses van weergeboorte by die mens. Ons sien en besef die genade wat bekering teweeg bring by die gelowige, hoedat die oë “geopen” word om die natuur te kan sien as ‘n gawe van God. Dit is dus ‘n noodsaaklike werksaamheid van die Heilige Gees, naamlik om die mensdom na bekering te lei, want een van die belangrikste gevolge daarvan is die bewuswording van ons sonde teenoor God se skeppingswerk. Om Carmody se woorde te gebruik, “the ruin of nature and the denial of God go hand in hand, because both overexalt human beings”. Die mens se lewensstyl het dikwels ‘n invloed op ons verhouding jeens die natuur. So byvoorbeeld, sal ‘n najaag van ‘n luukse lewensstyl sanksie verleen aan ‘n verdere misbruik van kosbare natuurbronne. Die ideaal van groei en vooruitgang in die laat-kapitalistiese, geïndustrialiseerde Westerse wêreld word skerp bevraagteken. In sy klassieke boek, *Small is Beautiful*, sê E. Schumacher, “In the excitement over the unfolding of his scientific and technical powers, modern man has built a system of production that ravishes nature and a type of society that mutilates man” (Cooper 1990:78). Jonathan Porritt, ‘n bekende Britse “groen” aktivis, sluit hierby aan en sê: “The logic of ecology stands in direct opposition to the logic of industrialism for it is clear that in the very process of succeeding industry cannot help but to destroy its own material base” (Cooper 1990:75). In baie ekologie-bewuste bewegings word ‘n heeltemal nuwe globale ekonomiese bestel bepleit – wat nóg op kapitalistiese nóg op sosialistiese uitgangspunte berus. Tim Cooper stel byvoorbeeld voor: “Green Christians would....propose an alternative to industrialism (whether capitalist or socialist), which appeals to people’s highest qualities instead of accommodating their selfish and materialistic inclinations” (Cooper 1990:78). Daar bestaan geen twyfel dat ‘groener’ vorms van tegnologie, produksie en verbruik een van die belangrikste, moeilikste en mees kontroversiële aspekte van die ekologiese beweging is nie. Dit is

belangrik omdat werklike oplossings vir ekologiese probleme slegs op 'n makro-ekonomiese vlak gevind kan word. Dit wat individue doen om 'groener' te leef, het relatief min direkte effek. Dit is *moeilik* omdat die waardes van kompetisie, prestasie, verbruik en groei so diep gewortel is in 'n laat-moderne geïndustrialiseerde konteks. Dit is kontroversieël omdat baie van die voorstelle vir alternatiewe vorms van tegnologie en "groen" ekonomiese eksperimente beproef word op 'n mikrovlak wat nie met die globale ekonomiese kompleksiteit rekening hou nie. Kyk byvoorbeeld na die volgende effens wêreldvreemde voorstel:

"Suppose we were to ask modern science what benefits would accrue to human beings and their environment from observing the sabbath according to Biblical guidelines? Such observance would involve shutting down for the duration of the sabbath factories, shops and places of entertainment. It would mean stopping industrial machines as well as the millions of automobiles on the highways with the exception of those needed for social services. The result would be a cessation on the sabbath in the flow of pollution into our atmosphere which in some of our metropolises has become toxic smog .... Obviously rational plans would have to be developed to implement such programs; economic factors could not be ignored" (Bacchiocchi 1980:210).

Dit is belangrik dat die uitdaging en die regstelling van só 'n "groen" perspektief nie afgewater word nie.

In die lig van die hoë vlakke van verbruik, industrialisasie en besoedeling wat tans in die Eerste wêreld heers, is dit van deurslaggewende belang dat alle mense 'n lewenstyl sal aanvaar wat in alle lande van die wêreld nagevolg kan word. In die gevelede woorde van Charles Birch: "The rich must live more simply, so that the poor may simply live" (Conradie 1996:139). 'n Mooi verhaaltjie oor 'n visserman in Mombassa illustreer so 'n eenvoudiger manier van leef.

"There is a story of an African fisherman relaxing in the sun, lying on the beach in Mombassa in Kenya. Clearly enjoying himself he was suddenly approached by a white-

faced, camera-laden tourist who asked him why he was idling his time away. He should, the tourist said, be out catching fish. "But," said the African, "I have enough for the day for my wife and family. What need is there for catching more?" The tourist replied that if he were to catch more he would be able to afford better equipment – a better net for example. "But why do I need a better net?" enquired the African. "Well," replied the tourist, "if you caught even more fish, you would be able to buy a boat, then several boats, and then employ people and form your own company. And then when it was running smoothly you would be able to take a holiday – and lie on the beach in the sun, relax and enjoy yourself." "Thanks," said the fisherman, "but I can do that every day already" (Cooper 1990:88).

Maar selfs die selfsugtige najaag van groter winste het 'n geweldige nadelige uitwerking op die natuur en ekologie. Gevolglik vra Carmody die vraag; "Can a convert to Jesus make luxury and profit part of the Christian outlook?" (Carmody 1983:80). Hier raak ek seker aan 'n mynveld rakende rykdom en armoede en die lewe van 'n Christen. Wat was Jesus se standpunt rondom luukse en winsbeheptheid? Jesus lewer 'n harde uitspraak in die verband, en ek haal aan: "Voorwaar Ek sê vir julle dat 'n ryk man beswaarlik in die koninkryk van die hemele sal ingaan. En ....., dit is makliker vir 'n kameel om deur die oog van 'n naald te gaan as vir 'n ryk man om in die koninkryk van God in te gaan" (Matt.19:23,24). Ek wil saamstem met Carmody wanneer hy sê dat "...many of the ecologists' instincts about what survival will demand in the future were anticipated long ago in Jesus' demand for simplicity" (Carmody 1983:81).

9.3 Die Heilige Gees in diens van die Skepper-God:

Die gevaar van 'n oorbeklemtoning van die Heilige Gees se rol as agent rondom etiese verantwoordelikheid, is dat mens so betrokke kan raak by die ekologiese krisis dat Christus irrelevant kan word. Wanneer die Heilige Gees maar net gesien word as 'n instrument om alle mense byeen te kry om 'die wêreld te help red van uitwissing', dan is ons weer by die situasie dat

die mens homself wil red, sonder Christus. Die kern-belydenis bly steeds: Jesus is Here. Selfs vanuit ekumeniese kringe kom die waarskuwing, in die woorde van Beck:

“....a temptation exists to emphasize the role of the Spirit in such a way as to separate him from the work of Christ and consequently from the tri-unity of the Godhead....[I]n the present day, the danger is that a renewed awareness of the presence and the power of the Spirit....will lead to a pneumatology devoid of a Christological foundation” (Breck 1990:115).

Die noue band tussen die Seun en die Gees kan nooit losgemaak word nie. Net so kan Christus nooit vervang of aangevul word nie. Die Gees wat in die gelowige werk is die Gees van Christus (Rom.8:9). In die Nuwe Testament is daar ‘n opsigtelike verband tussen Christologiese en Pneumatologiese teologiese uitsprake. In Romeine 8:1 en 8:11, word die frases *in Christus* en *in die Gees* as alternatiewe gebruik om dieselfde dinge aan te dui. Die gelowiges is mense wat in Christus én in die Gees is en in wie Christus én die Gees ook inwoon. Die Gees se werke kan ook op die triniteitsleer gegrond word. Let op die eenheid van die werk van die Drie-enige God soos voorgehou in Handeling 2:32-33: “God het hierdie Jesus uit die dood laat opstaan; daarvan is ons almal getuies. Hy is verhoog aan die regterhand van God en Hy het die Heilige Gees wat belowe is, van die Vader ontvang en uitgestort. Dit is wat julle nou sien en hoor” (Lederle 1987:129-130). Hoewel die werkinge van die Seun en die Gees nie van mekaar geskei kan word nie, kan daar volgens König onderskei word. König meen egter dat só ‘n onderskeiding slegs waarneembaar is in die sin dat een van hulle in ‘n besondere aktiwiteit meer op die voorgrond kan wees as die ander (König 1972: 32-33). Daar is geen mededinging tussen die Seun en die Gees nie. Die eenheid van die Triniteit is verder ook ‘n bevestiging van die Godheid van die Gees. Die Godheid van die Gees onderstreep weer duidelik dat daar net één Gees is.

Sonder om te vër in die Triniteitsleer in te beweeg, moet ons aanvaar dat daar alleen een Goddelike Gees, die Heilige Gees, wat terselfdertyd die Gees van die Vader én van die Seun is. Die Bybel is

duidelik dat meervoudige verwysings na die Gees net so min na verskillende geeste verwys as wat die genade van God (Gal.2:21) en die genade van Christus (Gal.1:6) na twee verskillende genades verwys. Waar ons lees van die sewe Geeste van God in Openbaring 4:5 verwys dit tog nie na sewe los Geeste van God nie. Verster stem volmondig saam deur te sê dat die Gees van God wat in mense woon is terselfdertyd ook die Gees van Christus (Gal.4:6 ; 1 Pet.1:11) in ons, en dat Christus se Gees en God se Gees en die Heilige Gees is beslis nie drie Geeste nie (Rom.8:9). Met dit in ag geneem, kom ons keer terug na die Godheid van die Gees. Allereers word bely dat die Heilige Gees Here is, en dan ook dat Hy van die Vader uitgaan en saam met die Vader en die Seun, aanbid en verheerlik word. Al hierdie uitdrukkings het dieselfde doel, naamlik om die Godheid van die Heilige Gees te bely. Dat die Heilige Gees van die Vader uitgaan, beteken vir König dat Hy anders is as die skepsele wat deur die Vader geskape is. Deur gewis die uitgang van die Gees uit die Vader te veronderstel (Gaybba 1987:125 e.v.), impliseer dat die Heilige Gees, soos die Seun, deel het aan die wese van God, met ander woorde aan God self. Dit is presies wat die titel Here ook bedoel. Wanneer Paulus dus boonop die Gees Here noem (2 Kor.3:18), was die kerk oortuig dat hy hiermee die Godheid van die Gees verkondig het. God is Gees en die Gees is God (Joh.4:24).

Ons moet ook ag gee op die Heilige Gees as agent, menende dat die Gees *werk*. Hier is geen sprake van 'n passiewe betrokkenheid nie, maar van aktiewe en doelbewuste optrede. Die Heilige Gees is die uitvoerende mag van die Godheid. God werk in Sy skepping deur die Heilige Gees. Die hooftaak van die Heilige Gees is om in te woon (Rom.8:11, Joh.14:17). Eerstens woon die Heilige Gees in die individuele persoon. Vandaar ook Paulus se verwysing na die mens as die tempel van die Heilige Gees (1 Kor.3:16). Tweedens woon die Gees van God ook in die kerk. Dit is wat Van Ruler bedoel wanneer hy sê: "The church is the body of Christ, the people of God, the new Israel,....- in these and all their expressions God the Spirit lives....- the Spirit inhabits all the forms, aspects, and activities of His church" (Fries 1973:130). Die kerk verleen dus gestalte aan die Heilige Gees. By wyse van die Gees se inwoning vul God se genade en saligheid die hele skepping.

Die werk van die Heilige Gees is nie slegs om “in te woon” nie, maar die Gees maak gebruik van dit wat Hy inwoon om die saligheid oor te dra, te versprei en te kommunikeer. Die Heilige Gees “lei” en “leer” – na Jesus Christus toe. “The forms employed by the Holy Spirit are factual, tangible, historic realities. Through his indwelling the Spirit receives ‘earthly form’ and ‘creaturely reality’. All existence becomes gripped by the Holy Spirit -...” (Fries 1973:131). Wat wel hier van belang is, is Van Ruler se verwysing na die breë omvang van die werksaamheid van die Heilige Gees. ‘n Bevestiging van die hele skepping wat deur die Gees van God bewoon en betrek word, naamlik, “If the Spirit is essential for earthly reality, so is the earth essential for the work of the Spirit. Men could never bring the Holy Spirit into their line of vision if it were not for the reality of the instruments and *Gestalten* employed by the Spirit” (Fries 1973:132).

As ‘n laaste gedagte rondom die rol van die Heilige Gees, moet ons erkenning gee aan Paulus se woorde in Rom.5:5; “...en die hoop beskaam nie, omdat die liefde van God in ons harte uitgestort is deur die Heilige Gees wat aan ons gegee is”. Somtyds wil dit voorkom asof die mens se poging om God se liefde aan die res van die skepping oor te dra, bloot akademies is en dat daar geen werklike vrug na vore kom nie. Dit laat dikwels ‘n gevoel van mismoedigheid en teleurstelling. Maar Paulus kom en bemoedig ons juis in die Romeinse brief dat dit die werk van die Heilige Gees is om hierdie liefde van God in ons op te wek, om die liefde opnuut aan te wakker, sodat ons die taak ophande tot aan die einde toe kan volhou.

“Our vocation is to cooperate with the Holy Spirit in renewing the face of the earth; and we cannot be effective partners of God when we drag along with flagging energies. At such times, our Divine Co-Worker is ready to restore our joy and our strength;...If we take our refreshment in God the Holy Spirit, looking to Him for the living water that renews the strength of the soul, then He will help us view our work from a height infinitely more revealing than the loftiest mountaintop” (Ford 1976:48).

Dit is waarom Jesus Sy volgelinge aanmoedig om die Heilige Gees krag te ontvang (Hand.1:8), sodat hulle die roeping en taak hier en nou kan voltooi met alle volharding.

10. VERNIETIGING OF VERNUWING?

Die vraag of die aarde en alles wat daarop is, in die eindoordeel totaal en al vernietig gaan word, is na my mening 'n belangrike bepalende faktor rakende Christene se gesindheid en optrede teenoor die res van die skepping. Westerse Christendom in die meerderheid ondersteun 'n gedagte van 'n totale uitwissing van die huidige wêreld soos ons dit ken. Hulle baseer hul standpunte op teksverse soos; ... “die hemele met gedruis sal verbygaan en die elemente sal brand en vergaan, en die aarde en die werke wat daarop is, sal verbrand” (2 Pet.3:10), en die gesig wat Johannes gehad het op Patmos, ... “ek het 'n nuwe hemel en 'n nuwe aarde gesien, want die eerste hemel en die eerste aarde het verbygegaan; en die see was daar nie meer nie” (Open.21:1). As dit wil sê dat God hierdie aarde gaan uitwis, ongeag die werk wat mense verrig, en Hy 'n nuwe een *ex nihilo* gaan skep, dan kan ons die vraag vra; “Waarom bekommerd wees oor die toekoms?”. Laat ons dan maar eet en drink en onself geniet terwyl ons nog kan. Laat ons maar afbreek en uitwis en besoedel, aangesien alles tog maar gaan verbrand! So 'n gedagte is absurd! As só 'n argument waarheid bevat kan Christene al hoe meer opgewonde raak namate die ekologiese krisis vererger. Want dit dui aan dat die einde naby is. Onder invloed van die Griekse denke het die Christelike kerk eeue lank 'n beeld voorgehou van 'n ander, “hemelse” wêreld waarheen dié wat glo verwyder sal word om daar 'n tydlose, bo-aardse, liggaamlose, skimmige bestaan te voer. In die Bybel word hierdie rus egter ook beskryf met ander metafore, wat God se kosmiese herskeppingswerk beklemtoon. Die Bybel praat byvoorbeeld in aardse terme van die “groot feesmaal” of die “bruilofsfees”, van “lewende water”, die “boom van die lewe”, en die “nuwe Jerusalem”. Tog is daar 'n element van waarheid in hierdie redenasie. Die ekologiese krisis waarsku ons juis dat die magte van dood en vernietiging nie sonder meer getem kan word nie. Die koms van die nuwe aarde vra 'n duur prys. Die evangelie is egter dat God nie agteroor sit en verlustiging vind in die crescendo van kosmiese vernietiging nie. Die koms

van die nuwe aarde het reeds in hierdie bedeling, in die opstanding van Jesus Christus, aangebreek. Ons deel reeds in die nuwe lewe wat God beloof het. Iets van die nuwe aarde het daarom reeds waar geword.

Kom ons kyk terug na die Ou Testament, en na die geskiedenis van die sondvloed. Volgens Gen.6-9 het God besluit om die lewe op aarde te vernietig. Maar Noag vind genade by God en word saam met sy familie en 'n ark vol diere, voëls en kruipende wesens, gespaar. Toe God se oordeel in die vorm van 'n watervloed verby was, het die ark van Noag weer op hierdie aarde tot rus gekom. God het nie gedurende die veertig dae toe dit gereën het, die ou aarde uitgewis en vervang nie. Maar wat God wel gedoen het, was om die skepping te herstel en te vernuwe. Hy het dit wat boos en sondig was vernietig met water. So sal God ook in die laaste dag al die sonde en boosheid met vuur uitwis. Ja, alles wat in ongeregtigheid bestaan sal deur God weer rein gemaak word —gelouter word deur vuur. Maar ek glo nie dit beteken dat God die hemel en aarde gaan “uitvee” en uit niks weer 'n nuwe heelal gaan skep nie. Dit is nie die wêreld as sulks wat vir totale vernietiging bestem is nie, maar slegs die sonde en die sondige deel van die wêreld wat vernietig sal word. Die wêreld self as fisiese entiteit sal getransformeer wees. Hierdie gebeurtenis sal wel net so dramaties vir die universum wees as wat die dood en opstanding van Genesis 1 se aarde was, of soos wat die dood tans vir alle mense is. Maar soos daar vir mense nuwe opstandingsliggame is, sal daar ook vir God se nuwe wêreld een wees. Alles wat deur God se Gees nuut gemaak word, ontvang die saad van die ewige lewe. Dis hierdie Gees-lewe wat aan God se wêreld en Sy koninkryksmense 'n glorieryke opstanding sal gee. Hoe dit presies sal lyk weet niemand nie, maar dit sal 'n transformasie wees gelyk aan volmaaktheid soos dié van Christus se liggaam (1 Kor. 2:9 ; 1 Joh. 3:2).

“It may be, as Herman Bavinck has suggested, that human life on the new earth, compared to that life now, will be like the colourful butterfly that developes out of the pupa: dramatically different, but the same creature. Perhaps the most fitting symbol of the development of creation from the primordial past to the eschatological future is the fact that

the Bible begins with a garden and ends with a city – a city filled with the glory and the honour of the nations” (Wolters 1996:41).

Die gedagte van ‘n *transformatio mundi* word ondersteun met talle gedeeltes uit die Openbaringboek waar die aardsheid van die koninkryk van God onderstreep word. Dit is duidelik dat die gelowiges se woonplek eendag op *hierdie* aarde gaan wees. Open.5:10 lees; .... “en ons sal as konings op die aarde heers”, en in Open.21 hoor ons dat God .. “is by die mense, en Hy sal by hulle woon”. Open.21:24 vertel ons dat .... “die nasies van die wat gered word, sal in die lig daarvan (Jerusalem) wandel, en die konings van die aarde bring hulle heerlikheid en eer daarin”. Dieselfde gedagte vind ons in die evangelie van Matthéüs. Die gebed, “Laat U koninkryk kom” (6:10), is ‘n gebed vir God se heerskappy oor die hele aarde. In sy werk “Matthew”, verwys R.H.Gundry ook na dieselfde gedagte as hy sê, ... “the earth mentioned in the promise of inheriting the earth given to the meek (Matt.5:5), can only refer to ‘the earthly locale of God’s kingdom’. In the eschaton, the resurrected people of God will inhabit the renewed earth” (Gundry 1985:119).

Die klem op die aardse lokaliteit van God se koninkryk sluit ook weer direk aan by die Christelike leer oor die opstanding van die liggaam. “Theologically it makes little sense to postulate non-earthly existence, yet at the same time believe in the resurrection of the body” (Volf 1987:176). Weliswaar vereis die opgewekte liggaam om met heerlikheid bekleed te wees, maar tog ook ‘n materiële omgewing! Ek ondersteun Gaybba (1987:260-265) wat sê dat die heil inderdaad strek tot die hele skepping. Deur die krag van die Heilige Gees sal die mensdom se wêreld nie vernietig word nie, maar glorieryk getransformeer word. Die transformasie van die hele kosmos, insluitende die fisiese lewende en nie-lewende aarde, behoort gesien te word as die restourasie van die paradys. Vir hierdie rede moet die heil gesien word as die bewerker van harmonie wat moet bestaan tussen mense en hulle ganse samelewings en omgewings. Hierdie skepping van innerlike en uiterlike harmonie is niks anders as Heilige Gees geïnspireerde groeiprosesse nie. Dit vind nie alles meteens

plaas nie. Soos Gaybba tereg uitwys, dit vereis die samewerking van alles en almal binne die koninkryk van God.

Verder word die gedagte van 'n eskatologiese *transformatio mundi* ook direk deur die Nuwe Testament ondersteun. In Romeine 8:21 lees ons; ... “dat die skepping self vrygemaak sal word van die slawerny van die verganklikheid tot die vryheid van die heerlijkheid van die kinders van God”. Die bevryding van die skepping waarna Paulus hier verwys, kan nie plaasvind deur dit te vernietig of uit te wis nie, maar deur dit te transformeer. Ook spreek Handeling 3:21 van die, ... “wederoprigting van alle dinge”. Die New King James Version gee dit as, ... “restoration of all things”. Die Living Bible vertaal dit; ... “the final recovery of all things from sin”. In die woorde van F.F.Bruce, “If words mean anything, these words of Paul denote not the annihilation of the present material universe on the day of revelation, to be replaced by a universe completely new, but the transformation of the present universe so that it will fulfil the purpose for which God created it” (Bruce 1963:170). Die Christelike belydenis dat God se skepping goed is, kan nie die gedagte ondersteun van 'n toekomstige uitwissing van dieselfde skepping nie.

Die WRK het in 1983 tydens sy algemene vergadering in Vancouver 'n agenda voorgestel waarmee die kerke regoor die wêreld heen besig behoort te wees (Conradie 1996:158). Met hierdie agenda wat bekend staan as JPIC (Justice, Peace and the Integrity of Creation) wil hulle 'n bepaalde konsensus uitdruk oor wat aan die hart lê van die Christelike kerk se sosiale verantwoordelikheid, naamlik: “geregtigheid, vrede en die integriteit van die skepping”. In kort kom dit daarop neer dat die skepping 'n eie integriteit het wat erken en beskerm behoort te word. Net so min as wat 'n mens die integriteit van 'n ander persoon mag aantast, mag jy dit met die aarde doen. Terselfdertyd is die aarde ook 'n “geïntegreerde” geheel, dit wil sê alle dele daarvan is inter-afhanklik. Daarom moet die heelheid van die skepping tot elke prys beskerm word. Die skade wat ons aan die skepping berokken, berokken ons immers aan onself! Conradie (1996:158) meen verder dat al drie die

aspekte van geregtigheid, vrede en die integriteit van die skepping hou ten nouste verband met mekaar. Geen vrede is sonder geregtigheid moontlik nie. Ekonomiese ongeregtigheid, veronregting en uitbuiting het vernietigende ekologiese gevolge.

Gedurende 5-12 Maart 1990 het 'n ander byeenkoms as inisiatief van die WRK in Seoul plaasgevind (Conradie 1996:159). Dit het bekend gestaan as die World Convocation on JPIC. Conradie (1996:160) sê dat onder die titel: "We affirm the creation as beloved of God" het Christelike kerke te midde van die ekologiese krisis die volgende verbintenis gemaak:

"We affirm that the world, as God's handiwork, has its own inherent integrity: that land, waters, air. Forests, mountains and all creatures, including humanity, are 'good' in God's sight. The integrity of creation has a social aspect which we recognize in the self-renewing, sustainable character of natural eco-systems.

We will resist the claim that anything in creation is merely a resource for human exploitation. We will resist the extinction of species for human benefit; consumerism and harmful mass production, pollution of land, air and waters; all human activities which are now leading to probable rapid climate change; and policies and plans which contribute to the disintegration of creation.

Therefore we commit ourselves to be members of both the living community of creation in which we are but one species, and members of the covenant community of Christ; to be full co-workers of God, with moral responsibility to respect the rights of future generations; and to conserve and work for the integrity of creation both because of its inherent value to God and in order that justice may be achieved and sustained" (Niles 1992:174-175).

Dit is duidelik uit bogenoemde "verbintenis" dat die mens rakende die ekologiese krisis weet *wat* om te doen. Wat nou dringend aandag moet geniet is; Hoe moet ons dit doen? Daar moet

daadwerklik saam gesoek word na maniere om in harmonie met God se hele skepping te lewe. So byvoorbeeld kan ons in ons gemeentes 'n spiritualiteit aanmoedig waarin 'n verbruikersmentaliteit teengewerk en die sakramentele karakter van die skepping erken word. Ons kan ons verstaan van die Bybel probeer verdiep en daardeur 'n nuwe teologiese perspektief kry op die skepping en die mens se plek daarin. Ons kan opvoedkundige programme ontwikkel waarin kinders geleer word om die integriteit van die skepping te waardeer. Ons kan in ons gemeentes 'n gemeenskaplike leefwyse aanmoedig waarin mense se respek vir God se skepping weerspieël en versterk word in en deur die wyse waarop hulle met natuurlike hulpbronne omgaan. 'n Groter samewerking wêreldwyd tussen mense van verskillende agtergronde en godsdienstige oortuigings wat hul beywer vir sosiale geregtigheid en die ekologiese balans in die skepping, kan die soeke na antwoorde en oplossings vir die ekologiese probleme help bespoedig. Ons kan oormatige verbruik beperk en herwinning aanmoedig; ons kan meewerk om voldoende huisvesting en toepaslike vorms van vervoer vir almal te verseker; ons kan volhoubare vorme van landbou-en nywerheidproduksie help skep om in die basiese behoeftes van alle mense te voorsien. Belangriker, ons kan elkeen die verantwoordelikheid aanvaar om voortdurend selfondersoek te doen ten einde 'n meer harmoniese wêreld te bou. Alhoewel bogenoemde geen waarborg bied nie, en die gevaar bestaan dat dit slegs by woorde kan bly, is dit tog moontlik om klein tekens van hoop te laat deurbreek. Die JPIC-dokument sluit af met 'n lofsang aan die God van die skepping, die God wat ons, saam met die hele kosmos, deur Sy Gees in 'n geheel onderhou:

"Having committed ourselves in covenant solidarity and mindful that we are stewards of creation, we join with all You made to celebrate Your glory and to sing Your praise.

Glory to God, Who in the beginning created all things and saw that it was good.

Glory to Jesus, Firstborn of the new Creation and Redeemer of all.

Glory to the Spirit, Who in the beginning hovered over the water and Who fills creation with Your love. Amen (Niles 1992:190).

11. SLOT:

Die ekologiese krisis is ook die mens se krisis. Meer nog, die mens is die hooforsaak vir die ekologiese krisis! Dit is egter nie net die mens alleen wat bedreig word nie. Moltmann bevestig die omvattenheid van die krisis as hy sê; “So when we talk about the ecological crisis of modern civilization, we can only mean a crisis of the whole system with all its part-systems, from the dying of the forests to the spread of neuroses, from the pollution of the seas and rivers to the nihilistic feeling about life which dominates so many people in our mass cities” (Moltmann 1985:23). Die Christendom se uitroep was oor die jare; “Moenie betrokke raak nie! Jesus se koms is voor die deur!” ‘n Nuwe uitroep is nou op die lippe van die Kerk; Kom Heilige Gees – en vernuwe jou skepping! Die rede hiervoor was en is onkunde rondom die persoon, rol en werksaamheid van die Heilige Gees as Derde Persoon in die Godheid. Die uitstorting van die Heilige Gees op Pinksterdag en die opstanding van Jesus Christus, dien as enkele “bewyse” dat die proses van vernuwing en herskepping reeds aan die gang is. Daarom wil ons nie buite die “wêreld” staan nie, want slegs as ‘n harmonieuse eenheid met die kosmos, het ons ‘n toekoms.

“Thus the understanding of creation and its integrity in the world crisis of today is not limited to preserve creation because of its divine origin, but rather to contribute at all levels to glorify creation and to make it more useful, fruitful and prosperous for a new creation in which God, Son and Holy Spirit, are present” (Limouris 1989:261).

Die Bybel se skeppingsverhaal leer ons dat die mens is deur die Hemelse Pottbakker uit die klei van die aarde geskep. Maar die meeste van ons in hierdie post-moderne Westerse wêreld identifiseer onself eerder met temperatuur-beheerde “shopping malls”, met ‘n mensgemaakte “kits-wêreld”, waar weinig gedink word aan die aarde waarvandaan ons kom. Hoe kan ‘n nuwe visie van interafhanklikheid tussen alle lewe ooit herstel word te midde van hierdie tegnologiese era waarin ons tans leef? Die antwoord na my mening, is deur opnuut bewus te word van die werklikheid van die Gees van God, wat as lewendmakende Gees die hele kosmos transendeer.

Ons het gesien dat God die aarde en dit wat daarop is, aan ons toe vertrou het. Sou ons toelaat dat die kanse vir 'n kernoorlog toeneem, of die see oorlaat om met olie besoedel te word, of dat ontbossing na willekeur plaasvind, dan skend ons liederlik die Skepper se vertrouwe in ons as mens. Intendeel, geen christen kan daarop aanspraak maak dat hy of sy God liefhet, en terselfdertyd deelneem aan, of goedkeuring verleen aan die vernietiging van God se skepping nie. Ek wil saam met Carmody op 'n positiewe noot afsluit, en ek haal sy woorde aan: "All four partners to the ecological crisis – nature, society, the self, and God – offer solid grounds for hope. Nature is forgiving, in the sense that when we stop abusing her systems, usually she starts returning to health" (Carmody 1983:158). Elke mens is altyd vry om 'n ekologiese geestelikheid te ontwikkel. Ek meen, niemand dwing jou om 'n verkwister of 'n vernielsugtige van Moeder Aarde te wees nie! Die vraag is, "Kan die Christendom die wêreld red?" Dit is moeilik om te sê, aangesien menigte christene onbewus is van die ekologiese krisis. Soos wat Carmody tereg opmerk:

"The alliance of certain Christians with exploitative capitalism, the veneer of religion painted over making money in many business successes, can produce a line of 'ugly Christians', ... Therefore we need a clarion call, from all Christians with the brains to grasp and the lungs to yell, to the countereffect that God's way is toward reason, common sense, survival, and sacrifice, that making money is not on the list of Christian virtues" (Carmody 1983:139).

Ons is geroep om deel te neem aan die aaneenlopende kosmiese skeppingswerk van God. Om God se medewerkers te wees in die vervulling van Sy meesterlike bloudruk tot aan die einde. As God nie opgee oor die werke van Sy hande nie, dan mag ons ook nie!

Ons sal voortdurend en indringend na 'n (nuwe) skeppingsleer moet kyk, waarin die totale skepping, in verrekening gebring word. Dit behels ook die ekologie en nie net die mens alleen nie. Ek verwys net weer na 'n aanhaling van Schaeffer: "...much Christianity has treated nature with

less restraint than animism, not because Christianity does not have an answer but because we have not *acted* on the answer,” (Schaeffer 1968: 44). Daar is hoop!

12. BIBLIOGRAFIE:

- Augustine, A. 1971. The Confessions of Augustine in Modern English. Grand Rapids: Zondervan.
- Bacchiocchi, S. 1980. Divine rest for human restlessness. Michigan: Samuel Bacchiocchi.
- Barth, K. 1980. Church Dogmatics. Vol.1.2 Edinburgh: T&T Clark.
- Bavinck, H. 1967. Gereformeerde Dogmatiek. Volume 3. 5de druk. J.H. Kok: Kampen.
- Bavinck, H. 1994. The Last Things. Grand Rapids: Baker Books & Paternoster Press.
- Berkhof, H. 1979. Christian Faith. Michigan: Eerdmans.
- Berkouwer, G.C. 1958. De Zonde. Oorsprong en kennis der zonde. Volume 1. J.H. Kok: Kampen.
- Berry, T. 1988. The Dream of the Earth. San Francisco: Sierra Club Books.
- Bittlinger, A. 1990. A Charismatic Approach to the Theme. The Ecumenical Review 42, no.2.
- Breck, J. 1990. The Lord is the Spirit; An essay in christological pneumatology. The Ecumenical Review 42, 114-121.
- Bruce, F.F. 1963. The Epistle of Paul to the Romans. Grand Rapids: Eerdmans.
- Brunton, P. 1979. The Wisdom of the Overself. London: Rider & Co.
- Capra, F. 1983. The Turning Point. Science, society and the rising culture. London: Flamingo.
- Carmody, J. 1983. Ecology and Religion. New York: Paulist Press.
- Chapman, G.C. 1994. What God can Help? Cross Currents 44, no.3.
- Clark, M.S. 1989. What is Distinctive about Pentecostal Theology? Pretoria: Sigma Press.
- Cock, J. en Koch, E. 1991(eds). Going Green. People, politics and the environment in S.A. Cape Town: Oxford University Press.
- Conradie, E. 1996. Rus vir die Hele Aarde. Kaapstad: ABC Boekdrukkers.
- Cooper, T. 1990. Green Christianity. London: Hodder & Stoughton.
- Cordier, A. 2000. 'n Radikale en Gedifferensieerde Universumgerigte Pentekostalisme. D.Th Proefskrif: Unisa.

- Daneel, M.L. 1992. African Independent Church. Pneumatology and the Salvation of Creation. *Theologia Evangelica*: Vol.25 No.1 P35-55.
- Dawe, D.G. 1979. The Divinity of the Holy Spirit. *The Interpretation* 33, no1.
- Douglas, M. 1966. Purity and Danger. London: Routledge, Ark Paperbacks.
- Ford, F.X. 1976. Come Holy Spirit. Maryknoll: Orbis Books.
- Fries, P. 1973. Van Ruler on the Holy Spirit. *Reformed-Review* no26, 123-135.
- Gaybba, B. 1987. The Spirit of Love. London: Cassell Publishers Ltd.
- Geldenhuys, F.E.O.B. 1984. Sistematiese Teologie: Ekumeniese Teologie. Pretoria: Unisa.
- Granberg-Michaelson, W. 1984. A Worldly Spirituality. San Francisco: Harper & Row Publishers.
- Granberg-Michaelson, W. 1987. Tending the Garden: Essays on the Gospel and the Earth. Michigan: Eerdmans.
- Granberg-Michaelson, W. 1992. Redeeming the Creation. The Rio Earth Summit: Challenges for the churches. Geneva: WCC.
- Gutierrez, G. 1987. We Drink from our Wells. London: SCM.
- Gundry, R.H. 1987. The New Jerusalem. People as Place, not Place for People. *Novum Testamentum* 29:3.
- Gundry, R.H. 1985. Matthew: A Commentary on His Literacy and Theological Art. Grand Rapids: Eerdmans.
- Haught, J.F. 1986. What is God? New York: Paulist Press.
- Hendry, G.S. 1980. Theology of Nature. Philadelphia: Westminster Press.
- Heyns, J.A. 1984. Dogmatiek. Pretoria: NGKB.
- Keane, M. 1983. Sistematiese Teologie. Studiegids 2 vir THA302-U (Ekklesiologie) Pretoria: Unisa.
- Keshishian, A. 1990. The Assembly Theme: More Orthodox Perspectives. *The Ecumenical Review* 42, no 3.
- König, A. 1980. Jesus die Laaste: Gelowig Nagedink Deel 2. Pretoria: NG Kerk Boekhandel.
- König, A. 1982. Hy kan Weer en Meer: Gelowig Nagedink Deel 3. Pretoria: NG Kerk Boekhandel.

- König, A. 1986. Skeppingsleer. Sistematiese Teologie. Pretoria: Unisa.
- Kraemer, H. 1958. Theology of the Laity. Philadelphia: Westminster Press.
- Kritzinger, J.J. 1992. Mission and the Liberation of Creation. Missionalia 20, no2.
- Kruger, G.D. 1983. Die Werk van die Heilige Gees in Skepping en Herskepping. In die Skriflig: Vol.17, P37-45.
- Kuitert, H.M. 1969. Verstaat gij wat gij leest? Over de uitleg van de bijbel. 8th impression. J.H. Kok: Kampen.
- Kuyper, A. 1900. The Work of the Holy Spirit. New York: Funk & Wagnalls.
- Lederle, H.I. 1987. Sistematiese Teologie: Hedendaagse Pneumatologiese Temas. Pretoria: Unisa.
- Lehmann, H. (Ed) 1955. Luther's Works. St. Louis: Concordia.
- Limouris, G. 1989. Integrity of Creation and Faith. Mid-Stream 28, no3.
- Link, Hans-Georg (Ed). 1988. One God, One Lord, One Spirit. Geneva: WCC Publications.
- Marsh, F.E. 1971. Emblems of the Holy Spirit. Grand Rapids: Kregel Publications.
- McCloughry, R. 1990. The Eye of the Needle. Leicester: Intervarsity Press.
- McDaniel, J. 1990. Where is the Holy Spirit Anyway? The Ecumenical Review 42, no.2.
- McDonagh, S. 1991. The greening of the church. New York: Orbis Books.
- McFague, S. 1993. The body of God. Philadelphia: Fortress.
- Micks, M.H. 1982. Our Search for Identity. Philadelphia: Fortress Press.
- Midgley, M. 1978. Beast and Man: The Roots of Human Nature. Itchaca: Cornell University Press.
- Minear, P. 1961. Biblical Images of the Church in the New Testament.
- Möller, F.P. 1992. Woorde van Lig en Lewe. Deel 2. Westhoven: Evangelie Uitgewers.
- Möller, F.P. 1996. Woorde van Lig en Lewe. Deel 3. Westhoven: Evangelie Uitgewers.
- Moltmann, J. 1990. The Scope of Renewal in the Spirit. The Ecumenical Review 42, no.2.
- Moltmann, J. 1985. God in Creation. London: SCM Press Ltd.
- Moltmann, J. 1984. The Right to Meaningful Work. Philadelphia: Fortress Press.

- Moltmann, J. 1989. Creating A Just Future: the politics of peace and the ethics of creation in a threatened world. London: SCM.
- Mott, S.C. 1982. Biblical Ethics and Social Change. New York: Oxford University Press.
- Munroe, M. 1992. In Pursuit of Purpose. Shippensburg: Destiny Image Publishers.
- Nee, W. 1968. The Spiritual Man. Vol 3. New York: Christian Fellowship Publishers, Inc.
- Newbigin, L. 1990. Come Holy Spirit, Renew the Whole Creation. Birmingham: Selly Oak Colleges.
- Neill, S. 1971. The Holy Spirit in the Non-Christian World. Church Quarterly, Vol.3 no.4.
- Niles, P. (ed) 1992. Between the flood and the rainbow. Geneva: WCC.
- Noordmans, O. 1949. Het Koninkrijk der Hemelen. N.V. Nijkerk: G.I. Callenbach.
- Olivier, D.F. 1988. Sistematiese Teologie. Skeppingsleer. Pretoria: Unisa.
- Olivier, D.F. 1991. Sistematiese Teologie. Eskatologie. Pretoria: Unisa
- Oosthuizen, G.C. 1963. Die Christendom in 'n Tyd soos Hierdie. Pro Veritate, Jaargang 12, 15 April 1963.
- Outler, A.C. 1989. Pneumatology as an Ecumenical Frontier. The Ecumenical Review.
- Pannenberg, W. 1968. Jesus – God and Man. Translated by LL Wilkens & DA Priebe. SCM
- Pope, R. M. 1980. The Holy Spirit. Lexington Theological Quarterly Vol.15 P82-96.
- Prance, G.T. 1990. Giver of Life – Sustain your Creation. International Review of Mission no.34.
- Ridderbos, H. 1975. Paul: An Outline of his Theology. Grand Rapids: Eerdmans.
- Santmire, H.P. 1982. Studying the Doctrine of Creation. Dialog 21, (no.3) 199-201.
- Schaeffer, F. 1968. Pollution and the Death of Man. Wheaton, IL: Tyndale.
- Schaff, P. 1977. Creeds of Christendom, Vol.3 Grand Rapids: Baker Books.
- Schmemmann, A. 1973. For the Life of the World. St. Valdimir's: Seminary Press.
- Schmidt, L.E. 1991. From Arbor Day to the Environmental Sabbath. Harvard Theological Review 84 (3), 299-323.

- Schumacher, E.F. 1973. Small is beautiful. A study of economics as if people mattered. London: Blond & Briggs.
- Schweizer, E. 1989. On Distinguishing between Spirits. The Ecumenical Review 41, 61-67.
- Simson, W. 1998. Houses that Change the World: Towards a Re-Incarnation of Church. Neuhausen.
- Snell, J.T. 1992. Beyond the Individual and Into the World. Pneuma no.14, 43-57.
- Stendahl, K. 1990. Energy for Life. Geneva: WCC Publications.
- Strong, A.H. 1974. Systematic Theology: A Compendium. Valley Forge: Judson Press.
- Sunter, C. 1993. Pretoria Will Provide. Cape Town: Tafelberg Uitgewers.
- Tanner, M. 1991. Expectations around the Theme. Ecumenical Review: Vol.43, P165-171.
- Taylor, J.V. 1972. The Go-Between God. London: SCM.
- Van Aarde, A.G. 1991. A Holistic View of the Holy Spirit as Agent of Ethical Responsibility. Hervormde Teologiese Studies 47, no.2, 503-525.
- Van de Beek, A. 1989. Rust is Ver te Zoeken. Kampen: Kok.
- Van Niekerk, E. 1985. Sistematiese Teologie: Teologiese Metodologie. Pretoria: Unisa.
- Verster, A.H. 1972. Die Heilige Gees: Teologies en Prakties. Pretoria: Koöperasiepers.
- Vischer, L. 1990. Giver of Life – Sustain your Creation. The Ecumenical Review 42, no.2.
- Volf, M. 1987. Human Work, Divine Spirit, and New Creation. Pneuma Fall 1987, 173-193.
- Wallace, M.I. 1993. The Wild Bird Who Heals. Theology Today 50, no.1, 13-28.
- Walters, G. 1949. The Doctrine of the Holy Spirit in John Calvin. University of Edinburgh.
- White, L. 1967. The Historical Roots of our Ecological Crisis. Science 155, 1203-1207.
- Wolters, A.M. 1996. Creation Regained. Grand Rapids: Eerdmans.
- Yoder, J.H. 1972. The Politics of Jesus. Grand Rapids: Eerdmans.